

Mobbing davranışları Leymann (1996: 170) tarafından beş temel grupta sınıflandırılmaktadır:

1. Kişinin kendini göstermesini engelleyen ve diğerleriyle iletişim olanaklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan davranışlar (sözünü kesmek, yaptığı işi eleştirmek, özel yaşamını eleştirmek, herkesin önünde yüksek sesle azarlamak, yazılı veya sözlü olarak tehdit etmek, jest, mimik ve bakışlarla kurulmak istenen ilişkiyi geri çevirmek vb).
2. Mağdurun sosyal ilişkilerine yönelik saldırılardır (kişinin çevresindekilerle iletişiminin engellenmesi, çevresindekilerin sanki kişi orda değilmiş gibi davranmaları).
3. Saygınlığı, karakteri ve kişisel bütünlüğüne yönelik mobbing davranışları (kişi hakkında asılsız söylentiler üretmek, arkasından kötü konuşmak, onu gülünç duruma düşürmek, bir kusuruyla, özel yaşamıyla, dini ve/veya siyasi görüşü ile alay etmek, kararlarını sürekli sorgulamak, küçük düşürücü lakaplarla seslenmek, çabalarını ve başarılarını küçümsemek vb).
4. Kişinin yaşam kalitesine ve mesleki konumuna yönelik saldırgan davranışlar (kişiye üstesinden kalkamayacağı işlerin verilmesi, kimi zaman da verilen işlerin tamamlanmadan geri alınması vb).
5. Ağır fiziksel işler yapmaya zorlamak ve cinsel taciz gibi çalışanın sağlığını tehdit eden davranışlar.

Mobbing aktörleri olarak zorbaların kişisel özellikleri üzerine odaklanıldığında genel olarak iki farklı şekilde açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bunlardan birincisi, yıldırma eylemlerinde “Sosyal Beceri Eksikliği Modeli”, ikincisi ise, “Makyavelizm” olarak tanımlanan zorbalık tutumlarıdır (Kök, 2006: 437).

Hall (2005: 46) mobbing uygulayanlar ve bunların taktiklerini şu şekilde sıralamaktadır: Çılgıncılar: Sindirmek için öfke ve öfke nöbetlerini kullanırlar. Tercihen diğer insanların tanık olabileceği zamanları kullanmaktadırlar. Yılanlar: En yaygın, ancak tanımlaması en zor olanlardır. Devamlı geri plandadırlar ve kişinin saygınlığını lekelemeye çalışırlar. Bir yandan kurbanlarına samimi ve onu destekleyici olarak görünürken arkasından topluluk arasında acımasızca dedikodusunu yapar ve ona hakaret ederler. Eleştirilenler: Kişinin hatalarını bularak veya yaptığı her şey bir kusur bularak size duyulan güveni aşındırırlar. Bekçi: Size yönelik makul olmayan iş bitirme tarihleri belirleyerek, düzgün bilgi almanızı engelleyerek veya bilgileri kesintiye uğratarak işinizi ve saygınlığınızı sabote ederler.

Mobbingin Yol Açtığı Olumsuz Sonuçlar

Örgütsel Boyutta Olumsuz Sonuçlar

Mobbingin örgüt açısından yarattığı hasarlar, öncelikle ekonomik niteliktedir (Tınaz, 2006: 18). Bunun yanı sıra günümüz işyeri hastalıklarının başında stres ve performans düşüklüğü sayılabilmektedir. Bir işyerinde yaşanan yoğun ve uzun süreli taciz, duygusal saldırılar strese hatta depresyona yol açabilmektedir. Bu nedenle psikolojik yıldırmanın stres ve düşük performansla ilişkisinin gözden geçirilmesi yararlı olacaktır (Demir ve Çavuş, 2009: 16).

Örgütte meydana gelen yeniden yapılanmalar, birleşmeler ve küçülmeler yönetimde hiyerarşi çatışmaları oluşturmakta ve kişisel çıkar amacıyla yıldırma uygulanmaktadır (Dangaç, 2007: 10). Örgütler içerisinde mobbingin oluşturduğu olumsuz sonuçlar (Yavuz, 2007: 48-48);

- ✓ Hastalık izinlerinin artması,
- ✓ Yetişmiş uzman çalışanların işten ayrılmaları,
- ✓ İşten ayrılmaların artmasıyla yeni çalışan alımının getirdiği maliyet,
- ✓ İşten ayrılmaların artmasıyla eğitim etkinliklerinin maliyeti,
- ✓ Genel performans düşüklüğü,
- ✓ İş kalitesinde düşüklük ve işsizlik maliyetleri,
- ✓ Çalışanlara ödenen tazminatlar,
- ✓ Yasal işlem veya mahkeme masrafları,
- ✓ Erken emeklilik ödemeleri,
- ✓ Toplumun katlanmak zorunda olduğu ekonomik maliyetler şekilde sıralanabilir.

Örgütlerdeki performans düşüklüğünün ve başarısızlığın en önemli nedenlerinden biri olan, dünyada ve Türkiye’de ki birçok kamu kurumunda ve özel kuruluşlardaki çalışma yaşamının ve toplumsal yaşamın her alanında bireye zarar verici etkilerinin hissedildiği mobbinge ilgili olarak yapılan araştırmaların sayısı (Tablo 1) günden güne çoğalmaktadır (Kirel, 2008: 3).

Tablo 1. Çeşitli Ülkelerdeki İşyerlerinde Mobbing Mağdurlarının Sayılarına İlişkin Yüzdesele Değerler

Bölge/ Ülke	Erkek Mağdurlar	Kadın Mağdurlar
Batı Avrupa	3,6	3,6
Avusturya	0	0,8
İngiltere	3,2	6,3
Kuzey İrlanda	2,3	3,7
İskoçya	3,1	2,6
Finlandiya	3,1	4,3
Fransa	11,2	8,9
Hollanda	3,6	3,8
İsveç	1,7	1,7
İsviçre	4,3	1,6
Geçiş Ülkeleri	2	1,4
Arnavutluk	0,4	0,4
Çek Cumhuriyeti	1,9	0,8
Ermenistan	1,7	0,9
Macaristan	0,6	0
Kırgızistan	2,5	3,4
Litvanya	1	0,8
Makedonya	0,8	0,5
Mongolistan	0,9	1,3
Polonya	8,7	4,1
Romanya	0,4	0,5
Rusya Federasyonu	3,2	2,4
Yugoslavya	3,9	5
Kuzey Amerika	1	4,2
Kanada	1,9	3,6
ABD	6,1	11,8
Latin Amerika	0,4	0,9
Arjantin	0,2	0,4
Bolivya	0,8	1,4

Brezilya	0,4	1
Costra Rica	0,3	1,1
Asya	0,5	0,8
Endonezya	2,3	1,9
Filipinler	0,7	0,7
Afrika	3,2	4,3
Güney Afrika	3	0,7

Kaynak: Tınaz, Pınar (2006), *Mobbing: İş Yerinde Psikolojik Taciz*, İstanbul: Beta Basım Yayımları, s. 15.

Bireysel Boyutta Olumsuz Etkiler

Psikolojik taciz süreci içinde en büyük zararı gören mağdur bireydir. Mobbing sürecinin birey üzerinde ekonomik ve sosyal yönden önemli zararları vardır (Tınaz, 2007: 18). Bozulan ruhsal ve fiziksel sağlığın tedavisi için yapılan harcamalar ve bireyin işten ayrılması sonucu düzenli bir kazancın yok olması, uğranılan zararların ekonomik boyutudur. Birey üzerinde sosyal etkilerine bakıldığında ise, öncelikle sosyal imajının zedelendiği görülür. Zamanla sosyal çevre ve aile çevresindeki yerini de yitirmekte ve kendini tam bir yalnızlık içinde bulur. Mobbinge maruz kalan bireyde; uykusuzluk, iştahsızlık, depresyon, sıkıntı, endişe, halsizlik, ağlama krizi, unutkanlık, alınganlık, ani öfkelenme, suskunluk, yaşama arzusunun kaybı, daha önce sevdiği şeylerden doyum alamama gibi bir takım davranış ve düşünce değişiklikleri gözlenebilir (Tetik, 2010: 86).

Yapılan bir araştırma 2007’de Amerika’daki işçilerin % 13’ünün mobbinge uğramakta olduklarını ayrıca geçmişte bu oranın % 24 olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte aynı araştırmada işçilerin yaklaşık yarısının bir mobbing olayına tanıklık ettikleri belirtilmektedir (Faria ve diğerleri, 2012: 720).

Mobbing, Avrupa işgücünü yaklaşık % 5 ila % 30 arası etkileyen önemli bir mesleki stres kaynağı olarak tanımlanmaktadır (Vie ve diğerleri, 2011: 37). Mobbing 1980’lerin başları itibariyle örgüt psikologlarının dikkatini çekmiş olan bir örgütsel fenomendir. Artan farkındalık ile birlikte, bu konuyu inceleyen örgütsel çalışmalar göstermiştir ki mobbing insanların verimini ve işten memnuniyetlerini azaltmaktadır (Akar ve diğerleri, 2011: 179).

Mobbing davranışları başlangıç aşamasında, önemsiz ve büyütülmemesi gereken kişilerarası çatışmalar olarak görülse de, taraflar arası güç dengesizliğinin oluşması davranışların yönetimde önemsenmemesi, gerekli önleyici politikaların ve tedbirlerin alınmaması ve hatta bu davranışların yönetim politikası olarak gerçekleşmesi durumunda süreç uzayabilmekte ve yarattığı sonuçlar örgüt için olduğu kadar mağdur açısından da ciddi sorunlara yol açabilmektedir (Avcı ve Kaya, 2013: 2-3).

İşyerlerindeki mobbing faaliyetleri ve psikolojik sağlık sorunları arasında yüksek korelasyon olduğu yönündeki çalışmalar bize mobbing faaliyeti olan işyerlerinde çalışanların bir hastalığa yakalanma riskinin neredeyse iki kat arttığını göstermektedir. Bu da belirgin bir üretkenlik kaybı anlamına gelmektedir (Tambur ve Vadi, 2012: 757).

Geçtiğimiz on yıldan bu güne mobbing, modern toplumlarda çalışanların fiziksel ve psikolojik durumları üzerinde ciddi etkiler bırakan bir problem olarak ele alınmaktadır. Mobbing her ülkede hemen her tür örgütte vardır. Ancak bunu önlemenin yolunu bulmak için kaynağının ve unsurlarının detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir (Acar ve Dündar, 2008: 112).

Araştırmalar mobbinge maruz kalan insanların depresyon gibi psikolojik sorunları, sinirsel sorunları, psikomatik engelleri ve dermatolojik hasarları, kalp damar hastalıkları vb. fizyolojik sorunları olduğunu ve mobbinge maruz kalmayan diğer bireylere göre daha fazla depresif eğiliminde olduklarını göstermektedir (Tigrel ve Kokalan, 2009: 719).

Mobbing mağdurlarının, yaşadığı Travma Sonrası Stres Bozukluğu (PTSD) nedeniyle pek çoğunun sağlığını kaybederek çalışamaz duruma geldikleri de görülmektedir (Kök, 2006: 434).

Mobbinge maruz kalan bir birey fizyolojik olumsuz etkilerin yanı sıra şu psikolojik olumsuz etkilerle de karşılaşmaktadır: Sinir krizi, panik atak, depresyon, güven ve benlik saygısı kaybı, konsantrasyon yeteneği azalması, dalgınlık, motivasyon eksikliği, intihar düşünceleri, izolasyon ve tükenmişlik hissi (Yıldız, 2007: 115).

Her yaş ve statüden çok geniş bir insan profilini bir arada bulunduran üniversiteler, geleneksel olarak bir toplumun yükseköğretim, temel araştırma ve bilgi üretim merkezleri olarak günlük yaşamın her yönünü etkilemektedir. Değişimi hızlandırır ve yeni girişimcilerin doğmasında anahtar aktör konumundadırlar. Üni-

versiteler modern işletmelere benzetilecek olursa, öğrenciler birer birey olarak konunun odağı durumundadırlar ve onların gelişme sorunları üniversitelerin de başlıca sorunu durumundadır. Eğitim hizmetinin verildiği ortam, öğrenmenin daha verimli olmasında önemli bir etkidir. Modern üniversitecilik olgusunun bir gereği ve ürünü olarak ortaya çıkması gereken bilgili, donanımlı ve girişimci ruha sahip bireylerin yetiştirilmeleri konusunda üniversitelerin birer organizasyon olarak sağladıkları yaşam ve eğitim ortamının ne düzeyde olduğu tespit edilmesi ve irdelenmesi gereken önemli bir konudur.

Bir ulusun gelecekteki refahı, öğrencilerin iyi oluşlarına bağlıdır. Üniversite öğrencilerinin ruhsal iyi oluşları toplum için ayrı bir önem taşımaktadır. Öğrencilerin durumuna gösterilen ilgi, ülke geleceği için bir yatırım niteliğindedir (Dost, 2007: 133).

Üniversite yılları gençlerin erişkinliğe geçiş yıllarıdır. Bu dönemde gençlerin ilişkilerinin çok hızlı değişim gösterdiği bilinmektedir. Özellikle üniversitede okuma şansı elde edenler, üniversiteyi kazanma sevincinin yanı sıra; aileden ayrılma, yeni çevre ve arkadaş edinme, yalnız kalma korkusu, ekonomik güçlükler, yurt hayatına alışma, gelecekteki mesleği ve çalışma hayatı ile ilgili kaygı gibi birçok sorunla da yüz yüze kalır. Bu sosyal, kültürel ve ekonomik değişiklik gençleri ruhsal açıdan olumsuz etkileyebilir (Özdel ve diğerleri, 2002: 155-156).

Mobbingin Üniversite ve Öğrenciler Üzerinde Oluşturduğu Olumsuz Sonuçlar

Üniversite gençleri arasında yapılan araştırmalarda, bu grubu tehdit eden en önemli psikolojik rahatsızlığın depresyon olduğu belirtilmektedir (Özdel ve diğerleri, 2002: 155-156). Depresyon toplumda sık görülen bir bozukluktur. Temelinde daha önceden isteyerek ve severek yaptığı günlük etkinliklere karşı isteksizlik ve yaşamdan zevk alamama durumu vardır. Depresyon, kişinin günlük yaşamına, kişilerarası ilişkilerine yansiyarak onun okul ve/veya iş yaşamındaki performansının düşmesine neden olabilir (Taycan ve diğerleri, 2006: 101).

Öğrencinin performansı ve başarısı ile okuluna olan aidiyet duygusu arasında ilişki bulunmaktadır. Aidiyet duygusu kişinin okuldaki diğer bireyler tarafından ne ölçüde onaylandığına, saygı duyulduğuna, dâhil edildiğine ve desteklendiğine yönelik öznel duygudur. Bu duygu, okul ortamlarında istenmeyen duygusal, bilişsel ve davranışsal özelliklerle olan ilişkisi bakımından da önemsenen bir konudur. Dolayısıyla öğrencilerdeki depresyon düzeyini etkilemektedir (Sarı, 2013: 147-149).

Öğrencinin hedeflerine varması için, kararlı, arzulu ve istekli bir biçimde işlerine odaklanarak yapacağı çalışmalarda verimli olması gerekmektedir. Bu durum için kişilerin bir şekilde motivasyonu önem kazanmaktadır. Motivasyon, kişilerde belirli bir davranış veya eyleme girişme heyecanı uyandıran güç/güdü/saiklerle ilişkili psikolojik bir süreçtir (Mirze, 2010: 148).

Kişi, en yüksek verimi sunabilmesi için şu üç şeye sahip olması gerekmektedir: Motivasyon, yetenek ve özgüven. Ancak bir kişi bulunduğu ortamda ruhsal bir rahatsızlığa maruz kalıyorsa bu onda bir korku oluşturmaktadır. Bu korku motivasyon ve özgüvenin yok olmasına sebep olan etkenlerin başında gelmektedir (Birknerová, 2011: 187).

Mobbing olgusu, örgütsel çatışma, verimsizlik ve motivasyon kaybı gibi sorunlara yol açarak örgütleri ve mensuplarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Pellit ve Kılıç, 2012: 123).

Örgütsel huzuru ve çalışma barışını tehdit eden mobbing yani psiko-şiddet sorunu, kişilerin içinde yer aldıkları örgüte ve örgüt arkadaşlarına olan güven ve saygılarını azaltıp motivasyonlarını olumsuz yönde etkileyebilecek, uyumsuzluklar yaşanmasına sebebiyet verebilecek ve verimi düşürebilir (Gül ve Ağıröz, 2011: 43).

Mobbinge maruz kalan kişilerin işlerine yönelik motivasyonlarını yitirdikleri; güven kaybı yaşadıkları; bir depresyon sendromu olarak uykusuzluk çektikleri ve endişe yaşadıkları bildirilmiştir. Motivasyon eksikliğinin bazı durumlarda kişinin izole edilerek destekten yoksun bırakıldığı için olduğu ifade edilmektedir (Pranjic ve diğerleri, 2006: 754).

Ayrıca, mobbinge maruz kalan kişilerin, normal muhakeme ve iletişim yeteneklerinin zarar görebildiği belirtilmektedir. Bu da onları güvensiz hissetmeye ve kendi akıllarından şüphe etmeye, dolayısı ile mantıksız ve hatalı davranmaya sevk edebilmektedir (Tigrel ve Kokalan, 2009: 719). Öğrencilerin maruz kaldıkları mobbing onlarda iletişim kurma bozukluklarına yol açabilmektedir.

Kişilerin yaşamı boyunca çok çeşitli şekillerde streslere maruz kaldıkları ve bu streslere verilen tepkilerin bireyden bireye değişiklik gösterdiği bilinmektedir. Stresle ilişkili bu belirtiler duygusal düzeyde huzursuzluk, gerginlik, kaygı, öfke, yoğun depresif içerikli duygular (değersizlik) şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bu belirtilerin kişilerin yaşam ve iş performansına yansımada ise, dikkat ve konsantrasyon kaybı, kişilerarası ilişkilerde bozulma, duyarsızlaşma şeklinde olduğu dikkat

çekmektedir (Şahin, 1999: 80). Üniversite ortamı içerisinde karşılaşacakları veya maruz kalacakları psikolojik şiddet unsuru olumsuzluklar öğrencilerde duyarsızlığa yol açabilmektedir.

Kişilerde oluşan duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı hissini azalması sendromuna tükenmişlik denilmektedir (Alan ve Fidanboy, 2013: 167). Tükenmişlik sendromu üç ayrı alt kategoriye ayrılmaktadır: Duygusal tükenme (emotional exhaustion), depersonalizasyon (depersonalization) ve kişisel başarı (personel accomplishment) eksikliği (Taycan ve diğerleri, 2006: 101). Özellikle mobbinge ilişkili olarak duygusal tükenmişlikte bireyin duygusal ve fiziksel kaynaklarında azalma gerçekleşmekte ve bu da etrafındaki kişilere birer nesne gibi davranmalarına, küçültücü sözler sarf etmelerine, umursamaz alaycı bir tutum sergilemelerine sebebiyet vermektedir (Alan ve Fidanboy, 2013: 167). Öğrenciler arasındaki bu tip olumsuz tepkilerin, etkileşimde buldukları kişilere ve ortama duyarsızlaştıklarının da bir göstergesidir.

Kısaca birçok ruhsal, psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklara yol açabilen mobbing, örgüt ya da organizasyonun olumsuz şekilde etkilenmesine, etkinliğini kaybetmesine, veriminin düşmesine yol açmaktadır. Bu olumsuz atmosfer ise örgüt içerisinde yer alan tüm bireylerin örgüte olan bağlılıklarının zedelenmesine ve sonuçta örgüte yabancılaşmaya neden olmaktadır.

Uzun süreli mobbinge maruz kalma kişilerde sinizme de yol açabilir. Umutsuzluk, yılma, engellenme, tükenme ve hayal kırıklığı ile karakterize edilen bir tutum olan sinizm, aşağılama, iğrenme ve güvensizlik ile ilişkilendirilir. Kişi ile örgüt arasında var olduğuna inanılan sözleşme ihlalleri, gücün dengesiz dağılımı, adaletsizlik, mobbing, kötü yönetim, vb. gibi bilişsel, duygusal ve örgütsel birçok faktör örgütsel sinizme yol açabilir (Alan ve Fidanboy, 2013: 167). Üniversiteler içerisinde tükenmişlik duygusu içerisinde umutsuz ve yılgin bir biçimdeki öğrenciler ileride kuruma ve çevrelerine yönelik zarar verici tavırlar sergilemeye veya en azından bu tür faaliyetlere duyarsız kalmaya ve olağan karşılamaya başlayabilirler.

Araştırmanın Tasarımı

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmada, üniversite öğrencilerine yönelik mobbingin doğurduğu olumsuz etkilerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde araştırmada ta-

kip edilen yöntem hakkındaki bilgilere yer verilmektedir. Bu noktada sırasıyla araştırmanın amacı ve araştırma soruları, uygulama planı, araştırma modeli ve hipotezleri, araştırma örnekleme, ön test, çalışmada kullanılan ölçekler son olarak da veri analizinde kullanılan yöntemler hakkındaki bilgiler sunulmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışma ile üniversite öğrencilerine yönelik mobbingin doğurduğu olumsuz etkilerin incelenmesi ve bu noktada etkili olan değişkenlerin belirlenmesi ile ilgili bir model önerilmesi amaçlanmaktadır.

Bu sayede, mobbinge maruz kalan öğrencilerin tepkileri ve bu süreçten özellikle psikolojik ve fiziksel olarak nasıl ve ne boyutta etkilendikleri ortaya çıkarılmış, aynı zamanda bu konudaki literatüre de katkı sağlanmış olacaktır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda ulaşılmak istenen temel noktalar ve cevap aranan araştırma soruları şunlardır:

1. Üniversite öğrencilerine yönelik herhangi bir mobbing var mıdır, varsa ne boyuttadır?
2. Üniversite öğrencileri mobbingin hangi türleri ile hangi boyutlarda karşı karşıya kalmaktadır?
3. Maruz kaldıkları psiko-şiddete karşılık üniversite öğrencileri psikolojik ve fiziksel olarak ne şekilde olumsuz tepkiler vermektedirler?
4. Psikolojik ve fiziksel olumsuz tepkilerini oluşturan değişkenler, bunların boyutları ve birbirleri üzerindeki etkileri ne şekildedir?

Araştırmanın Evreni, Örnekleme ve Veri Toplama Aracı

Araştırma evreninde beş devlet üniversitesi bulunmaktadır. Gümüşhane Üniversitesi ile birlikte araştırma raporunda isimlerinin açıklanmasını istemeyen diğer dört üniversite araştırmada yer almıştır. Bu üniversiteler kod isimleri X, Y, Z ve T ile araştırma metninde yer almaktadır. Araştırma için gerekli veriler yüz yüze anket yöntemiyle toplanmıştır. Bu yöntemin tercih edilme sebepleri, başta görüşülecek üniversite öğrencilerine araştırmacı tarafından ön bilgi aktarılması ve vereceği cevaplarda daha hassas ve titiz olmasının sağlanmasının yanı sıra, bizzat konuyla ilgili çok soru yöneltilmesinin ve yöneltilen soruların doğru anlaşılıp anlaşılmadığının belirlenmesine olanak sağlayacak olmasıdır.

Tablo 2. Örneklem Planı

Üniversiteler	Araştırmaya Katılan Denek Sayısı		Mobbinge Maruz Kalan Denek Sayısı
	Adet (kişi)	Yüzde (%)	
Gümüşhane Üniversitesi	156	7,74	51
X Üniversitesi	1844*	92,26	294
Y Üniversitesi			305
Z Üniversitesi			66
T Üniversitesi			37
Toplam	2000	100	753

*Çalışmada yer alan üniversitelerin kimliklerinin gizliliği açısından Gümüşhane Üniversitesi hariç kalanlara ait katılan denek sayıları ve yüzdesel dağılımları toplu halde verilmiştir.

Çalışmanın sınırlılıkları doğrultusunda araştırmanın evreninde beş devlet üniversitesi bulunmaktadır. Bu üniversitelere ait 2013 yılı toplam öğrenci mevcudu sayısı 134.222 olarak tespit edilmiştir (www.turkpdistanbul.com/devlet-ve-vakif-universitelerinin-2012-2013 ogretime-yilina-iliskin-yeni-kayit-yeni-mezun-ve-toplam-ogrenci sayilari). Üniversitelerin öğrenci sayılarındaki büyüklükler “Y Üniversitesi > X Üniversitesi > Z Üniversitesi >Gümüşhane Üniversitesi >T Üniversitesi” şeklindedir. Evreni temsil edecek örneklem büyüklüğünün saptanması için $n = \frac{NP(1-P)Z^2}{(N-1)d^2 + P(1-P)Z^2}$ formülünden yararlanılmıştır. Söz konusu formülde, n örneklem büyüklüğü, N ana kütle büyüklüğü, P beklenen olayın ortaya çıkma olasılığı, α önem düzeyi, Z $\%(1-\alpha)$ düzeyindeki Z test değeri, d hata payıdır. En büyük örnekle çalışmak için P=0,5 olarak alınmıştır (Yaylalı ve Dilek, 2009). Formüle göre, % 1 önem düzeyi ve % 1 hata payı ile evreni temsil edecek örnek büyüklüğü, ≈ 1786 olarak hesaplanmıştır. Veri toplama aşamasında, araştırma evreninde yer alan üniversitelerde toplam 2000 adet anket yapılmasına karar verilmiş olup anketler beş üniversitenin toplam araştırma evreni içerisindeki ağırlıkları esas alınarak uygulanmıştır (Tablo 2). Deneklerin seçiminde rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada beş anketör görev almış olup, her biri farklı bir üniversitede görev yapmıştır. Anketörler üniversitelerde fakülte ve yüksekokullar ile buralardaki sınıf ve kantin girişlerinde hafta içi ve farklı saatlerde (gündüz ve gece) bulunarak mümkün olan en fazla sayıda deneye ulaşmaya çalışmış ve gönüllü olan deneklerle anketi gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın anket formu iki ana kısımdan oluşmaktadır. Anket formunda demografik özellikleri belirlemeye yönelik soruların

hemen ardından anket iki kısma ayrılmaktadır. Araştırma anketinin birinci kısmında deneklerin herhangi bir mobbinge maruz kalıp kalmadıklarını ve bunun şiddetini ölçmeye yarayan sorular bulunmaktadır. Anketin ikinci kısmında ise araştırma modelinin test edilmesine yarayan ve mobbinge herhangi bir şekilde maruz kaldığını belirten deneklerin cevaplandığı mobbingin olumsuz etkilerini ölçmeyi amaçlayan ölçek sorularına yer verilmiştir. Araştırmadaki etken faktörlerin fazla olması sebebiyle yapılacak değerlendirmelerin daha sağlıklı sonuçlar vermesi açısından birinci ve ikinci kısımda yer alan ölçeklerin 5'li Likert olması daha uygun görülmüştür. İfadelere verilen cevaplar “1: Kesinlikle Katılmıyorum”, “2: Katılmıyorum”, “3: Kısmen Katılıyorum”, “4: Katılıyorum”, “5: Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde kodlanmıştır.

Anket formunun demografik değişkenlerle alakalı kısmından sonraki birinci bölümünde yer alan ve herhangi bir şekilde öğrencilerin mobbinge maruz kalıp kalmadıklarını belirlemeye yönelik sorulardan herhangi birine, “3: Kısmen Katılıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum” cevaplarından herhangi birini veren deneklere anketin ikinci kısmında yer alan sorular sorulmuştur. Bu süreç sonucunda anketin birinci kısmının örneklemini 2000 kişi olurken, anketin ikinci kısmının örneklemini 753 öğrenci oluşturmuştur (Tablo 2).

Araştırmada Kullanılan Ölçekler ve Ölçek Soruları

Araştırmanın birinci bölümünde öğrencilere yönelik mobbing uygulamalarının varlığını ölçmek amacıyla LIPT (Leymann Inventory of Psychological Terror) ölçeğinden faydalanılmıştır. Orijinali Almanca olan bu ölçeğin Türkçeye çevrimi Osman Cem Öneroy tarafından 2003 yılında “Mobbing: İşyerinde Duygusal Taciz” (Davenport ve ark. 2003) adlı kitapta yayımlanarak yapılmıştır. Leymann ölçeğinin orijinal sürümü 45 adet mobbing davranışını içermektedir. Bu araştırmada hedef kitlenin işyeri çalışanları değil de öğrenciler olması sebebiyle 10 soru uygun olmadıkları için anket formundan çıkarılarak soru sayısı 35'e indirilmiştir. Ölçek üzerinde uyarılama yapılırken ayrıca Aydın ve Öcel (2009) tarafından geliştirilen işyeri zorbalığı ölçeğinden de istifade edilmiştir.

Detaylı bir yazın taraması sonucunda ulaşılan sonuçlardan hareketle anket formunun ikinci kısmında araştırmanın da modelini oluşturan mobbingin olumsuz yansımalarını ölçmek amacıyla psikolojik ve fiziksel olumsuz tepkileri oluşturduğu düşünülen değişkenlerin birbiriyle ilişkilerini test etmek üzere ölçek soruları araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Anket formu üzerindeki ikinci bölümde 22 adet araştırma sorusu yer almaktadır (Tablo 3).

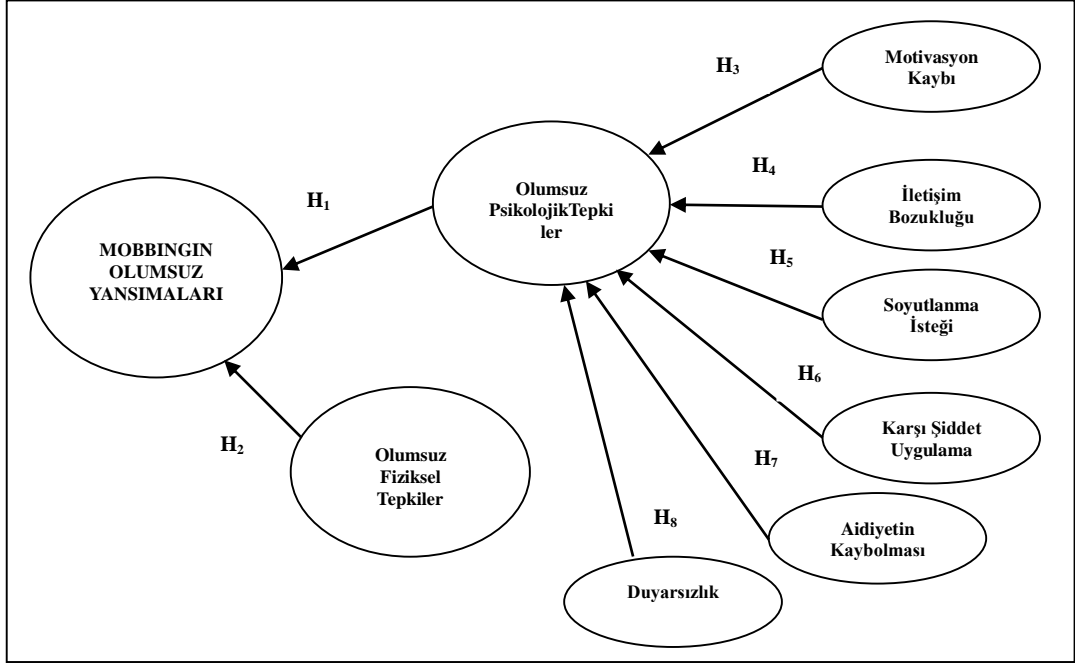
Tablo 3. Araştırma Modelinde Kullanılan Değişkenler ve Ölçek Soruları

Değişkenler	Anket İçerisindeki Kodu	Ölçek Sorusu
Motivasyon Kaybı	G1	Derslerde motive olamıyorum.
	G2	Yaptığım işe motive olamıyorum.
	G3	Ders çalışırken bir türlü motive olamıyorum.
İletişim Bozukluğu	H1	İnsanlarla artık daha az iletişim kurmaktayım.
	H2	Kimseyle konuşmadığımda daha mutlu oluyorum.
	H3	Herkesten uzak olmak ve konuşmamak bana daha iyi geliyor.
Soyutlanma	I1	Şu an içinde bulunduğum ortamdan biran evvel ayrılmak istiyorum.
	I2	Şu an burada değil de başka bir üniversitede olmak isterdim.
	I3	Kısa süreliğine de olsa bu okuldan bir uzaklaşmak istiyorum.
Karşı Şiddet Uygulama	K1	Maruz kaldığım bu psikolojik şiddet (mobbing) karşılıksız kalmaz.
	K2	Bana karşı yapılan psikolojik şiddete (mobbinge) anında cevap veririm.
	K3	Psikolojik şiddete (mobbinge) maruz kaldığım bir kurumda bina, araç veya gerecinin zarar görmesi umurumda olmaz.
	K4	Maruz kaldığım psikolojik şiddeti (mobbingi) en azından çevremdekilere mutlaka aktarırım, neyin ne olduğunu herkes bilmeli.
Aidiyeti Yitirme	*J1	Benim için bu üniversitenin bir mensubu olmak gurur verici.
	*J2	Bu üniversitenin bir öğrencisi olmaktan mutluyum.
	*J3	Bu üniversitenin bir parçasıyım.
Duyarsızlık	L1	Önceden yaşamadığım ama ilk defa bu okulda başıma gelen psikolojik şiddete artık alıştım. Hayatta bunlar da var, yaşadıkça öğreniyoruz.
	L2	Burada bana yapılan psikolojik şiddeti (mobbingi), farkında olmadan ben de başkalarına yapar oldum.
	L3	Okulda yaşadığım mobbing olaylarını okul dışı yaşamımda da yaşamaktayım. Demek ki bu hayatımızın bir parçasıdır. Artık bunlara alışmalıyız.
Olumsuz Fiziksel Tepkiler	N1	Gün içerisinde okulda psikolojik şiddete maruz kalırsam, başım bütün gün ağrıyor.
	N2	Okulda ne zaman bir psikolojik şiddete maruz kalsam, o an itibarıyla belli bir süre mide bulantısı veya karın ağrısı yaşıyorum.
	N3	Psikolojik şiddetle uğradığımda iştahım kesiliyor ve belli bir süre doğru düzgün yemek yiyemez oluyorum.

Not: *Ters kodlamayı ifade etmektedir.

Araştırma Modeli ve Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın ikinci kısmında mobbinge maruz kaldığı belirlenen denekler üzerinde mobbingin doğurduğu olumsuz yansımaları hangi faktörlerin oluşturduğunu belirlemeye yönelik geliştirilen araştırma modeli ve hipotezler test edilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Araştırma modelinden (Şekil 1) görüldüğü üzere test edilecek olan araştırma hipotezleri şu şekildedir:

H₁. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin verdikleri fiziksel tepkiler, mobbingden kaynaklanan olumsuz tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler.

H₂. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin verdikleri psikolojik tepkiler, mobbingden kaynaklanan olumsuz tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler.

H₃. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları iletişim bozuklukları psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler.

H4. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları motivasyon kaybı, psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler.

H5. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları soyutlanma, psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler.

H6. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları karşı şiddet uygulama isteği, psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler.

H7. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları aidiyeti yitirme duygusu, psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler.

H8. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları duyarsızlık hali, psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler.

Kullanılacak Analiz Yöntemleri

Çalışma kapsamında öncelikle araştırma modelinde yer alan değişkenlere ait ölçek sorularının güvenilirlik ve geçerlilik analizi yapılmış olup daha sonra modelin test edilmesinde Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) kullanılmıştır. Verilerin test edilmesinde ve Yapısal Eşitlik Modeli analizinde SPSS 20.0 ve AMOS Version 20 programları kullanılmıştır.

Yapısal Eşitlik Modeli ise regresyon analizine daha çok benzemekle birlikte, etkileşimleri modelleyen, doğrusal olmayan durumlarla baş edebilen, bağımsız değişkenler arası korelasyona izin veren, ölçüm hatalarını modele dahil eden, aralarında korelasyon olan ölçüm hatalarını dikkate alan ve her biri birden fazla gözlenen değişkenle ölçülen çoklu bağımsız ve bağımlı gizli değişkenler arası ilişkileri ortaya koyan ve test eden çok güçlü bir istatistiksel tekniktir. Araştırmacının zihnindeki, araştırma henüz yapılmadan önce var olan değişkenler arası ilişkilere ait bir modelin, araştırmadan elde edilen veriler aracılığı ile sınanmasına dayanmaktadır. Yapısal Eşitlik Modeli birden fazla regresyon analizini bir arada yapan genel regresyon analizinin bir uzantısı olup geleneksel modellerin testinde kullanılabilir (Ayyıldız, Cengiz, Ustasüleyman, 2006: 28).

Araştırmanın Kısıtları

Zaman ve maliyet kısıtlarından dolayı araştırma evreni Türkiye'deki tüm üniversite öğrencilerini kapsayacak şekilde ele alınamamış, sadece Doğu Karadeniz

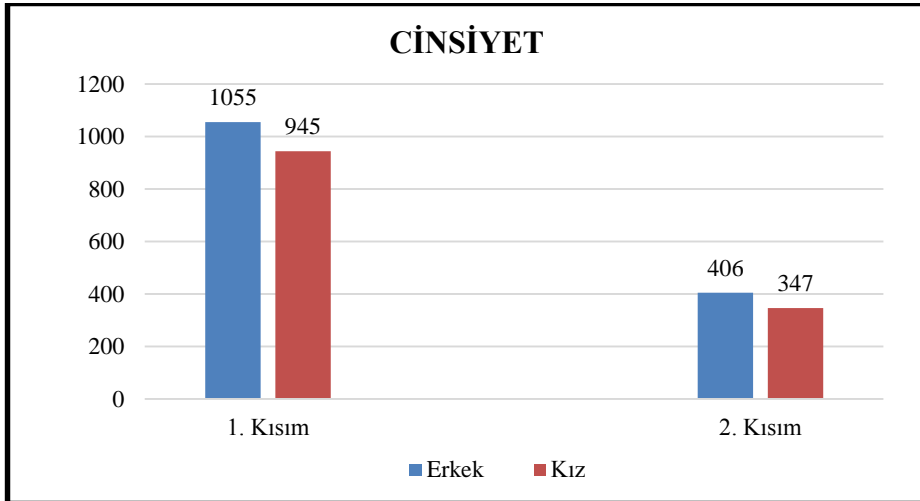
ve Doğu Anadolu Bölgelerinde yer alan üniversitelerin beşindeki üniversite öğrencileri kapsama dâhil edilmiştir. Araştırmanın devamı niteliğinde olabilecek çalışmalarda örnekleme tüm üniversitelerin dâhil edilmesi daha yararlı olabilecek sonuçlar verecektir.

Analiz ve Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde uygulamayla ilgili veri analizleri ve bulgularına yer verilmektedir. Öncelikle örnek kütle ile bunlar arasından mobbinge maruz kaldıkları tespit edilenlerin demografik özelliklerine ilişkin sonuçlar açıklanmaktadır. Sonrasında mobbinge maruz kaldıkları tespit edilenlerin mobbinge nasıl ve ne şiddette maruz kaldıklarına dair bulgular verilmektedir. Daha sonra geliştirilen araştırma modeline ait keşfedici faktör analizi ile ölçek güvenilirlikleri ve doğrulayıcı faktör analizi ile ölçüm modelinin test edilmesi ile ilgili bulgular sunulmaktadır. Son olarak yapısal araştırma modelinin incelenmesi ve yapısal ilişkiler ile araştırma hipotezlerinin test sonuçlarına yer verilmektedir.

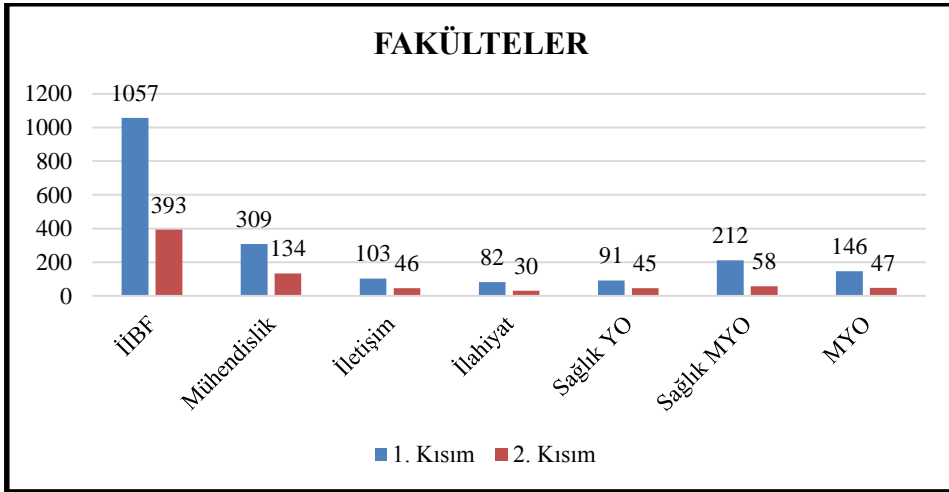
Örneklemin Demografik Özellikleri

Araştırmanın genel örnekleme ve bunlar içerisinde araştırma modelinde yer alacakların cinsiyet, fakülte dağılımları ve sınıf dağılımlarına göre incelenmeleri sonucu elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 2. Ankete Katılanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

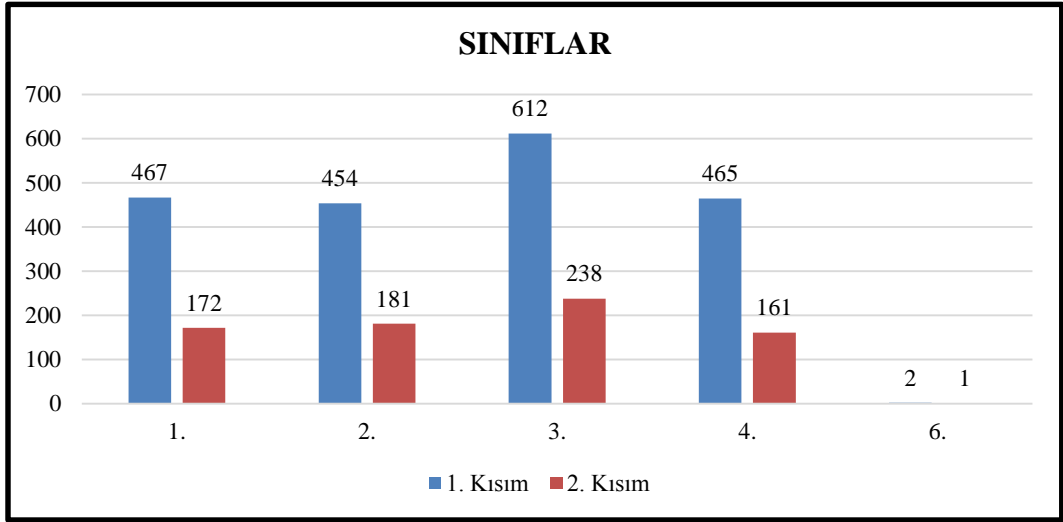
Araştırma anketi yapılan 2000 katılımcının % 47,25'ini (945 kişi) bayanlar, % 52,75'ini (1055 kişi) ise erkek denekler oluştururken, bunlardan araştırma modelinde yer alanların % 46,08'ini (347 kişi) bayanlar, % 53,91'ini (406 kişi) ise erkek denekler oluşturmaktadır (Şekil 2).

Şekil 3. Ankete Katılanların Fakültelerine Göre Dağılımları

Araştırma anketi yapılan 2000 katılımcının (Şekil 3-1. Kısım) okumakta oldukları fakülteler incelendiğinde % 52,85'inin (1057 kişi) iktisadi ve idari bilimler fakültelerinde (İİBF), % 15,45'inin (309 kişi) mühendislik fakültelerinde, % 5,15'inin (103 kişi) iletişim fakültelerinde, % 4,1'inin (82 kişi) ilahiyat fakültelerinde, % 4,55'inin (91 kişi) sağlık yüksekokullarında, % 10,6'sının (212 kişi) sağlık meslek yüksekokullarında ve % 7,3'ünün (146 kişi) ise diğer çeşitli meslek yüksekokullarında okumakta olanlardan oluştuğu görülmektedir.

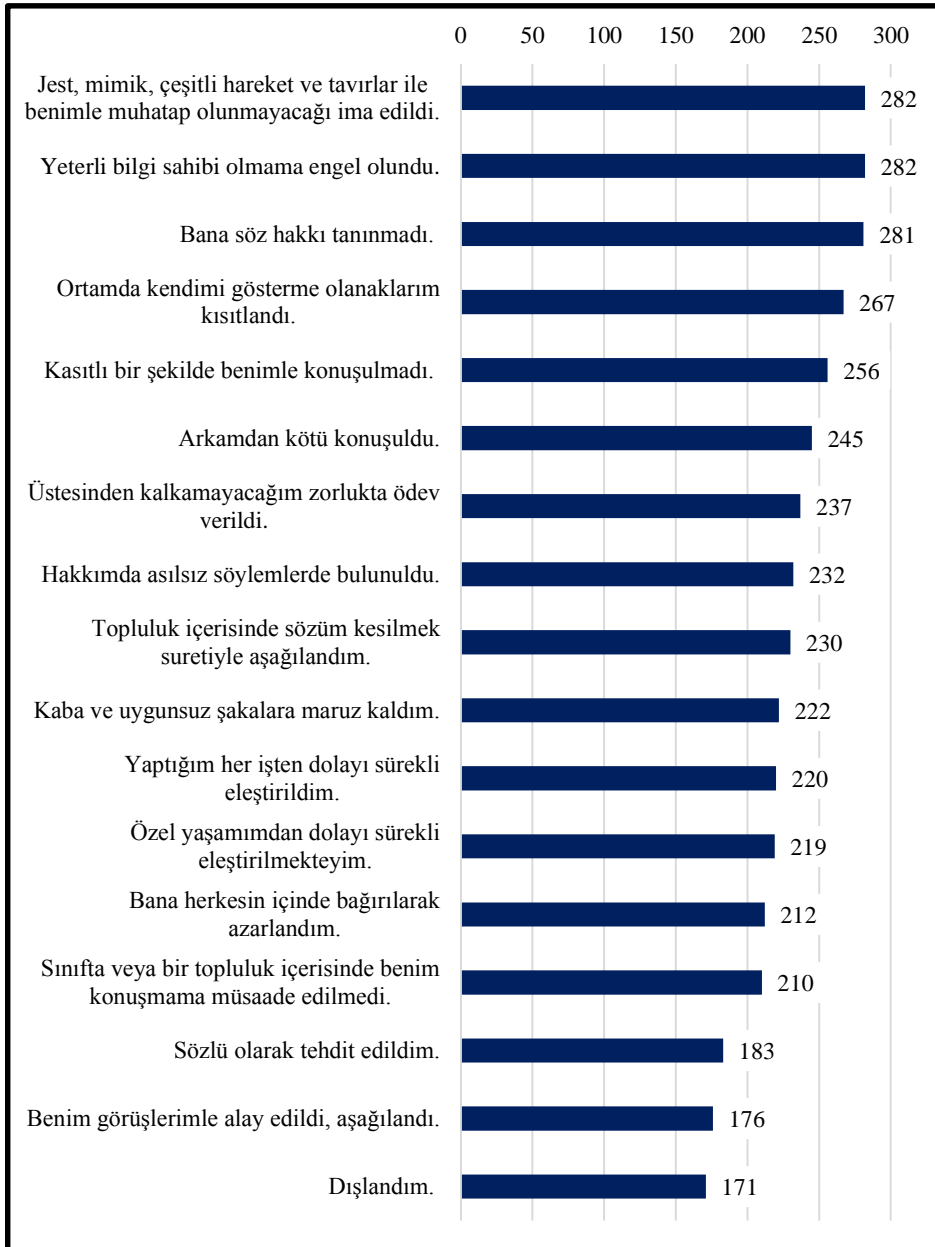
Mobbinge maruz kaldığı anlaşılan deneklerin (Şekil 3-2. Kısım) okumakta oldukları fakülteler incelendiğinde % 52,19'unun (393 kişi) iktisadi ve idari bilimler fakültelerinde (İİBF), % 17,79'unun (134 kişi) mühendislik fakültelerinde, % 6,10'unun (46 kişi) iletişim fakültelerinde, % 3,98'inin (30 kişi) ilahiyat fakültelerinde, % 5,97'sinin (45 kişi) sağlık yüksekokullarında, % 7,70'inin (58 kişi) sağlık meslek yüksekokullarında ve % 6,24'ünün (47 kişi) ise diğer çeşitli meslek yüksekokullarında okumakta olanlardan oluştuğu görülmektedir.

Şekil 4. Ankete Katılanların Sınıflara Göre Dağılımları

Araştırma anketi yapılan 2000 katılımcı (Şekil 4-1. Kısım) sınıfları açısından incelendiğinde % 23,35'inin (467 kişi) üniversite birinci sınıfta, % 22,70'inin (454 kişi) üniversite ikinci sınıfta, % 30,60'nın (612 kişi) üniversite üçüncü sınıfta, % 23,25'inin (465 kişi) üniversite dördüncü sınıfta ve % 0,1'inin (2 kişi) ise üniversite altıncı sınıfta okumakta oldukları görülmektedir.

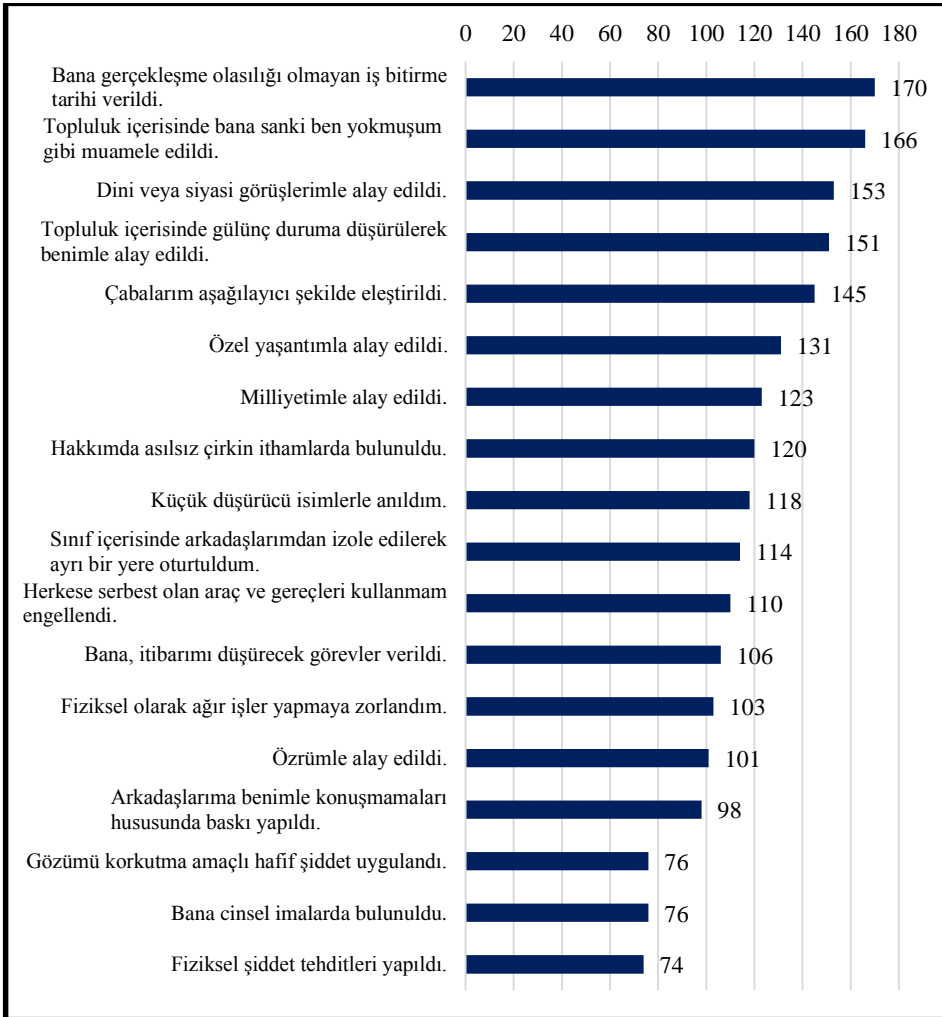
Mobbinge maruz kaldığı anlaşılan denekler (Şekil 4-2. Kısım) sınıfları açısından incelendiğinde % 22,84'ünün (172 kişi) üniversite birinci sınıfta, % 24,03'ünün (181 kişi) üniversite ikinci sınıfta, % 31,60'nın (238 kişi) üniversite üçüncü sınıfta, % 21,38'inin (161 kişi) üniversite dördüncü sınıfta ve % 0,13'ünün (1 kişi) ise üniversite altıncı sınıfta okumakta oldukları görülmektedir.

Şekil 5a. Mobbing Türleri ve Bunlara Maruz Kalan Sayıları-1

Şekil 5a ve devamı niteliğindeki Şekil 5b’de araştırmanın örnekleminde yer alan deneklerden mobbinge maruz kaldığı tespit edilenler gösterilmektedir. Şekil 5a

ve Şekil 5b, katılımcıların mobbing türleri içerisinde en çok maruz kaldıkları mobbing türünden en az maruz kaldıkları mobbing türüne doğru bir sıralama ile düzenlenmiştir. Buna göre öğrencilerin en fazla “jest, mimik, çeşitli hareket ve tavırlar ile kendileriyle muhatap olunmayacağına ima edilmesi” ve “yeterli bilgi sahibi olmalarının engellenmesi” yoluyla, en az ise “fiziksel şiddet tehditleri yapılması, gözlerinin korkutulması amacıyla hafif fiziki şiddet uygulanması ve kendilerine cinsel imalarda bulunulması” yoluyla mobbinge maruz kaldıkları görülmektedir.

Şekil 5b. Mobbing Türleri ve Bunlara Maruz Kalan Sayıları-2 (Devamı)

Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizleri Sonuçları

Güvenilirlik analiziyle ölçeğin iç tutarlılığının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmamızda güvenilirlik analizi metodu olarak iç tutarlılık analizi metotlarından biri olan Alfa Katsayısı (Cronbach Alpha) kullanılmıştır. Cronbach Alfa, ölçekte yer alan k sorunun homojen bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini araştırır. Ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır ve bir ölçekteki k sorunun varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile elde edilir. 0-1 arasında değer alır. Bu değer $0 < \alpha < 0.4$ ise ölçek güvenilir değil, $0.4 < \alpha < 0.6$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük, $0.6 < \alpha < 0.8$ ise ölçek oldukça güvenilir, $0.8 < \alpha < 1$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir denilir (Kırkbir, 2007: 118). Araştırmada yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ortaya çıkan Cronbach Alfa değeri 0,798 olup, elde edilen bu sonuç neticesinde ölçeğin güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Geçerlilik analizinin, güvenilirlik analizine benzer şekilde sayı olarak kriterleri yoktur. Geçerlilik analizi için kullanılan yöntemler, içerik geçerliliği (content validity), eş zamanlı geçerlilik (concurrent), tahminsel geçerlilik (predictive), yüzeysel geçerlilik (face), ve yapı geçerliliğidir. Yapı geçerliliği, bir yapıyı ölçmek için oluşturulan ölçek sorularının, ilgili yapıyı ölçüp ölçmediğini veya ne derecede ölçtüğünü belirler. Bu amaçla faktör analizi kullanılmaktadır (Kırkbir, 2007: 119). Yapılan faktör analizi sonucunda bütün ölçek maddelerinin toplam varyansının % 69,708'lik bir değerle birleşebildikleri anlaşılmıştır.

Tablo 4. Faktör Analizi Sonuçları

	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
G1	0,864						
G2	0,878						
G3	0,802						
H1		0,641					
H2		0,916					
H3		0,908					
I1				0,653			
I2				0,862			
I3				0,854			
J1			0,850				
J2			0,879				
J3			0,814				
K1						0,696	

K2	0,808
K3	0,644
K4	0,589
L1	0,725
L2	0,802
L3	0,794
N1	0,798
N2	0,807
N3	0,827

Katılımcılara, mobbingin olumsuz yansımalarını oluşturduğu düşünülen psikolojik ve fiziksel olumsuz tepkileri ölçmek amacıyla sorulan 22 adet ölçek üzerinde faktör yapısının belirlenmesi amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Tablo 4'ten de anlaşıldığı üzere 22 adet ölçek 7 ayrı faktör altında toplanmaktadır.

Yapısal Eşitlik Modeli Sonuçları

Yapısal Eşitlik Modelinde önceden belirlenen modelin (teorik) elde edilen veriyi ne kadar iyi açıkladığı uyum iyiliği indeksleri ile belirlenir. Uyum iyiliği testleri, modelin kabul edilmesi veya reddedilmesi kararının verildiği aşamadır. Eğer modelin tamamı uyum iyiliği testleri sonucunda reddedilirse model içindeki katsayıların veya parametrelerin bir önemi kalmaz ve bunlar değerlendirilmez. Öncelikle bir modelin tamamının kabul edilmesi gerekir ki bunun ardından katsayıların anlamlılığı irdelenebilsin. Uyum iyiliği indeksleri konusu henüz gelişme aşamasında olan bir alandır. Her bir uyum iyiliği indeksinde belirli bazı kritik limit noktaları vardır. Ama bunlar kesin olmayıp birer kabullenmedir. Yeni gelişmekte olan alanlarda oluşturulan bir modelin uyum iyiliği indekslerinin kritik limitlerin altında kalması normaldir. Çok fazla sayıda uyum iyiliği indeksleri olmakla birlikte uygulamada bunlardan ancak 5-6 tanesi kullanılmaktadır (Akyüz, 2010: 121). Bu araştırmada diğer araştırmalarda en fazla kullanılan uyum iyiliği indeksleri kullanılmıştır ve Tablo 5'teki belirtilen sonuçlar alınmıştır.

Tablo 5. Araştırma Modelinin Uyum İyiliği İndeksleri Sonuçları

<i>Model Uyum İndeksleri</i>	<i>Model</i>
<i>X² (ChiSquare)(Ki-Kare) değeri</i>	690,134
<i>Serbestlik derecesi</i>	202
<i>P (Anlamlılık Düzeyi)</i>	0.000
<i>X²/df</i>	3,417
<i>Incremental fit index, IFI (Artırımlı Uyum İyiliği İndeksi)</i>	0,924
<i>Comparative fit index, CFI(Karşılaştırmalı Uyum İyiliği İndeksi)</i>	0,924
<i>Normed fit index, NFI(Normlaşmış Uyum İyiliği İndeksi)</i>	0,896
<i>Non-normed fit index, NNFI (Normlaşmamış Uyum İyiliği İndeksi)</i>	0,913
<i>Relative fit index, RFI (Göreceli Uyum İyiliği İndeksi)</i>	0,881
<i>Root mean square error of approximation, RMSEA (Yaklaşım Hatasının Kök Ortalama Karesi)</i>	0,057

Ki Kare, orijinal değişken matrisinin varsayılan matrinden farklı olup olmadığını test eder. Bu test regresyon katsayılarının işaretine ve anlamlılık düzeyine bakar ve modelin ayrı ayrı parçaları hakkında bilgi verir. Aynı zamanda bu testle modelin tamamının doğruluğu da ölçülebilir. Bu testte normal Ki Kare testinin tersi olarak Ki Kare değerinin mümkün olduğunca düşük olması arzulanır. Ki Kare testi normal kullanılışında gözlenen verilerle tahmin edilen veriler arasındaki farkı test eder. Diğer istatistik testlerinde H_0 hipotezi gözlenen verilerle tahmin edilen veriler arasında bir ilişki yoktur şeklindedir ve bu testlerde H_1 hipotezi yani ilişki vardır sonucu aranmaktadır. Dolayısıyla Ki Kare değerinin anlamlı çıkması ve değerinin büyük olması arzulanır ki H_1 hipotezi kabul edilebilsin. Diğer taraftan Yapısal Eşitlik Modelinde, gözlenen verilerle teorik veriler arasındaki fark araştırılırken arada bir farkın olmaması gerekir ki model verilere uygun ve doğrulanabilir olsun. Dolayısıyla Yapısal Eşitlik Modelinde H_0 hipotezinin kabul edilmesi istenir. Bu nedenle Ki Kare değerinin anlamsız ve değer olarak küçük bir rakam çıkması arzulanır. Ki Kare değerinin anlamsız çıkması modelin kabul edildiği anlamına gelmez diğer bazı uyum iyiliği testlerinin de uygulanması gerekir. Ayrıca Ki Kare değerinin anlamlı ve yüksek çıkması da modelin reddedildiği manasına gelmez. Çünkü bunun muhtemel en önemli nedeni alınan örnek büyüklüğünün küçük olmasıdır. Normalde Yapısal Eşitlik Modellerinde örnek büyüklüğünün 200-500 arasında olması istenilir. Bu değerlerden aşağı bir değer Ki Kare değerini olumsuz yönde etkileyecektir (Cengiz, 2007: 182).

Bu araştırmada Ki Kare değeri anlamlı ve değer olarak yüksek çıkmıştır ($X^2=690,134$, $p=0,000$). Ki kare değerinin yüksek çıkmasının nedeni serbestlik derecesinin yüksek çıkmasıdır. Dolayısıyla Ki kare değerinin serbestlik derecesi etkisi etkisinden arındırılmış hali olan X^2/df (RCSI-Relative Chi Square Index) değerine bakılacaktır. Bu değer 3,417 çıkmış olup 5'ten küçüktür. Yani model bu indeks bakımından iyi uyum göstermiştir (Tablo 5).

IFI (Incremental Fit Index) (Artırımılı Uyum İyiliği İndeksi), DELTA2 olarak ta bilinir. Bazı koşullarda 1'in üzerinde değer alabilir bu durumda 1'e eşitlenir. 0.90'ın üstünde olması istenilir (Ayyıldız ve Cengiz, 2006: 80). Tablo 5'te de görülebileceği gibi araştırma modelindeki IFI değeri, 0,924'dir.

CFI (Comparative Fit Index) (Karşılaştırmalı Uyum İyiliği İndeksi), aynı zamanda Bentler Comparative Fit Indeks olarak da bilinir. Mevcut modelin uyumu ile gizli değişkenler arası korelasyon ve kovaryansı yok sayan H_0 hipotez modelinin uyumunu karşılaştırır. Yani model tarafından tahmin edilen kovaryans matrisi ile H_0 'ın kovaryans matrisini karşılaştırır. CFI, 0-1 arası değişen değerler alır. 1'e yaklařtıķça uyum iyiliğinin arttığını gösterir veya daha yüksek CFI'ya sahip modelin daha güçlü uyum içinde olduğunu vurgular. CFI, NFI'ye benzer ama aralarındaki fark CFI'nın örnek büyüklüğünden etkilenmesidir. CFI'nın kabul edilebilmesi için 0.90'ın üzerinde bir değer alması gerekir (modeldeki kovaryans ve korelasyon matrisinin % 90'ının gözlenen veriler tarafından tekrar oluşturulabilme oranını ifade eder) (Kırkbir, 2007: 122). CFI değeri, 0,924 bulunmuştur (Tablo 5).

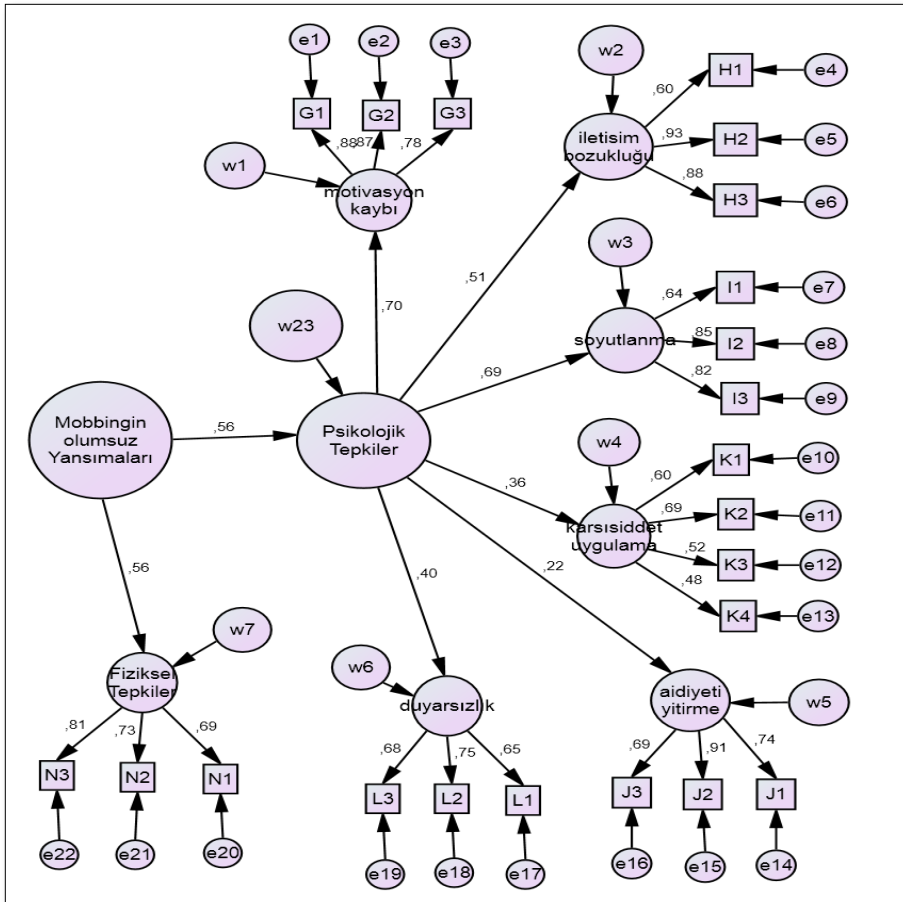
NFI (Normed Fit Index) (Normlaşmış Uyum İyiliği İndeksi), Bentler ve Bonnett karşılaştırmacı uygunluk indeksi adını verdikleri bir dizi test geliştirmişlerdir. Bu indeks varsayılan modelin temel ya da H_0 hipoteziyle olan uygunluğunu araştırır. Amaç, varsayılan modelin kullanılmasıyla iyileşen uygunluk miktarını belirlemektir. Diğer bir deyişle, H_0 hipotezinin uygunluğu ile karşılaştırıldığında varsayılan modeli kullanarak elde edilen uygunluktaki artış miktarını gösterir ve 0-1 arası değer alır. Bulunan değerin 0.90 üzerinde olması gerekir ve 1'e ne kadar yaklaşırsa o kadar fazla uyum iyiliğine sahiptir. NFI'nın dezavantajı, modeldeki parametre sayısının artmasıyla doğru orantılı olarak artmasıdır bu da doğru olmayan bir modelin kabulüyle sonuçlanabilir (DELTA 1 olarak da adlandırılmaktadır) (Hooper ve diğerleri, 2008: 55). Araştırmadaki NFI değeri 0,896 çıkmıştır (Tablo 5).

TLI (The Tucker-Lewis coefficient) Bentler-Bonett'in geliştirdiği (Non-normed fit index- NNFI) Normlaşmamış Uyum İyiliği İndeksi olarak da bilinir. 0.90'ın üstünde olması istenilir. Tablo 5'te de görülebileceği gibi araştırma modelindeki

NNFI değeri 0,913 bulunmuştur.

RFI (Relative Fit Index) (Göreceli Uyum İyiliği İndeksi), RHO1 olarak da bilinir. 0-1 arası değişen değerler alır (bazen bu değerlerin dışına çıkabilir). 0.90'dan yüksek bir değer alması istenilir. Tablo 5'te görüldüğü gibi bu değer 0,881'dir.

RMSEA'nın (Root Mean Square Error of Approximation) (Yaklaşım Hatasının Kök Ortalama Karesi) modelin uygun olabilmesi için 0.05 veya daha düşük bir değer alması gereklidir. RMSEA değeri, 0.05 ile 0.08 arası bir değer alan modelin uyumu yeterlidir, 0.10 ve daha üstünde ise modelin uygunluğu zayıftır (Hooper ve diğerleri, 2008: 54). Araştırma modelinde RMSEA, 0,057 bulunmuştur (Tablo 5).

Şekil 6. Yapısal Eşitlik Modeli Çıktısı

Tablo 5'teki uyum iyiliği indekslerine bakıldığında modelin bir bütün olarak uyum sağladığı söylenebilir. Yapısal eşitlik modelinde, gizli değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçen eşitliğe yapısal model denir. Şekil 6, Yapısal Eşitlik Modeli Amos program çıktısıdır.

Şekil 6'da görüldüğü gibi yapısal modelin içinde değişkenler arasındaki yön okları standardize regresyon katsayılarını (bağımsız değişkendeki bir standart birimlik değişimin bağımlı değişkende kaç standart birimlik bir değişime neden olacağını verir) göstermektedir. Tablo 6 ve Şekil 6'daki bütün standardize regresyon katsayıları görülmektedir.

Tablo 6. Standart Regresyon Katsayıları

Regresyonun Yönü		Regresyon Katsayısı	Anlamlılık Düzeyi	
Fiziksel Tepkiler	<---	Mobbingin Olumsuz Yansımaları	0,561	***
Psikolojik Tepkiler	<---	Mobbingin Olumsuz Yansımaları	0,558	***
İletişim Bozukluğu	<---	Psikolojik Tepkiler	0,510	***
Motivasyon Kaybı	<---	Psikolojik Tepkiler	0,700	***
Soyutlanma	<---	Psikolojik Tepkiler	0,690	***
Karsı Şiddet Uygulama	<---	Psikolojik Tepkiler	0,356	***
Aidiyeti Yitirme	<---	Psikolojik Tepkiler	0,221	***
Duyarsızlık	<---	Psikolojik Tepkiler	0,403	***
***0.001'den daha küçük bir önemlilik düzeyinde anlamlı regresyon katsayılarını göstermektedir.				

Her bir gizli değişkenin kendisinin ölçümüne katkı sağlayan gözlenen değişkenler tarafından ne kadar ve ne doğrulukta açıklandığı YEM tarafından dikkate alınan bir husus olarak bilinmektedir. Şekil 6'da gizli değişkenlerden gözlenen değişkenlere yön okları şeklinde bağlı olan faktör yükleri Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7. Standart Faktör Yükleri

Faktör		Faktör Yüğü	
G1	<---	Motivasyon Kaybı	0,879
G2	<---	Motivasyon Kaybı	0,874
G3	<---	Motivasyon Kaybı	0,778
H1	<---	İletişim Bozukluğu	0,598
H2	<---	İletişim Bozukluğu	0,932
H3	<---	İletişim Bozukluğu	0,878
I1	<---	Soyutlanma	0,636
I2	<---	Soyutlanma	0,851
I3	<---	Soyutlanma	0,815
K1	<---	Karsı Şiddet Uygulama	0,604
K2	<---	Karsı Şiddet Uygulama	0,693
K3	<---	Karsı Şiddet Uygulama	0,518
K4	<---	Karsı Şiddet Uygulama	0,479
N1	<---	Fiziksel Tepkiler	0,694
N2	<---	Fiziksel Tepkiler	0,729
N3	<---	Fiziksel Tepkiler	0,809
L1	<---	Duyarsızlık	0,650
L2	<---	Duyarsızlık	0,748
L3	<---	Duyarsızlık	0,678
J3	<---	Aidiyeti Yitirme	0,685
J2	<---	Aidiyeti Yitirme	0,911
J1	<---	Aidiyeti Yitirme	0,743

Mobbinge Maruz Kaldığı Belirlenen Denekler Üzerinde Mobbingin Doğurduğu Olumsuz Yansımaları Hangi Faktörlerin Oluşturduğunu Belirlemeye Yönelik Geliştirilen Araştırma Modeli İlgili Olarak Oluşturulan Hipotezlerin Testi

Tablo 6'da yapısal eşitlik modelindeki 0.001 anlamlılık düzeyinde değişkenler arası ilişkiler görülmekte olup, hipotezlerin test sonuçları bu tablolar vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Buna göre hipotez testi sonuçları aşağıdaki gibidir:

H₁. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin verdikleri fiziksel tepkiler, mobbingden kaynaklanan olumsuz tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler. **Kabul edildi** ($r=0,561, p=0,000$).

H₂. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin verdikleri psikolojik tepkiler, mobbingden kaynaklanan olumsuz tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler. **Kabul edildi** ($r=0,558, p=0,000$).

H₃. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları iletişim bozuklukları psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler. **Kabul edildi** ($r=0,510, p=0,000$).

H₄. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları motivasyon kaybı, psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler. **Kabul edildi** ($r=0,700, p=0,000$).

H₅. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları soyutlanma, psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler. **Kabul edildi** ($r=0,690, p=0,000$).

H₆. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları karşı şiddet uygulama isteği, psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler. **Kabul edildi** ($r=0,356, p=0,000$).

H₇. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları aidiyeti yitirme duygusu, psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler. **Kabul edildi** ($r=0,221, p=0,000$).

H₈. Mobbinge maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları duyarsızlık hali, psikolojik tepkilerini doğrudan olumlu yönde etkiler. **Kabul edildi** ($r=0,403, p=0,000$).

Araştırmanın Zaman Planı

Araştırmaya, 2013 yılı Nisan ayı başında konuyla ilgili literatür çalışması yapılmamasıyla başlanmış olup, yaklaşık altı aylık bir zaman sürecinde yeterli veri elde edilmiştir. 2013 yılı sonu itibariyle de araştırma modelini oluşturmak üzere öngörülen ölçekler ve bunlara ait ölçek sorularının oluşturulması ve anket haline dönüştürülmeleri ile birlikte ilk ön test yapılmıştır. Bu gerçekleştirilen ön test neticesinde gerekli son düzeltme ve düzenlemeler yapılarak nihai anket formu hazırlanmış, anketörler tespit edilmiş ve saha çalışmasına başlanmıştır. Anket uygulamaları neticesinde, 2014 Ocak ayı itibari ile elde edilen verilerin sınıflandırılmaları ve bilgisayar ortamına aktarılarak değerlendirilmelerine başlanılmış olup, bu işlemler 2014 yılı Şubat sonuna kadar sürmüştür. Araştırma raporunun hazırlanması 2014 yılı Şubat ayı sonu itibariyle tamamlanmıştır.

Araştırmanın Maliyeti

Yaklaşık bir yıl süren araştırma, literatür taraması itibariyle anketörlerin temini, anketlerin değerlendirilmeleri, kırtasiye masrafları ve araştırmacının yol masrafları dahil araştırmacıya yaklaşık 5000 TL'ye mal olmuş olup, araştırmanın maliyeti Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Ofisi'nce karşılanmıştır. Bu bütçenin içerisinde kullanılan yazılım ve bilgisayar donanımları dâhil değildir. Görev alan anketörlerin üniversite öğrencilerinden oluşması ve bu konuda özel anket şirketlerinin kullanılmaması maliyetin bir miktar daha düşük olmasına sebebiyet vermiştir.

Sonuç ve Öneriler

Toplam beş devlet üniversitesinden farklı fakülte ve sınıflarda okumakta olan 2000 denek öğrenci üzerinde gerçekleştirilen araştırma sonucunda deneklerin yaklaşık üçte birinden fazlasına denk gelen 753 deneğin bir şekilde mobbinge maruz kaldıklarını beyan ettikleri görülmektedir. Bu oran, duruma yetkililerin müdahalesini gerektirecek derecede yüksek bir sayıdır. Araştırmadan elde edilen bulgular mobbinge maruz kalanların cinsiyetleri açısından fark olmadığını, erkeklerin az bir farkla bayan öğrencilerden daha fazla mobbinge maruz kaldıklarını göstermektedir.

Deneklerin maruz kaldıkları mobbing türleri incelendiğinde en fazla şikâyet ettikleri unsurların; kendileriyle kasıtlı olarak iletişim kurulmaması, söz hakkı tanınması ve buldukları ortamda kendilerini gösterme olanaklarının kısıtlanması şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla en fazla şikâyette bulunulan bu davranışlar (281-282 öğrenci) öğrencilere yönelik bir otorite gösteriminden kaynaklanan davranışlar şeklinde

yorumlanabilir. Mobbing uygulayıcıların bir ölçüde “burada patron benim” düşüncesini öğrencilere aktarmaya yönelik birtakım mobbing enstrümanlarını kullanabildiklerini anlıyoruz.

İkinci derecede şikâyet konusu olan davranışlar incelendiğinde (230-267 öğrenci) öğrencilerin iftiraya uğradıklarını, haklarında asılsız ve kötü şeyler söylendiğini ve kasıtlı olarak aşırı zorlu ödevlere maruz bırakıldıklarını beyan ettiklerini görüyoruz. Buradan hareketle mobbing uygulayıcıların kendi otoriteleriyle ters düşenleri ana kitleye yani diğer öğrencilere karşı kötüleme ve onları yaptırımlara maruz bırakma eğilimine girdikleri anlaşılmaktadır.

Üçüncü derecede şikâyet konusu olan davranışlar incelendiğinde (210-222 öğrenci) öğrencilerin sürekli olarak eleştirilere maruz kaldıklarını, alçaltıcı şaka ve davranışlara maruz bırakıldıklarını, topluluk içerisinde sözlerinin kesildiğini ve hatta azarlandıklarını belirttikleri görülmektedir. Birinci ve ikinci derecedeki mobbing davranışlarına kıyaslandığında şikâyette bulunan öğrenci sayısı azalmakla birlikte uygulanan mobbingin psikolojik olarak şiddetinde artış gözlemlendiği söylenebilir. Mobbing uygulayıcıların özellikle topluluk içerisinde azarlamaya varan davranışlar sergilemeleri ve kaba ve uygunsuz şakalar yapmaları öğrenciler üzerinde derin etkiler bırakabilecek hatta durumu çatışmaya sürükleyebilecek davranışlar olarak görülmelidir.

Dördüncü derecede şikâyet konusu olan davranışlar incelendiğinde (166-183 öğrenci) öğrencilerin dışlandıklarını, kendilerine onlar yokmuş gibi davranıldığını hatta sözlü tehdit edildiklerini beyan etmeleri mobbing uygulayıcıların ilgili öğrencileri ortamdaki uzaklaştırma çabasına giriştiklerinin işaretleri şeklinde anlaşılmaktadır. Bu grup davranışlar özellikle öğrencilerin dışlanmış hissetmelerine ve aidiyetlerinin yok edilmesine sebep olabilecek davranışlardır.

Beşinci derecede şikâyet konusu olan davranışlar incelendiğinde (123-153 öğrenci) mobbing uygulayıcıların yoğun bir şekilde öğrencileri aşağılama girişimi içerisine girdikleri anlaşılmaktadır. Öğrenciler beyanlarında dini veya siyasi görüşleriyle, özel yaşantılarıyla, çaba ve gayretleriyle ve hatta milliyetleriyle alay edilmek suretiyle topluluk içerisinde gülünç duruma düşürülmeye ve aşağılanmaya çalışıldıklarını ifade etmektedirler. Bu davranış grubu ahlaki ve etik kuralların çok dışarısına çıkılabildiğini ve hatta insan haklarının göz ardı edilebildiğinin bir göstergesi olup, bunu uygulayanların psikolojik olarak hastalıklı kişiler olduğunun da etkili bir göstergesi olarak algılanabilir.

Altıncı derecede şikâyet konusu olan davranışlar incelendiğinde (98-120 öğrenci) öğrencilerin kendilerine itibarlarını düşürecek ve fiziksel olarak ağır işler verildiği ve bunları yapmaya zorlandıkları, sınıflarda arkadaşlarından izole edilmeye çalışıldıkları, toplumun onlarla iletişim kurmasının engellendiği vb. davranışlara maruz kaldıklarını görüyoruz. Buradan mobbing uygulayıcıların şiddetin dozunu dolaylı olarak fiziksel şiddete vardırabildiklerini yani şu ana kadar psikolojik boyutlarda yürütülen sistemli şiddetin artık bir adım öteye geçerek fiziksel unsurların devreye sokulduğu anlaşılmaktadır.

Yedinci derecede şikâyet konusu olan davranışlar incelendiğinde (74-76 öğrenci) öğrencilere uygulanan mobbingin artık fiziksel ve hatta cinsel içerik bulunduran bir boyuta ulaştığı görülmektedir. Bu aşamada fiziksel şiddet tehditleri yapıldığı ve hatta daha da ileri gidilerek hafif şiddet uygulandığı beyan edilmektedir. Özellikle bu davranış grubu bize olayların kontrolden çıkabildiğini ve önlem alınmadığında olası çatışmalara yol açarak fiziki yaralanmalara kadar ulaşabileceğini göstermektedir. Özellikle sözlü cinsel imalar şeklindeki enstrümanların da kullanılabilirdiğinin görülmesi, Türk toplumunun çok hassas olduğu bu konuda vahim sonuçların ortaya çıkabilmesine kapı aralamaktadır.

Yukarıda yedi farklı grup altında toplandığı görülen mobbing davranışlarına maruz kalan öğrencilerin nasıl bir tepki vereceklerinin incelendiği araştırma modelinin test edilmesi sonucunda ulaşılan bulgular bize maruz kalınan mobbingin hem fiziksel hem de psikolojik olumsuz yansımaları olduğunu göstermektedir. Tablo 6'daki regresyon katsayılarının incelenmesi neticesinde bu olumsuz yansımalarda fiziksel tepkilerin (0,561) ve psikolojik tepkilerin (0,558) birbirlerine yakın oranlarda etkili oldukları anlaşılmaktadır. Özellikle psikolojik tepkiler incelendiğinde en fazla motivasyon kaybının (0,700) oluştuğunu görüyoruz. Öğrenciler maruz kaldıkları olumsuz davranışlar sonucunda motivasyonlarını yitirmektedirler. Daha sonra soyutlanma (0,690) ortaya çıktığı ve öğrencilerin özellikle maruz bırakıldıkları ötekileştirme ve dışlanma neticesinde buldukları ortamdan ayrılma arzularının ağır bastığı ve bir an evvel üniversitelerini terk etmeyi istedikleri görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin iletişim bozuklukları yaşadıkları (0,510) ve kimseyle düzgün iletişim kuramamaya başladıklarını görüyoruz. İlginç bir şekilde çoğu öğrencinin bu davranışlara maruz bırakılmasının duyarsızlaşmaya yol açabildiğini (0,403) ve olan biten tüm anormal durumları normal kabul etmeye başladıklarını ve hatta öğrenme yoluyla yaşadıklarını başkalarına da yaşatmalarının normal olacağı kanısı oluştuğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin karşı şiddet uygulamaya başvurmayı (0,356) normal kabul ettikleri görülmektedir. Diğer taraftan tüm bu maruz kalınan olumsuzluklar öğrencilerdeki aidiyet duygusunu yok etmekte (0,221) olduğu

anlaşılmakta olup, bu da içinde buldukları üniversitelerin örgütsel yapısına ayrıca zarar vermektedir. Aidiyeti yitiren öğrenciler kendilerini o örgütün bir parçası olarak görmemekle birlikte kuruma zarar veren olaylara karşı da kurum sahiplenilmemektedir. Bu da kurumun bütünlüğünü kaybetmeye başlamasına ve kurum içerisindeki örgüt kültürüyle bağdaşmayan zarar verici gruplaşmaların artmasına zemin hazırlamaktadır.

Mobbinge maruz kalınma oranı anlamında Vie ve diğerlerinin (2012) Avrupa işgücü üzerindeki % 5-% 30 arası tahminlerinin de üzerinde yaklaşık % 37 gibi bir sonuca bu çalışma sonucunda ulaşılmış olduğu görülmektedir. Literatürde belirtilen (Tambur ve Vadi, 2012) mobbinge maruz kalmanın yol açabileceği fiziksel olumsuz sonuçlar ve neticesinde oluşan işgücü ve verimlilik kaybı, bu çalışmada da doğrulanmakta, öğrenciler çeşitli fiziki hastalıkların kendilerinde ortaya çıktığını belirtmektedirler. Kök (2006), Tıgrel ve Kokalan (2009) çalışmalarında mağdurların travma yaşadıklarına ve depresif eğilimler gösterdiklerini belirtmekte ve bu da bu çalışmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Yıldız (2007)'in da çalışmasında belirttiği gibi benlik duygusunun kaybedilmesi, Pranjić ve diğerlerinin (2006), Birknerova (2011), Pelit ve Kılıç (2012)'in belirttikleri üzere motivasyon eksikliği, öğrencilerin de yoğun yaşadıkları olumsuz yan etkilerdendir. Özellikle Alan ve Fidanboy'un (2013) aktardığı mobbinge maruz kalanlarda ortaya çıkan sinizm davranışı, öğrencilerde de karşı şiddet davranışları şeklinde ve kuruma olan aidiyetin yok olması şeklinde kendini gösterdiği görülmektedir. Ayrıca Şahin (1999)'in belirttiklerine paralel olarak mobbinge maruz kalan öğrencilerde de iletişim bozuklukları yaşandığını anlamaktayız.

Öğrencilerin onlara yönelik mobbing davranışlarına karşı korunmalarına ve zarar görmelerinin engellenmesine yardımcı olacak, izleyecekleri yollar şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Üniversitede mobbinge maruz kaldığını düşünen öğrenci öncelikle içinde bulunduğu durumu sağlıklı bir şekilde değerlendirmeli, şayet yaşadıklarının bir psikolojik şiddet veya taciz olduğu kanaati oluşursa derhal harekete geçmelidir.
- ✓ Kavga, karşı taciz veya şiddette kesinlikle başvurmamalıdır.
- ✓ Şayet maruz kaldığı mobbing, idareciler veya öğretim elemanları tarafından gerçekleştiriliyorsa konuyu üniversite idaresine derhal uygun kanallardan bildirmelidir.
- ✓ Mobbinge maruz kaldığını düşünen öğrenci, olaylara dair tüm delil ve kanıtları (şahitler, yazışma, not, mesaj, e-posta) toplamalı ve saklamalıdır.
- ✓ Şayet olaylara canlı tanıklar varsa, onlardan yardım istemeli ve onlarla birlikte olayı bir tutanak halinde yazıya dönüştürmeli ve bir dilekçe şeklinde yönetime vermelidir.
- ✓ Öğrenci başta üniversitedeki danışmanı olan öğretim elemanlarından veya idari konumdaki yetkililerden ve hatta üniversitelerde bulunan hukuk birimlerinden izlemesi

gereken hukuki prosedür konusunda bilgi alabilir.

- ✓ Olayın sağlığını etkilediğini hissettiği an muhakkak tıbbi desteğe başvurmalıdır.
- ✓ Konu yetkilendirilmiş üniversite idarecileri tarafından soruşturulduğu halde bir çözüme kavuşturulamıyor ise konuyu yargıya taşıma hakkına sahip olduğunu bilmeli ve bundan çekinmemelidir.

Öğrencilere yönelik mobbing davranışlarına karşı öğrencilerin ve dolayısıyla kurumun zarar görmesini engellemek amacıyla örgütsel anlamda yapılması gereken uygulamalar şu şekildedir:

- ✓ Kurumlar, bünyelerinde kuracakları birimler veya yapacakları görevlendirmeler ve araştırmalar ile kurum içerisinde psikolojik şiddet yaşanıp yaşanmadığını sürekli takip altında tutmalı, şayet bu tür davranışların ortaya çıkması durumunda süratle konu hakkında detaylı ve derinlemesine bilgi sahibi olunmalı ve kurumsal yapının ve örgütün diğer birimlerinin bundan zarar görmesinin engellenmesi sağlanarak özellikle kurum çalışanları ve kamuoyu nezdindeki itibar ve saygınlığın zarar görmesi engellenmelidir. Ancak bu olayların örtbas edilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir.
- ✓ Kurum içerisinde psikolojik şiddetin her türünün önüne geçilmesi amacıyla bu konuda geniş katılımlı ve kapsamlı politikalar geliştirilmelidir.
- ✓ Konuyla ilgili bilgilendirmelere önem verilmeli özellikle üniversitelerde öğrencilere yönelik rehberlik birimleri ve hizmetleri sunulmalıdır.
- ✓ Kurum içerisinde olası psikolojik şiddet olaylarının incelenmesi için kuruma özel yöntemler geliştirmeli, bu konuda yürütülen soruşturma ve incelemelerde gizlilik ve kişilik haklarına çok dikkat edilmelidir.
- ✓ Şayet varsa psikolojik şiddet eğilimi ve girişiminde bulunduğu tespit edilen kişiler için gerekli soruşturma ve yaptırımlar uygulanmasının yanı sıra rehabilitasyona da başvurulmalı ve tekrarlanmasının önüne geçilmelidir. Ayrıca bu kişileri bu tür davranışlara iten sebeplerin kaynakları da araştırılmalı ve düzeltici, etkin önlemlere başvurulmalıdır.
- ✓ Bu hassas konuda adalet mekanizması titizlikle işletilmelidir.
- ✓ Caydırıcılık esasıyla işe alımlarda ve iş akitlerinde ve hatta kurum içi yönetmeliklerde konuyla ilgili hükümler yer almalıdır.

Sonuç olarak, gelecek nesillerimizin yetiştirildiği kurumlar olan üniversitelerimizde ülkemizi emanet edeceğimiz gençlerin geleceklerini ve yaşantılarını etkileyecek olası olumsuz olaylarla ilgili olarak yeterli kontrol ve tedbirlerin alınması ve gerekli mekanizmaların vakit geçirilmeden kurulması ve işletilmesi gerekliliği çok açıktır.

KAYNAKÇA

Acar, Aslı Beyhan ve Gönen Dünder (2008), “İşyerinde Psikolojik Yıldırmaya (Mobbing) Maruz Kalma Sıklığı İle Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 37, Sayı: 2, 111-120.

Akar, Nuray Yapıcı; Milgün Anafarta; Fulya Sarvan (2011), “Causes, Dimensions and Organizational Consequences of Mobbing: An Empirical Study”, *Ege Akademik Bakış*, Vol: 11, No: 1, 179-191.

Akgeyik, Tekin; Meltem Güngör Delen; Şelale Uşen (2013), *Çalışma Yaşamında Psikolojik Taciz*, Ankara: Özyurt Matbaacılık.

Aksoy, Fikret (2008), *Psikolojik Şiddet'in (Mobbing) Sağlık Çalışanlarına Etkisi* (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Akyüz, Ahmet Mutlu (2010), *Türk Tüketicilerin Ekolojik Satın Alma Davranışlarına Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Model Denemesi* (Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alan, Hale ve Cemalettin Öcal Fidanboy (2013), “Sinizm, Tükenmişlik ve Kişilik Arasındaki İlişkiler: Bilişim Sektörü Çalışanları Kapsamında Bir İnceleme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Büro Yönetimi Özel Sayısı*, 2013/1, 165-176.

Avcı, Umut ve Ufuk Kaya (2013), “Yıldıрма Algısı ve Etkileri: Hizmet Sektöründe Bir Araştırma”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 68, No. 2, 2013, 1-25.

Aydın, Orhan ve Hatem Öcel (2009), “İşyeri Zorbalığı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 12 (24), 94-103.

Ayyıldız, Hasan ve Cengiz, Ekrem (2006), “Pazarlama Modellerinin Testinde Kullanılabilecek Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, 63-84.

Ayyıldız, Hasan; Cengiz, Ekrem; Ustasüleyman, Talha (2006), “Üretim ve Pazarlama Bölüm Çalışanları Arası Davranışsal Değişkenlerin Firma Performansı Üzerine Etkisine İlişkin Yapısal Bir Model Önerisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler*

Enstitüsü Dergisi, Sayı: 17, 21-38.

Birknerová, Zuzana (2011), “Managerial Analysis of Mobbing and Fear in the Workplace”, *Scientific Annals of the Alexandru Ioan Cuza University of Iasi: Economic Sciences Series*, No: 58, 177-189.

Cengiz, Ekrem (2007), *Kâr Amacı Gütmeyen Kurumlar Olarak Müzelerde Pazarlama Faaliyetleri: Pazarlama Karması Unsurlarının Müzelerde Müşteri Sadakatine Etkisine İlişkin Yapısal Bir Model Önerisi* (Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çarıkcı, İlker H. ve Hüseyin Yavuz (2009), “Çalışanlarda Mobbing (Psikolojik Şiddet) Algısı: Sağlık Sektörü Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2009/2, Sayı: 10, 47-62.

Çöl, Serap Özen (2008), “İşyerinde Psikolojik Şiddet: Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 2008/4, 107-134.

Dangaç, Gönül (2007), *Örgütlerde Psikolojik Yıldıma (Mobbing) ve Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Balıkesir.

Davenport N, Schwartz R, Elliott G (2003), *Mobbing: İşyerinde Duygusal Taciz*, (çev. Osman Cem ÖnerToy), İstanbul: Sistem Yayınları.

Demir, Yeter ve Mustafa Fedai Çavuş (2009), “Mobbingin Kişisel ve Örgütsel Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 1, 13-23.

Dost, Meliha Tuzgöl (2007), “Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 22, 132-143.

Faria, Jaoa Ricardo; Franklin G. Mixon Jr.; Sean P. Salter (2012), “An Economic Model of Workplace Mobbing in Academe”, *Economics of Education Review*, 31, 720-726.

Gül, Hasan ve Aliye Ağıröz (2011), “Mobbing ve Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişkiler: Hemşireler Üzerine Bir Uygulama”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, Cilt:13, Sayı: 2, 27-47.

Hall, Priscilla S. (2005), "Bullying and the Teacher", *The Delta Kappa Gamma Bulletin*, Fall, 45-49.

Hooper, D. ve diğ erleri (2008), "Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit", *The Electronic Journal of Business Research Methods*, V: 6, I: 1, 53-60.

İbrahim ođ lu, Nurettin ve Burcu Kı sa (2013), "Psikolojik Taciz ve Etik Algı İ liş kisi: Sektörel Bir Araş tırma", *C.Ü. İ ktisadi ve İ dari Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, 169-184.

Kırel, Ç iğ dem (2008), *Örgütlerde Psikolojik Taciz (Mobbing) ve Yönetimi*, Eskiş ehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1806.

Kırk bir, Fazıl (2007), *Türkiye'de Termal Turizm Pazarlamasında Müş t eri Sadakatine Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi* (Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kök, Sabahat Bayrak (2006), "İ ş Yaş amında Psiko-Ş iddet Sarmalı Olarak Yıldırma Olgusu ve Nedenleri", *Selç uk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16, 433-449.

Lewis, Duncan (2004), "Bullying At Work: The Impact of Shame among University and College Lecturers", *British Journal of Guidance & Counselling*, Vol. 32, No. 3, 281-299.

Leymann, H. (1996), "The Context and Development of Mobbing at Work", *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5 (2), 165-184.

Limoncuoğ lu, S. Alp (2013), "İ ş Hukuku Kapsamında Psikolojik Tacizin Değ erlendirilmesi ve Mağ durların Kullanabilecekleri Haklar", *Türkiye Barolar Birliğ i Dergisi*, Yıl: 25, Sayı: 105, 51-88.

Mercanlıoğ lu, Ç iğ dem (2010), "Ç alış ma Hayatında Psikolojik Tacizin (Mobbing) Nedenleri, Sonuç ları ve Türkiye'deki Hukuksal Geliş imi", *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 37-46.

Mirze, S. Kadri (2010), *İ ş letme*, İstanbul: Literatür Yayınları.

Nielsen, Morten Birkeland ve Stale Einarsen (2012), “Outcomes of Exposure to Workplace Bullying: A Meta-Analytic Review”, *Work and Stress*, Vol. 26, No. 4, 309-332.

Özdel, Lale; Mehmet Bostancı; Osman Özdel; Nalan K. Oğuzhanoğlu (2002), “Üniversite Öğrencilerinde Depresif Belirtiler ve Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Sayı: 3, 155-161.

Pelit, Elbeyi ve İbrahim Kılıç (2012), “Mobbing ile Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Şehir ve Sayfiye Otellerinde Bir Uygulama”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, Cilt:4, Sayı: 2, 122-140.

Pranjić; Nurka; Ljiljana Maleš-Bilić; Azijada Beganlić; Jadranka Mustajbegović (2006), “Mobbing; Stress; and Work Ability Index among Physicians in Bosnia and Herzegovina: Survey Study”, *Croatian Medical Journal*, Vol. 47, Issue: 5, 750-758.

Sarı, Mediha (2013), “Lise Öğrencilerinde Okula Aidiyet Duygusu”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 13 - Sayı: 1, 147-160.

Şahin, Aynur (1999), “Sağlık Çalışanlarının Psikolojik Sağlığı ve Etkileyen Faktörler”, *Sağlık Çalışanlarının Sağlığı 1. Ulusal Kongresi Bildiri Kitabı*, 79-80.

Tambur, Merle and Maaja Vadi (2012), “Workplace Bullying and Organizational Culture in a Post-Transitional Country”, *International Journal of Manpower*, Vol. 33, No. 7, 754-768.

Taycan, Okan; Leman Kutlu; Selma Çimen; Nurcan Aydın (2006), “Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerde Depresyon ve Tükenmişlik Düzeyinin Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi”, *Anatolian Journal of Psychiatry*, Sayı: 7, 100-108.

Tetik, Semra 2010, “Mobbing Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (18), 81-89.

Tınaz, Pınar (2006), *Mobbing: İş Yerinde Psikolojik Taciz*, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Tigrel, E. Yelgecen ve O. Kokalan (2009), “Academic Mobbing in Turkey”, *International Journal of Human and Social Sciences*, Sayı: 4, No: 10, 716-724.

URL: www.turkpdristanbul.com/devlet-ve-vakif-universitelerinin-2012-2013-ogretim-yilina-iliskin-yeni-kayit-yeni-mezun-ve-toplam-ogrenci-sayilari, [Erişim Tarihi: 09.02.2014].

Vie, Tina Løkke; Lars Glasø and Ståle Einarsen(2011), “Health Outcomes and Self-Labeling as a Victim of Workplace Bullying”, *Journal of Psychosomatic Research*, 70, 37-43.

Yaman, Erkan (2009), “Psikoşiddet (Mobbing) Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (2), 967-988.

Yavuz, Hüseyin (2007), *Çalışanlarda Mobbing (Psikolojik Şiddet) Algısını Etkileyen Faktörler SDÜ Tıp Fakültesi Üzerine Bir Araştırma*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İsparta.

Yaylalı, Muammer ve Önder Dilek (2009), “Erzurum’da Yolcuların Havayolu Ulaşım Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Tespiti”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 26 (1), 1-21.

Yıldız, Selver (2007), “A 'New' Problem in the Workplace: Psychological Abuse (Bullying)”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 34,113-128.

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE MODELİ VE TÜRKİYE’DE UYGULANMASI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Aykut POLATOĞLU*

ÖZET

Metropolitan bölgelerde hizmet sunan belediyeler arasında işbirliği ve eşgüdümü sağlamak amacıyla ilk kez 1983 yılında uygulamaya konulan Büyükşehir Belediye Modeli aradan geçen zaman içinde amacından büyük ölçüde sapmıştır. Bu çalışmanın amacı Büyükşehir Belediye Modeline neden gereksinim duyulduğunu, modelin nasıl ve hangi nedenlerle amacından sapıldığını ve 6360 No’lu Kanun ile yapılan son değişikliklerden sonra gelinen durumu irdelemektir.

Anahtar Kelimeler: *Metropolitan Bölge, Büyükşehir Belediyesi, Yerel Yönetim, Optimum Ölçek, Yerel Demokrasi.*

ABSTRACT

THOUGHTS ON THE METROPOLITAN MUNICIPAL ADMINISTRATION AND ITS APPLICATION IN TURKEY

Metropolitan Municipal Administration, which is basically designed for insuring cooperation and coordination among the municipalities serving in highly urbanized areas, has been introduced to Turkish local government system in 1983. But in the course of time, this model has been deviated from its intended objective. This study aims to clarify why there is need for such an administration, how and why such a deviation took place and elaborate the last changes introduced by Law No 6360, regarding the functioning of metropolitan municipalities.

Keywords: *Metropolitan Region, Metropolitan Municipality, Local Government, Optimum Size, Local Democracy.*

I. Giriş

AKP Hükümeti 12 Kasım 2012 tarihinde kabul edilen, 6360 sayılı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile

* Prof. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü (aykut.polatoglu@neu.edu.tr)
YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. VIII, No. 1, (Nisan 2015)

13 ilde il merkezi belediyelerini Büyükşehir Belediyesine dönüştürmüştür. Yasanın gerekçesine göre bu düzenleme, çok sayıda yerel yönetim birimi olması nedeniyle ortaya çıkan kaynak israfını önlemek, kamu hizmetlerini geniş ölçekte tek merkezden yürüterek ölçek ekonomisinden yararlanmak ve en uygun ölçekte hizmet üretebilmek için yapılmıştır. Bu yasa ile birlikte Türkiye'deki Büyükşehir Belediyesi sayısı 29'a, daha sonra 22.03.2013 tarih ve 6447 sayılı kanun ile Ordu ilinde de Büyükşehir Belediyesi kurulması ile toplam 30'a ulaşmıştır. Büyükşehir Belediyeleri nüfus temel ölçüt alınarak sıraya konulduğunda birinci sırada 13.483.052 nüfus ile İstanbul, son sırada ise belediye sınırları içinde 62.635 kişinin yaşamasına karşın Büyükşehir Belediyesi statüsü verilen Muğla yer almaktadır. Nüfus ölçüt alınarak yapılan bu karşılaştırma, Türkiye'deki Büyükşehir Belediyesi uygulamasında büyük ve ciddi bir çarpıklık olduğuna işaret etmektedir. Bu yazının amacı Büyükşehir Belediyesi kavramını, çeşitli ülkelerde uygulanmakta olan bu modele neden gereksinim duyulduğunu, Türkiye'de Büyükşehir Belediyesi uygulamasının nasıl başladığını ve geçen zaman içinde nasıl ve hangi nedenlerle çarpıtıldığını ve son çıkarılan yasalarla geline durumu irdelemektir.

II. Büyükşehir Belediyesi Nedir? Böyle bir Modele Neden Gereksinim Duyulmuştur?

Tarihsel süreç içinde bütün ülkelerde kentsel mekânlar, nüfus artışı, kırsal mekânlarda kamu hizmetlerinin yeterince ve etkili sunulmaması nedeniyle bu hizmetlerden daha iyi yararlanarak yaşam kalitesini artırmak isteyenlerin ve kentsel mekânlarda iş olanaklarının ve çalışma koşullarının daha iyi olduğu anlayışında olanların kentsel mekânlara göç etmesinin etkisiyle giderek gelişip büyümüşlerdir. Yerleşim birimlerinin zaman içinde gelişip büyümeleri sonucu kentsel sınırlar sınır olma işlevini yitirmiş, kentler birbirinin içine girmiş, birbirleriyle birleşip bütünleşmişler ve "*Metropolitan Bölge*" dediğimiz mega kentsel mekanlar oluşmuştur. Metropolitan bölgeler çok sayıda yerleşim biriminin bir araya gelip bütünleşmesi sonucu olduğundan, metropolitan bölgelerde çok sayıda yerleşim birimi bulunmakta ve bu yerleşim birimlerinde etkinliklerini sürdüren, birbirinden bağımsız çok sayıda yerel yönetim yöre halkının gereksinimleri doğrultusunda hizmet sunmaktadırlar. Bir başka deyişle, Metropolitan bölgelerde birbirine komşu yerel yönetimler aynı tür hizmetleri birbirinden bağımsız olarak ve daha küçük ölçekte sunmaktadırlar. Aynı coğrafik bölgede, birbirlerine bitişik yerleşim birimlerinde hizmet sunan çok sayıda özerk yerel yönetim biriminin olması beraberinde bazı sorunlar getirmiştir.

Her şeyden önce hizmet küçük ölçekte sunulduğu için hizmetin birim

maliyeti daha yüksek olmaktadır. Yerel yönetimler kendilerine tahsis edilen kamu kaynaklarını kullandığı için, bu durum metropolitan bölgelerde kamu kaynaklarının ussal kullanılmadığı, bir verimlilik sorunu olduğu olgusunu gündeme taşımıştır. Öte yandan sınırları birbirine bitişik yerel birimlerin, aynı coğrafi mekânda hizmet sunmaları yetki çatışmalarına neden olmuş ve çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı coğrafik bölgede, birbirlerine bitişik yerleşim birimlerinde hizmet sunan yerel yönetim birimlerinin faaliyetleri arasında eşgüdüm sağlanmasının ve bazı ortak hizmetlerin daha büyük ölçekte sunulmasının yönetsel verimliliği artıracığı ve kaynakların da daha ussal kullanımını sağlayacağı anlayışı ile yeni yönetim modelleri arayışına girilmiş ve sonuç olarak metropolitan bölgelerde, bölgenin tümünden sorumlu bir ortak yönetim kurulması fikri benimsenmiştir. Ortak bir yönetim kurulması anlayışı benimsenirken, bölgede etkinliklerini sürdüren yerel yönetimlerin özerkliği göz ardı edilmemiştir. Kurulacak olan metropolitanü yönetim örgütünün temel amacının bölgedeki yerel yönetimler arasında eşgüdümü sağlamak olduğu ve bu örgütün yerel yönetimlerin özerkliklerine zarar vermemesi gerektiği bir ilke olarak benimsenmiştir. Metropolitan bölgede yer alan yerel yönetim birimlerinin her biri tüzel kişiliği olan özerk kuruluşlardır. Metropolitan belediyesi de kendi tüzel kişiliği olan özerk bir belediyedir. Metropolitan belediyesi ile bölgedeki diğer yerel yönetim birimleri arasında bir ast üst ilişkisi yoktur.

Metropolitan belediyeleri ya da büyükşehir belediyeleri kurulurken güdülen amaç temelde bu olmuştur. Bir başka deyişle büyükşehir belediyeleri, metropolitan alanlarda faaliyet gösteren yerel yönetim birimleri arasında eşgüdümü sağlamak ve bazı ortak hizmetleri metropolitan alan ölçüğünde götürerek kamu kaynaklarının daha ussal kullanılmasını sağlamak üzere kurulmuşlardır. Metropolitan belediye sınırları içinde birden çok yerel yönetim birimi vardır, ancak metropolitan belediyeleri bölgedeki yerel yönetimlerin hiyerarşik olarak bir üst kademeleri değildirler (Polatoğlu, 2009).

III. Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Uygulaması

1. İlk Büyükşehir Belediyelerinin Kurulması

Büyükşehir belediyesi kavramı Türk yerel yönetim sistemine 1983 yılında girmiş oldukça yeni bir kavramdır. Büyükşehir belediyelerinin kuruluş ve işleyişlerini düzenlemek üzere çıkarılan ilk yasa, 3030 sayılı “*Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun*”, Büyükşehir Belediyelerini "sınırları içinde birden çok ilçe

bulunan belediye" olarak tanımlamış ve bu özelliklere sahip olan İstanbul, Ankara ve İzmir'de Büyükşehir Belediyesi kurulmasına olanak sağlamıştır. Bir başka deyişle büyükşehir belediyeleri metropolitan yerleşim bölgelerinde belediye hizmetlerini götürmeleri amacıyla kurulmuşlardır.

Büyükşehir belediyesi temel olarak bir belediyedir, ancak belediye sınırları içinde birden çok ilçe olması büyükşehir belediyesinin ayırıcı özelliğidir. Metropolitan bölgelerdeki yerel yönetimlerin karşı karşıya oldukları ancak çözümü büyük ölçekli projeler gerektiren sorunların çözülmesine yardımcı olmak amacıyla bölgede tahsil edilen genel bütçe gelirlerinin bir bölümü aynı yasa ile büyükşehir belediyelerine tahsis edilmiştir. Ancak aradan geçen süre zarfında metropolitan özellikler göstermemesine karşın, bazı il merkezlerinde yasa ile yeni ilçeler kurularak, büyükşehir belediyesi kurulması yoluna gidilmiştir. Genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından büyükşehirliere ayrılan paydan yararlanmak isteyen ve siyasi iktidar nezdinde güçlü olan bazı il merkezi belediyelerine metropolitan özellikleri olmayan bir bölgede yer almalarına karşın büyükşehir statüsü verilmiştir (Adana, Bursa, Gaziantep, Kayseri ve Konya gibi). Büyükşehir statüsüne kavuşmak isteyen belediyelerden gelen baskıların artarak devam etmesi ve her seferinde yasa çıkararak yeni ilçeler kurulmasının zahmetli ve zaman alıcı olması sonucu 1993 yılında çıkarılan kanun gücünde bir kararname ile büyükşehir belediyesi kurulması kolaylaştırılmıştır. 02.09.1993 tarih ve 504 sayılı Yedi İlde Büyükşehir Belediyesi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile "alt kademe belediyesi" adı altında yeni bir yerel yönetim birimine yasal dayanak sağlanmış ve büyükşehir belediyesi kurulması kolaylaştırılmıştır. Bundan böyle büyükşehir belediyesi kurabilmek için belediye sınırları içinde birden çok ilçe bulunması gerekmeyecek alt kademe belediyeleri yeterli olacaktır. Kısaca metropolitan bölgelerde yerel yönetimlerin daha etkili hizmet götürebilmeleri amacıyla çıkarılan 3030 sayılı yasa çeşitli uygulamalarla amacından saptırılmış ve çarpıtılmıştır.

2. Büyükşehir Belediyelerinin Yeniden Düzenlenmesi

10.07.2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyükşehir belediyesi yeniden tanımlanmıştır. Kanuna göre, büyükşehir belediyesi "En az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan, bu belediyeler arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; idari ve mali özerkliğe sahip ve karar organları seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisidir". Kanun, belediye sınırları içindeki ve bu sınırlara en fazla 10.000 metre uzaklıktaki yerleşim birimlerinin son nüfus sayımına göre toplam nüfusu 750.000'den fazla olan il

merkezi belediyelerinin, fiziki yerleşim durumları ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri de dikkate alınarak, kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebileceğini öngörmüştür (Polatoğlu, 2009). 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, büyükşehir belediyelerinin sayısını 16'ya çıkartmış ancak niteliklerine ilişkin herhangi bir iyileştirme getirmemiş ve var olan durumu değiştirmedeği gibi bazı yeni çarpıklıklar getirmiştir. Nüfus büyüklüğü ölçütü alınarak birbirleri ile karşılaştırıldığında, bu 16 büyükşehir belediyesi arasında çok önemli farklılıklar olduğu görülmektedir.

TABLO 1: NÜFUSLARINA GÖRE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ*

İstanbul -----	12 460 170
Ankara -----	4 127 051
İzmir-----	3 139 745
Bursa -----	1 760 022
Adana -----	1 514 364
İzmit-----	1 346 092
Gaziantep-----	1 209 499
Konya -----	973 791
Mersin-----	801 318
Kayseri-----	872 211
Antalya-----	877 945
Diyarbakır -----	787 343
Eskişehir-----	581 939
Samsun-----	504 091
Sakarya -----	531 219
Erzurum-----	361 160

* 27 Haziran 2008 tarihinde www.mahalli-idareler.gov.tr Belediye Genel İstatistikleri

Yukarıdaki tablo yakından incelendiğinde En büyük büyükşehir belediyesi olan İstanbul Büyükşehir Belediyesinin büyüklüğü, yalnız nüfus ölçütü olarak alındığında, en küçük olan Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nin 35 katıdır. Büyük-lükler arasında bu denli büyük ve önemli farklılıklar olması 3030 ve 5216 sayılı yasaların amaçladığı büyükşehir belediyesi modelinden ne kadar uzaklaşıldığını göstermektedir. Kurulmuş olan büyükşehir belediyeleri çerçevesinde bakıldığında, belediyelerimizin bazılarını büyükşehir belediyeleri olarak sınıflandırmanın hiçbir öneminin ve anlamının olmadığı görülmektedir. 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Kanunu büyükşehir belediyesi kurulması için nüfus koşulunu 750.000'e çıkarmış ancak nüfusu bunun altında olan büyükşehir belediyeleri için herhangi bir düzenleme getirmemiştir. Yasanın

yürürlüğe girmesinin üzerinden yıllar geçmiş olmasına karşın Eskişehir, Samsun, Sakarya ve Erzurum büyükşehir belediyelerinin nüfusları hala bu limitin altında kalmaya devam etmiştir. Yasada öngörülen büyükşehir belediyesi tanımına uygun olmayan bu belediyeler, büyükşehir belediyesi olarak etkinliklerini sürdürmeye devam etmişlerdir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun en ilginç maddesi, “*Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte; büyükşehir belediye sınırları, İstanbul ve Kocaeli ilinde, il mülki sınıridir. Diğer büyükşehir belediyelerinde, mevcut valilik binası merkez kabul edilmek ve il mülki sınırları içinde kalmak şartıyla, nüfusu birmilyona kadar olan büyükşehirlerde yarı çapı yirmi kilometre, nüfusu birmilyondan ikimilyona kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı otuz kilometre, nüfusu ikimilyondan fazla olan büyükşehirlerde yarıçapı elli kilometre olan dairenin sınırı büyükşehir belediyesinin sınırını oluşturur*” hükmünü getiren GEÇİCİ MADDE 2'dir. Öncelikle üzerinde durulması gereken konu, büyükşehir belediyesi sınırlarının İstanbul ve Kocaeli illerinde il mülki sınırına kadar genişletilmesidir. Bu durumda İstanbul ve Kocaeli illerinde il özel idarelerine ve büyükşehir belediyelerine, aynı coğrafik mekânda (birbirleri ile örtüşen sınırlar içinde) benzer kamu hizmetlerini götürmek sorumluluğu verilmiştir (Polatoğlu, 2008).

Büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyesi sınırları (bu durumda bütün ili kapsayan) içinde “çevre düzeni planına uygun olmak kaydıyla, nazım imar yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak” durumundadırlar. Öte yandan, İl Özel İdaresi Kanunu Madde 6'ya göre “İl çevre düzeni planı, valinin koordinasyonunda büyükşehir belediyesi ve il özel idaresi tarafından yapılacaktır”. Yasa İl çevre düzeni planı yapılmasında temel sorumluluğu il özel idarelerine vermiş ancak büyükşehir belediyesi ve il merkezi belediyeleri ile birlikte yapılmasını öngörmüştür. İl özel idareleri kuruluş amaçları doğrultusunda daha çok kırsal kesime hizmet götürürken, büyükşehir belediyeleri kentleşmenin yoğun olduğu metropolitan alanlarda kentsel hizmetleri sunan bir kuruluşlardır. Dolayısıyla, il çevre düzeni planı yapılırken, biri kırsal diğeri kentsel mekânlarda hizmet sunan bu iki kuruluşa ortak yetki verilmesinin ussal olmadığı açıktır. Çünkü çevre düzeni planları yapılırken her iki kuruluşta önceliklerini kendi amaçları doğrultusunda belirleyeceklerinden aralarında sorunlar yaşayacaklardır.

Maddenin devamında İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyeleri dışında kalan büyükşehir belediyelerinin sınırlarının, “valilik binası merkez kabul edilmek ve il mülki sınırları içinde kalmak şartıyla” belediye nüfusuna göre yarıçapı 20, 30 ya da 50 km. olan dairenin sınırları olduğu öngörülmektedir. Belediye sınırlarını belirlerken neden böyle geometrik bir yaklaşım izlendiğini anlamak olanaklı değildir. Belediye

sınırlarının, yerleşim merkezlerinde iskâna açılmış yerlerin sınırı olmaları gerekir ve bu doğrudan doğruya bölgenin topografyası ile ilgili bir kavramdır (Bu konuda daha geniş bir değerlendirme için bkz. Polatoğlu, 2008).

Bu bağlamda üzerinde durulması gereken önemli bir başka nokta ise, “mücvir alan” alan kavramıdır. Belediye yönetimleri belediye hizmetlerini halka sunarlarken, belediye sınırlarının bitişiğinde yer alan yerleşim yerlerini de göz önünde bulundurur, mücvir alanlara da hizmet götürürler. Nitekim, 5393 sayılı yeni Belediye Kanunu’nun 14. Maddesi “Belediye meclisinin kararı ile mücvir alanlara da belediye hizmetleri götürülebilir” hükmünü içermektedir. İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerinin sınırları il sınırları olarak belirlendiğine göre, bu belediyelerin mücvir alanları komşu illerin sınırları içinde kalmaktadır. İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerinin mücvir alanlarında ihtiyaç duyulan belediye hizmetlerini götürmek istemeleri durumunda içinden çıkılmaz yetki çatışmalarının ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Bu değerlendirmeler ışığında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun, büyükşehir belediyelerinin örgütlenme ve işleyiş sorunlarına herhangi çözüm getirmediği, tam tersine var olan çarpık düzene yeni çarpıklıklar ve sorunlar getirdiğini ileri sürmek olanaklıdır.

3. 12.11.2012 Tarih ve 6360 No’lu “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmialtı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ve Getirdikleri

AKP iktidarı 2012 yılında ikinci kez büyükşehir belediyelerini yeniden düzenleme girişiminde bulunmuş ve 6360 No’lu Kanun’u çıkarmıştır. Bu yasanın genel gerekçesi incelendiğinde, aşağıdaki ifadeler yer verildiği görülmektedir:

“Büyükşehirlerin temel niteliklerinden birisi, sınırları içinde birden çok yerleşim merkezi ve yönetim birimi bulundurmasıdır. Büyükşehir sınırları içinde yer alan yerel yönetimler küçük ölçekli plan yapabilseler de bu planların geniş bir çerçeve içinde bütüncül olarak tüm büyükşehir bölgesini, kapsayan ve makro politikaları belirleyen bir çerçeve içinde ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Büyükşehir alanımda sunulan hizmetlerin tek merkezden yürütülmesi ile ortaya çıkan ölçek ekonomileri sayesinde hizmetlerde etkinlik, koordinasyon ve kalite yükselecek, daha az kaynak ile daha çok ve daha kaliteli hizmet sunulması mümkün hale gelebilecektir. Halihazırda birden fazla merkezden verilen hizmetlerin daha büyük ve ideal ölçekteki bir merkez tarafından verilmesi *birim maliyetler ve kişi başına kamusal harcamaları da azaltacaktır.*”

Gerekçede yer alan bu ifadelerin doğruluğu tartışılmaz, ancak tartışılması gereken bu ifadelerin neden bu yasanın gerekçesi içinde yer aldığıdır. Yasa ile yeni büyükşehir belediyeleri kurulmaktadır ancak kurulan belediyeler gerekçede tanımlanan nitelikleri taşımamaktadır. Gerekçe büyükşehir belediyesini, ***sınırları içinde birden çok yerleşim merkezi ve yönetim birimi olan belediye*** olarak tanımlarken, yasa büyükşehir belediyesi kurabilmek için deyim yerindeyse hile yapmakta, aldatıcı bir yöntem izlemektedir. Bu yasayla bazı belediyelerin sınırları içinde yeni ilçeler kurularak, önce küçük bir belediyenin sınırları içinde yapay bir yeni yerleşim birimi yaratılmakta, daha sonra yaratılan bu yeni yönetim birimi (ilçe) ile artık o belediyenin büyükşehir niteliklerine sahip olduğu izlenimi yaratılmaya çalışılmakta ve daha sonra o belediyeye büyükşehir belediyesi statüsü verilmektedir.

Örneğin; Muğla 62.635 nüfuslu bir il merkezi belediyesidir ve belediye sınırları içinde yerel hizmetleri götüren tek yönetsel birim Muğla Belediyesi'dir. Muğla Belediyesi, sınırları içinde birden çok yerleşim merkezi ve yönetim birimi olmadığından ve ayrıca belediye sınırları içindeki nüfusu 750.000'in altında olduğundan büyükşehir niteliklerine sahip olmayan bir belediyedir. Yasa, burada büyükşehir belediyesi kurabilmek için, Muğla Belediyesinin mahalleleri merkez olmak üzere, Muğla Merkez ilçe sınırları içerisindeki köyler ile belediyelerden oluşan Mentеше adıyla bir ilçe ve aynı adla belediye kurmaktadır. Mentеше ilçesinin kurulmasıyla Muğla Belediye sınırları içinde birden çok yerleşim merkezi ve yönetim birimi yaratılmış olmaktadır. Bu durumda Muğla Belediyesine büyükşehir statüsü vermek olanaklı hale gelmiştir. Ancak 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu Madde 4 hükmüne göre, bir belediyeyi büyükşehir belediyesine dönüştürebilmek için belediye sınırları içindeki nüfusun 750.000'den fazla olması gerekir. Oysa Muğla Belediye sınırları içinde 62 635 kişi yaşamaktadır ve nüfus ölçüt alındığında Muğla Belediyesi büyükşehir belediyesine dönüştürülemez. Aynı sorun bu kanun ile büyükşehir belediyesine dönüştürülen diğer belediyeler (Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van) içinde geçerlidir. Yasa koyucu nüfus sorununu aşabilmek için öncelikle Yasanın 1. Maddesinde, bu illerde ***“sınırları il mülki sınırları olmak üzere aynı adla büyükşehir belediyesi kurulmuş ve bu illerin belediyeleri büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür”*** hükmünü getirerek, büyükşehir belediye sınırlarını il mülki sınırları ile örtüşecek şekilde genişletmiştir. Yasa, daha sonra 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 4. Maddesini değiştirmiş ve bu maddede belediyelerin büyükşehir belediyesine dönüştürülebilmeleri için öngörülen, belediye sınırları içinde toplam 750.000'den fazla nüfus olması koşulunu, ***“Toplam nüfusu 750.000'den fazla olan illerin il belediyeleri kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir”*** olarak değiştirmiştir. Büyükşehir belediyesi sınırlarını belirleyen, 5216 sayılı yasanın 5. Maddesinin ***“Büyükşehir belediyelerinin sınırları, il mülki sınırlarıdır”*** olarak

değiştirilmesi işlemin tamamlanması için son adım olmuştur. Böylece metropolitan bölge olmayan, büyükşehir özelliklerine sahip olmayan küçük il merkezi belediyelerini büyükşehir belediyesine dönüştürmek olanaklı hale gelmiştir. Muğla örneğine geri dönerek somutlaştırılırsa, nüfusu 62.635 olan Muğla Belediyesinin sınırları Muğla il sınırına kadar genişletilince, Muğla Belediyesinin nüfusu bir anda 838.324 olmuş ve büyükşehir belediyesi kurulması olanaklı hale gelmiştir.

6360 No’lu Kanun ile kurulan bu yeni 13 büyükşehir belediyesine ek olarak, 6447 No’lu Kanun ile Ordu ilinde de (nüfusu yasada öngörülen limitin altında olmasına karşın) büyükşehir belediyesi kurularak sayı 14’e çıkarılmıştır. 6360 No’lu Kanun ile kurulan büyükşehir belediyelerinin hiçbiri metropolitan özellikler göstermemekte, metropolitan bölgelerde yer almamaktadır. Bir başka deyişle, yeni kurulan bu büyükşehir belediyelerinin hiç biri dünya standartlarına göre büyükşehir niteliklerine sahip olmayan kuruluşlardır. Buna ek olarak 6360 No’lu Kanun, 5216 No’lu Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun 5. Maddesini “**Büyükşehir belediyelerinin sınırları, il mülki sınırlarıdır**” diye değiştirerek, büyükşehir özelliğine ve niteliklerine sahip Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Gaziantep ve Konya büyükşehir belediyelerini sıradan belediyelere dönüştürmüştür. Belediye sınırlarının il mülki sınırlarına kadar genişletilmesi bu belediyelerin sınırları içinde yaşayan nüfusun yoğunluğunun azalmasına ve bu belediyelerin metropolitan özelliklerini yitirmelerine neden olmuştur. Dünya genelinde yerleşim yeri nüfusunun 1.000.000’den fazla ve nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bölgeler metropolitan alan olarak değerlendirilmektedir. Dünya genelindeki 453 metropolitan alanın nüfus büyüklüklerine göre sıralandığı listede Türkiye’den aşağıda belirtilen 7 yerleşim yeri metropolitan alan niteliğiyle yer almışlardır.

TABLO 2: METROPOLİTAN ALAN OLARAK NİTELENDİRİLEN TÜRKİYE’DEKİ KENTLER

<u>Büyüklik Sırası</u>	<u>Kent</u>	<u>Nüfus</u>	<u>Yüzölçümü (km²)</u>	<u>Nüfus Yoğunluğu (km²)</u>
23	İstanbul	12 919 000	1 347	9 600
87	Ankara	4 221 000	583	7 200
148	İzmir	2 946 000	272	10 800
262	Bursa	1 729 000	127	13 600
316	Adana	1 477 000	124	11 900
370	Gaziantep	1 209 000	88	13 700
426	Konya	1 069 000	130	8 300

Kaynak: Demographia World Urban Areas (World Agglomerations): 9th Annual Edition, May 2014.

Yukarıdaki tabloda nüfus, yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu belediye sınırları baz alınarak verilmektedir. Tablo 2 de ilk bakışta dikkati çeken olgu, metropolitan alanların en önemli özelliği olan nüfus yoğunluğu rakamlarının büyüklüğüdür. Metropolitan alanlar yoğun kentleşme süreci sonucu olarak nüfusun hızla arttığı, dolayısıyla nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu kentsel alanlardır. Hızlı kentleşme süreci sonucu kentlerin büyüyerek birbirinin içine girip, birbirleriyle bütünleşmesiyle oluşan bu mega kentsel mekanlarda, belediye hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde sunulabilmesi için büyükşehir belediyesi (metropolitan yönetimi) kurulması bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle, büyükşehir belediyesi modelinin uygulanacağı mega kentsel alanların en önemli özelliği sınırları birbirine bitişik birden çok kentin varlığı, yüksek nüfus ve nüfus yoğunluğudur. Tablo 2, belediye sınırları baz alındığında İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Gaziantep ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin dünya standartlarında metropolitan yerleşim yerleri ve dolayısıyla büyükşehir belediye modeli uygulanmasının gerekli olduğu alanlar olduğunu göstermektedir. Ancak 6360 No’lu Kanun’un 5. Maddesi, 13 ilde il merkezi belediyelerine büyükşehir belediyesi statüsü verebilmek için **“Büyükşehir belediyelerinin sınırları, il mülki sınırlarıdır”** hükmünü getirerek belediye sınırlarını genişletmiştir. Büyükşehir belediyelerinin sınırlarının genişletilmesi yoğun bir kentleşmenin olmadığı ya da yaşanmadığı kırsal alanları, belediye sınırları içine almış, dolayısıyla büyükşehir sınırları içindeki nüfus yoğunluğu çok azalmış ve büyükşehir belediyeleri metropolitan alan olma özelliklerini yitirmişlerdir. Tablo 2 ve Tablo 3’te verilen rakamlar karşılaştırıldığında bu durumu açıkça görülmektedir. Somut bir örnek vermek gerekirse, 6360 No’lu Kanun çıkarılmadan önce İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin yüzölçümü 272 km²’dir ve nüfus yoğunluğu 10.800’dür. 6360 No’lu Kanun ile birlikte İzmir Büyükşehir Belediyesinin sınırları il mülki sınırları olarak belirlendiğinden, İzmir Büyükşehir Belediyesinin yüzölçümü genişleyerek 11.811 km²’ye ulaşmış ve dolayısıyla nüfus yoğunluğu azalarak 343 olmuştur. Bir başka deyişle, İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırlarının genişletilmesiyle İzmir ilinin kırsal alanları büyükşehir belediyesi sınırları içine alınmış bu da İzmir Büyükşehir Belediyesinin metropolitan bölge özelliğini kaybetmesine neden olmuştur. 272 km²’lik bir alanda hizmet götürmekle yükümlü olan İzmir Büyükşehir Belediyesi bundan böyle çoğunluğu kırsal alan olan 11.811 km²’lik bir alanda hizmet götürmek zorunda kalacaktır.

AKP hükümeti 6360 No’lu Kanun ile bir taraftan sıradan belediyelere büyükşehir statüsü verip bu belediyelere ek kaynak sağlarken, diğer taraftan büyükşehir belediyesi sınırlarını il sınırlarına kadar genişleterek, büyükşehir statüsünde hizmet götüren belediyeleri nüfus yoğunluğu nispeten az kırsal alanlara hizmet götürmek yükümlülüğü ile karşı karşıya bırakmıştır. Tablo 3 yakından

incelendiğinde bu durum açıkça görülmektedir.

**TABLO 3: SINIRLARI İL MÜLKİ SINIRLARI OLAN
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ**

	Nüfus	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus Yoğunluğu(km ²)
İstanbul-----	14 160 467	5 170	2738
Ankara -----	5 045 083	26 615	189
İzmir-----	4 061 074	11 811	343
Bursa -----	2 740 970	11 087	247
Antalya-----	2 158 265	20 599	104
Adana -----	2 149 260	14 256	150
Konya -----	2 079 225	40 824	50
Gaziantep -----	1 844 438	7 194	256
Şanlıurfa -----	1 801 980	19 091	94
Mersin-----	1 705 774	15 737	108
Kocaeli-----	1 676 202	3 635	461
Diyarbakır -----	1 607 437	15 162	106
Hatay -----	1 503 066	5 678	264
Manisa -----	1 359 463	13 120	103
Kayseri-----	1 296 365	17 116	75
Samsun-----	1 261 810	9 474	133
Balıkesir -----	1 162 761	14 442	80
Kahramanmaraş -----	1 075 706	14 213	75
Van-----	1 070 113	20 927	51
Aydın-----	1 020 957	7 922	128
Denizli -----	963 464	11 716	82
Sakarya-----	917 373	4 895	187
Tekirdağ-----	874 475	6 345	137
Muğla -----	866 665	12 716	68
Eskişehir -----	799 724	13 904	57
Mardin -----	779 738	9 097	85
Erzurum-----	766 729	24 741	30
Malatya-----	762 538	12 235	62
Trabzon -----	758 237	4 495	168
Ordu -----	731 452	5 894	124

Kaynak: Nüfus rakamları, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 01 Ocak 2014 itibariyle.

Yukarıdaki değerlendirmeler iktidardaki AKP hükümetinin, 12.11.2012 tarih ve 6360 No’lu “*On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmialtı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” ile yeni büyükşehir belediyeleri kurduğunu, ancak kurulan büyükşehir belediyelerinin gerçekte büyükşehir olmayıp sıradan belediyeler olduklarını ve bu sıradan belediyelere büyükşehir belediyesi statüsü verildiğini göstermektedir. Bir başka deyişle, hükümet bu yasa ile büyükşehir belediyesi modelini, metropolitan alanlarda kentsel hizmetlerin götürülmesinde verimliliği ve etkililiği artırıp kamu yararını kollamak amacıyla kullanmak niyetinde olmadığını göstermiştir. Uzmanlıkları gereği mega kentsel mekanlarda belediye hizmetleri sunması beklenen bu yeni kurulan büyükşehir belediyeleri ve daha önce kurulmuş olan ancak bu kanunla sınırları il mülki sınırlarına genişletilen büyükşehir belediyeleri, belediye sınırları içinde bulunan ancak aralarında kilometrelerce mesafe olan onlarca kırsal yerleşim birimine hizmet götürme yükümlülüğü ile karşı karşıya bırakılmışlardır. Bu yasanın gerekçesinde yer alan “***Büyükşehir alanında sunulan hizmetlerin tek merkezden yürütülmesi ile ortaya çıkan ölçek ekonomileri sayesinde hizmetlerde etkinlik, koordinasyon ve kalite yükselecek, daha az kaynak ile daha çok ve daha kaliteli hizmet sunulması mümkün hale gelebilecektir***” ibaresinin siyasi iradenin (AKP hükümetinin) gerçek niyeti olmadığını, AKP hükümetinin kamu yararı güdüsü ile hareket etmediğini ileri sürmek olanaklıdır.

6360 No’lu Kanun ile kurulan yeni büyükşehir belediyeleri TC Anayasası’nın 127. Maddesi hükmüne aykırıdır. “**Mahalli idareler**” başlığı altında yerel yönetimleri düzenleyen 127. Maddenin üçüncü fıkrasında “*Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir*” hükmü yer almaktadır. Anayasa bu hükmü ile büyük yerleşim merkezlerinde (metropolitan alanlarda) özel yönetim biçimleri (büyükşehir belediyeleri) kurulabileceğini öngörmektedir. Ancak 6360 No’lu Kanun “**Toplam nüfusu 750.000’den fazla olan illerin il belediyeleri kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir**” ve “**Büyükşehir belediyelerinin sınırları, il mülki sınırlarıdır**” diyerek büyükşehir belediyelerinin toplam nüfusu 750.000’den fazla olan illerde kurulabileceği hükmünü getirmiştir. Anayasanın öngördüğü “büyük yerleşim merkezi” ve yasanın öngördüğü “il” aynı şey midir? Anayasanın 126. Maddesine göre “il” merkezi idare kuruluşu bakımından yönetsel bir bölüm, ya da bölgedir. İl sınırları içinde irili ufaklı çeşitli yerleşim merkezleri vardır. İl merkezi idare kuruluşlarının kamu hizmetlerini yurt çapında götürebilmeleri için belirlenmiş bir idari bölümdür. Bu idari bölüm ile Anayasanın “özel yönetim biçimleri” kurulabileceğini belirttiği “büyük yerleşim merkezleri” aynı şey değildir. Anayasanın öngördüğü büyük yerleşim merkezi, yerleşim birimlerinin sınırlarının birbirinin içine geçtiği, nüfusun ve nüfus yoğunluğunun

yüksek olduğu metropolitan özellikleri sahip alanlardır. Bir yönetsel bölüm olarak ilin temel özellikleri ise sınırları içinde irili ufaklı çeşitli yerleşim birimlerinin olması ve bu yerleşim birimleri arasında geniş kırsal alanların yer almasıdır. Bu çerçevede 6360 No’lu Kanun ile kurulan ve sınırları il mülki sınırları olan büyükşehir belediyeleri Anayasanın 127. Maddesinde öngörülen modele aykırıdır.

4. “Yerel Demokrasi”, “Yerel Yönetimlerin Özerkliği”, “Halkın Yönetime Katılımı” ve 6360 No’lu Kanun

6360 No’lu Kanun eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, bu kanun aracılığıyla yapılan düzenlemeler hükümetin yerel demokrasi, yerel yönetimlerin özerkliği ve halkın yönetime katılımı gibi konularda da duyarlı olmadığını açıkça göstermektedir. Yasa sadece 13 il de büyükşehir belediyesi kurmakla yetinmemiş, büyükşehir belediyelerinin sınırlarını il mülki sınırlarına kadar genişletmiş ve büyükşehir belediyelerinin il sınırları içinde işlerliğini sağlayabilmek için 29 ilde il özel idaresi, 1.591 belde belediyesi, 16.082 köyün tüzel kişiliğini sona erdirmiş ve belde belediyelerini köye dönüştürmüştür (Güler 2012).

5393 No’lu Belediye Kanunu’na göre (Madde 4) yeni belediye kurulurken ya da köy statüsünden belediye statüsüne geçerken o yerleşim yerinde yaşayanların oylarına başvurulur ve seçmenlerin en az yarısından bir fazlasının kuruluş lehine oy vermesi şartı aranır. Bir başka deyişle, yeni belediye kurulmasının ön koşulu yörede yaşayanların çoğunluğunun belediye kurulmasını istemeleridir ve bunun için referandum yapılır. Bu referandum halkın yönetime katılımının ve yerel demokrasinin bir gereğidir. Aynı şekilde bir yerleşim yerine köy statüsü verilirken yörede yaşayanların oyuna başvurulur ve köy kurulması kararı çoğunluğun olumlu olması durumunda diğer koşullar değerlendirilerek verilir. Ancak 6360 No’lu Kanun, 1591 belde belediyesinin ve 16.082 köyün tüzel kişiliğini sona erdirip bu köy ve belediyeleri mahalle olarak diğer belediyelere bağlarken, bu belediye ve köylerde yaşayan vatandaşların oylarına başvurmamış, onların bu konudaki görüşlerini almak gereğini duymamıştır. Bir başka deyişle, AKP hükümeti bu belediye ve köylerin sınırları içinde yaşayanlara danışmadan, böylesine önemli bir kararı onların gıyabında vererek vatandaşların en temel demokratik haklarından birini gasp etmiştir.

Bir başka önemli olgu ise tüzel kişiliği sona erdirilen köy ve belde belediyelerinin mahalleye dönüştürülüp ilçe belediyelerine bağlanmasının doğurduğu sonuçlardır. Bilindiği üzere mahalle bir yerel yönetim birimi değildir ve bu nedenle tüzel kişiliği ve kendi bütçesi yoktur. Öte yandan mahalle merkezi

yönetimin bir alt birimi de değildir. Mahallenin en iyi tanımını Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük vermektedir. Buna göre “*Mahalle bir kentin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biridir*” (Mahallenin hukuki durumuna ilişkin olarak bkz. Polatoğlu, 2009). Yerel yönetim birimleri olarak kendi karar organları, personeli ve bütçeleri olan, günlük ihtiyaçlarına yönelik kamu hizmetlerinin nasıl götürüleceğine kendileri karar veren belde belediyesi ve köy yaşayanları, belediye ve köy tüzel kişiliği sona erdirildiği için, sıradan mahalle sakinlerine dönüştürülmüştür. Mahalle yaşayanları olarak günlük ihtiyaçlarına yönelik kamu hizmetlerinin nasıl sunulacağına ilişkin kararları artık mahalle sakinlerinin kendileri değil, mahalle olarak bağlandıkları ve yaşadıkları yöreden kilometrelerce uzakta yer alan belediye yönetimi karar verecektir.

5. Büyükşehir Belediyelerine İlişkin Genel Bir Değerlendirme

Daha önce de belirtildiği gibi büyükşehir belediyeleri 1983 yılında 3030 sayılı yasa ile kurulduğunda amaç metropoliten bölgelerde etkinliklerde bulunan belediyeler arasında işbirliği ve eşgüdümü sağlamaktı. Bu çerçevede yasanın birinci maddesi büyükşehiri “sınırları içinde birden çok ilçe bulunan belediye” olarak tanımlamıştı, ve o zaman bu tanıma uyan Ankara, İstanbul ve İzmir’de büyükşehir belediyeleri kurulmuştu. Metropoliten bölgelerdeki yerel yönetimlerin karşı karşıya oldukları ancak çözümü büyük ölçekli projeler gerektiren sorunların çözülmesine yardımcı olmak amacıyla bölgede tahsil edilen genel bütçe gelirlerinin bir bölümü aynı yasa ile büyükşehir belediyelerine tahsis edilmişti. Ancak aradan geçen süre zarfında metropoliten özellikler göstermemesine karşın, bazı il merkezlerinde yasa ile yeni ilçeler kurularak, büyükşehir belediyesi kurulması yoluna gidilmiştir. Genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından büyükşehirliere ayrılan paydan yararlanmak isteyen ve siyasi iktidar nezdinde güçlü olan bazı il merkezi belediyelerine metropoliten özellikleri olmayan bir bölgede yer almalarına karşın büyükşehir statüsü verilmiştir (Adana, Bursa, Gaziantep, kayseri ve Konya gibi). Büyükşehir statüsüne kavuşmak isteyen belediyelerden gelen baskıların artarak devam etmesi ve her seferinde yasa çıkararak yeni ilçeler kurulmasının zahmetli ve zaman alıcı olması sonucu 1993 yılında çıkarılan kanun gücünde bir kararname ile büyükşehir belediyesi kurulması kolaylaştırılmıştır. 02.09.1993 tarih ve 504 sayılı Yedi İlde Büyükşehir Belediyesi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile “alt kademe belediyesi” adı altında yeni bir yerel yönetim birimine yasal dayanak sağlanmış ve büyükşehir belediyesi kurulması kolaylaştırılmıştır. Kısaca metropoliten bölgelerde yerel yönetimlerin daha etkili hizmet götürebilmeleri amacıyla çıkarılan 3030 sayılı yasa çeşitli uygulamalarla, iktidarda bulunan partinin siyasal çıkarları ve beklentileri doğrultusunda amacından saptırılmış ve

çarpıtılmıştır. Daha sonra 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu var olan durumu değiştirmedeği gibi bazı yeni çarpıklıklar getirmiştir. Özellikle İstanbul ve Kocaeli ilinde büyükşehir belediye sınırlarının il mülki sınırlarına kadar genişletilmesi dikkatleri çeken en önemli uygulamadır. Çünkü bu uygulama ile o ildeki kırsal bölgeler ve buralardaki köyler mahalleye dönüştürülerek büyükşehir belediyesine sınırları içine alınmış ve böylece büyükşehir belediyesi metropolitan yönetim modeli olma özelliğini kaybetmiştir.

“Büyükşehir belediyesi modelinin amacından saptırılarak çarpıtılmasına en büyük katkı 12.11.2012 tarih ve 6360 No’lu “*On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmialtı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” ile getirilmiştir. Bu kanunun getirdiği değişiklikler ile büyükşehir belediye yönetimi Anayasa’nın 127. Maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen “... büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri...” olmaktan çıkarılarak, iktidardaki siyasi partinin siyasal çıkarları doğrultusunda sıradan belediyelere verilen bir statüye dönüştürülmüştür. Bunun temel nedenlerinden bir tanesi ise, AKP’nin 2009 mahalli idare seçimlerinde İl Genel Meclisi için aldığı oyları Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerine kanalize ederek seçimleri kazanıp büyükşehir belediyelerinde de iktidarı ele geçirmek istemesidir. Büyükşehir belediye sınırlarının 6360 No’lu Kanun ile il mülki sınırlarına kadar genişletilmesinin temel nedenlerinden bir tanesi budur. Büyükşehir belediye sınırları il mülki sınırları olunca bir önceki mahalli seçimlerde İl Genel Meclisi için AKP ye verilen oyların bu defa AKP’nin büyükşehir belediye başkanı adayına gideceği varsayımı ile hareket edilmiştir. Tablo 4’te 2009 yerel seçimlerinde bazı illerde partilerin belediye başkanlığı ve il genel meclisi için almış oldukları oyların yüzdesi verilmektedir. Tablo 4 incelendiğinde bu durum açıkça görülmektedir. AKP bu illerde, 2009 yerel seçimlerinde il genel meclisi için kendisine verilmiş oyları, 2014 seçimlerinde sınırları il mülki sınırlarına kadar genişletilmiş olan büyükşehir belediye başkanlığına kanalize ederek bu belediyelerde iktidara gelmeyi ümit etmiştir.

TABLO 4: 2009 YEREL YÖNETİM SEÇİMLERİ SONUÇLARI

İL	BELEDİYE BAŞKANLIĞI	İL GENEL MECLİSİ
ADANA	MHP %29.7 AKP % 29.5 CHP % 20.2	AKP % 30.9 MHP % 27.3 CHP % 23.1
ESKİŞEHİR	DSP % 51.5 AKP % 37.1 MHP % 5.7 CHP % 2.7	AKP % 36.3 DSP % 32.3 MHP % 12 CHP % 10.2
MERSİN	CHP % 31 MHP % 25 AKP % 21	MHP % 31.2 AKP % 25.8 CHP % 22.2
BALIKESİR	MHP % 41.1 AKP % 36.4 CHP % 14	AKP % 35 CHP % 23.8 MHP % 22.1
MANİSA	MHP % 38.7 AKP % 34.7 CHP % 13.9	AKP % 36.1 MHP % 26.6 CHP % 18.6
ŞANLI URFA	BAĞ % 44 AKP % 39.3 DTP % 10.5	AKP % 40.3 DTP % 19.6 MHP % 17.9

Ancak 2014 yerel seçimleri sonuçlandığında Tablo 4'te yer alan illerden Balıkesir dışında AKP başarılı olamamıştır. Bunun temel nedeni ise AKP kurmaylarının büyük bir olasılıkla, yerel seçimlerde siyasi partilerin değil adayların kişiliklerinin daha önemli olduğu gerçeğini göz ardı etmiş olmalarıdır.

6360 No'lu Kanun sadece büyükşehir belediyesi modeline zarar vermeye kalmamış Türk Kamu Yönetim Sistemini derinden etkileyecek olumsuzluklar getirmiştir. Örneğin, 29 il de İl Özel İdaresi tüzel kişiliğinin kaldırılması ile iki ayrı tür il ortaya çıkmıştır: a) İl Özel İdaresi olan iller, b) İl Özel İdaresi olmayan iller. Anayasanın amir hükmüne göre "*Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere...*" ayrılmıştır (Madde 126) ve her ilde il halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulan, kuruluş esasları kanunla belirtilen bir

kamu tüzel kişiliği (mahalli idare) bulunur (Madde 127). Anayasanın amir hükümlerine göre her yeni ilin kurulması ile birlikte, o ilde belediye ve köyler dışında il halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir il özel yönetimi kurulması zorunluluğu vardır. Bir başka deyişle, Anayasaya göre her ilde bir İl Özel Yönetimi olmak zorundadır, dolayısıyla il özel yönetimi tüzel kişiliğinin kaldırılması için Anayasa değişikliği bir gerekliliktir. Bu nedenle bazı illerde İl Özel İdaresi tüzel kişiliğinin bir yasa hükmü ile kaldırılması her şeyden önce hukuki bir işlem değildir. Diğer taraftan bazı illerde İl Özel İdaresi tüzel kişiliğinin kaldırılarak iki ayrı tür il yaratılması ve Büyükşehir Belediyesi kurulan illere bu gerekçe ile o ilde toplanan vergilerden belirli bir pay tahsis edilmesi, kamu hizmetlerinin sunulması açısından iller arasında bir eşitsizlik yaratmaktadır. Bazı illere diğerlerine oranla daha fazla kaynak tahsis edilmesi, kamu hizmetlerinin sunulmasındaki etkililiği artıracak bu da hizmetten yararlananlara yansiyacaktır. Kamu hizmetlerinin sunumunda bir örneklik, hizmetlerin vatandaşlara eşit koşullarda sunulması kamu yönetiminin temel ilkelerinden bir tanesidir. 6360 No'lu Kanun bu temel ilkeyi göz ardı etmekte ve bu ilkeye aykırı bir uygulama getirmektedir.

IV. Sonuç ve Genel Değerlendirme

Büyükşehir belediyesi modeli, 1983 yılında Türk belediyeciliğine anakent özelliğine sahip bölgelerdeki (metropolitan alanlar) yerel yönetimlerin sorunlarına çözüm getirebilmek amacıyla uygulamaya konulmuştur. Ancak aradan geçen 32 yıl zarfında çıkarılan yasalarla model amacından büyük ölçüde saptırılmıştır ve 2015 yılı itibariyle Türkiye’de büyükşehir belediyesi statüsü verilmiş olan 30 belediyenin, büyükşehir belediyesinin gerektirdiği özelliklere sahip olduğunu ileri sürmek olanaklı değildir.

Modelin amacından saptırılmasında, bir taraftan anakent özelliklerine sahip olmayan belediyelerin siyasi iktidarlara yaptıkları baskılar, diğer taraftan iktidarda bulunan partilerin siyasi çıkarları etkili olmuştur. Anakent özelliklerine sahip olmayan belediyelerin büyükşehir statüsünü elde etme çabalarının altında yatan temel neden, belediyelerin yetersiz olan gelirlerini artırmak istemeleridir. Belediye gelirlerinin yeniden düzenlenerek, Anayasa da öngörülen yerel yönetimlere “görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır” ilkesinin gerçek anlamda uygulanmaya konulması ile belediyelerin gelir sorunları bir çözüme kavuşturulabilirdi. Ancak siyasi iktidarlar bu genel yaklaşımı benimsemek yerine, anakent özelliklerine sahip olmayan, ama kendi denetimlerinde olan bazı belediyelere çıkardıkları yasalar ile büyükşehir belediyesi statüsü vererek büyükşehir belediye modelini amacından saptırarak çarpıtmışlardır.

Büyükşehir belediyesi modelinin çarpıtılmasına en önemli katkıyı yapan 6360 No'lu “*On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmialtı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” olmuştur. Bu yasa, yeni büyükşehir belediyeleri yaratabilmek için, büyükşehir belediyesinin sınırları il mülki sınırlarıdır diyerek, geniş kırsal alanları büyükşehir belediye sınırları içine katmış ve büyükşehir belediyesini metropolitan alanlarda hizmet götüren özel yönetim modeli olmaktan çıkarıp, geniş kırsal bölgelere de hizmet götüren sıradan bir yerel yönetim birimine dönüştürmüştür. 2015 Türkiye'sinde büyükşehir belediyelerinin, metropolitan alanlarda belediye hizmetleri götüren bir özel yönetim modeli olduğunu ileri sürmek olanaklı değildir. Çünkü büyükşehir belediyeleri il mülki sınırları içinde geniş kırsal alanlara hizmet götüren sıradan yerel yönetim birimlerine dönüştürülmüştür.

6360 No'lu Kanun büyükşehir belediyelerini sıradan yerel yönetim birimlerine dönüştürmekle kalmayıp, il özel idarelerinin % 36'sının, belediyelerin % 53'ünün ve köylerin % 47'sinin tüzel kişiliğini sona erdirerek Türk yerel yönetim sistemine büyük bir darbe indirmiştir. Bu yasa ile belediye ve köy sakinlerine sorulmadan, onların görüşleri alınmadan belediyeler ve köyler mahalleye dönüştürülmüş ve bu belediye ve köylerde yaşayanların kendi kendilerini yönetme hakları gasp edilmiştir.

Yeni büyükşehir belediyeleri oluşturulurken, büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırlarına kadar genişletilirken, belediyelerin, il özel idarelerinin ve köylerin tüzel kişilikleri kaldırılırken 6360 No'lu Kanun gerekçe olarak ölçek ekonomisini göstermektedir. Yasanın gerekçesine göre “*Büyükşehirleri zorunlu kılan temel hususlardan bir başkası belli bir coğrafi alanda çok sayıda yerel yönetimin yetkili olması halinde planlama ve koordinasyonun sağlanamayışı ve ölçek ekonomisinden yeterince yararlanılamaması nedeniyle kaynak israfına yol açılmasıdır... Bu çerçevede yönetim, planlama ve koordinasyon açısından belediye sınırı mülki sınır olacak biçimde optimal ölçekte hizmet üretebilecek güçlü yerel yönetim yapılarının varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.*” Bu anlayışla yeni büyükşehir belediyeleri kurulmuş ve büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırlar olarak belirlenmiştir. Bir başka deyişle, bu yasanın gerekçesine göre il mülki sınırları belediye hizmetleri için optimal ölçektir. Ancak, TC Anayasası Madde 126'ya göre “**Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre - illere, illerde diğer kademeli bölümlere ayrılır.**” Bir başka deyişle il merkezi idarenin ulusal çapta sunduğu hizmetler için öngörülmüş yönetim ölçeğidir. Oysa belediyeler yurttaşların günlük ihtiyaçlarına yönelik hizmetler sunan yerel yönetimlerdir ve yerel yönetimler için

optimum ölçek belirlenirken hizmet gereklerinin ve yerel koşulların göz önüne alınması gerekir (Belediyelerin ölçek sorunlarına ilişkin değerlendirmeler için bkz. Polatoğlu, 2009). 6360 No’lu Kanun ile büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırları olarak belirlenirken, mülki sınırların yerel hizmetler için uygun bir ölçek olup olmadığı konusunda herhangi bir araştırma, çalışma yapılmadığı anlaşılmaktadır. Tablo 3 yakından incelendiğinde illerin alan büyüklüklerinin birbirinden çok farklı olduğu görülmektedir. Tabloda yer alan illerden Konya’nın yüzölçümü 40.842 km², buna karşılık Trabzon’un yüzölçümü 4.495 km²’dir. Konya Büyükşehir Belediyesi 31 ilçe belediyesi ile birlikte çok geniş bir coğrafik alanda yaşayan 2.079.225 kişilik bir nüfusa, Trabzon Büyükşehir Belediyesi ise 18 ilçe belediyesi ile Konya’nın 1/10’u büyüklüğünde bir coğrafik alanda yaşayan 758.237 kişilik bir nüfusa hizmet götürmekle yükümlüdür. Konya ve Trabzon’a ilişkin olarak verilen yukarıdaki bilgiler karşılaştırıldığında, her iki ilin birden yerel hizmetler için optimum ölçek olduğunu ileri sürmek olanaklı değildir. Yasanın gerekçesinde ifade edilen “optimum ölçek” kavramı gerçeği yansıtmayan hileli bir pazarlama ögesi, bir aldatmacadan başka bir şey değildir. Bir başka önemli olgu ise, eğer il mülki sınırları yerel hizmetlerin sunumu için optimum ölçek olarak görülüyorsa, bunun neden diğer illere uygulanmadığıdır.

6360 No’lu Kanun büyükşehir belediye modeli uygulamasına, yerel yönetim sistemine ve genel olarak Türk kamu yönetimine olumsuzluklar getiren, onarılması güç yaralar açan bir yasadır. AKP hükümeti, bir kez daha, kendi siyasi çıkarları uğruna kamu yararını ve yurttaşların demokratik haklarını göz ardı ederek hukuk dışı işlemlere imza atmıştır (AKP hükümetlerinin kamu yönetimine ilişkin daha önceki reform çalışmaları için bkz. Polatoğlu, 2008)

KAYNAKÇA

Demographia World Urban Areas (World Agglomerations): 9th Annual Edition, May 2014.

Güler, Birgül Ayman, *Bütünşehir Belediyesi: TBMM Komisyon Konuşmaları*, 12 Kasım 2012, Ankara.

On Üç İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No. 6360, Kabul Tarihi: 12.11.2012.

Polatoğlu, Aykut, *Türk Kamu Yönetimi: Güncel ve Eleştirel Bir Yaklaşım*, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 2009.

Polatoğlu, Aykut, “*Kamu Yönetiminde Reform Ciddi Bir Etkinliktir Gelişigüzel (Çalakalem) Yapılmaz*”, **YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt I, Sayı 1, Nisan 2008.

KİŞİLİK BOZUKLUKLARI İLE GELİR VE CİNSİYET DEĞİŞKENLERİNİN İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Hakan ÖZTUNÇ*
Yıldız BİLGE**
Yusuf BİLGE***

ÖZET

Bu çalışma, kişilik bozukluklarına yatkınlığı yordamada cinsiyet ve gelir gibi sosyodemografik özelliklerin etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Toplum örneklemiyle yapılan çalışmada sorgulanan kişilik bozukluğu değerlerini ölçmek için KİÖ-KF (Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form) kullanılmıştır. KİÖ-KF'nin alt testleri olan 9 kişilik bozukluğu (çekingen, bağımlı, pasif agresif, obsesif-kompulsif, antisosyal, histrionik, narsistik, şizoid ve paranoid) alt ölçeği puanları bağımlı değişken, cinsiyet, gelir ve cinsiyetle gelir değişkenleri ise bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Uygulanan bağımsız grup t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre, bazı kişilik bozukluklarının cinsiyet açısından anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ve bazı kişilik bozukluklarının ise gelir seviyesine göre anlamlı düzeyde açıklanabildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kişilik Bozuklukları, Cinsiyet, Gelir, t test, ANOVA.*

ABSTRACT

THE INVESTIGATION OF RELATIONSHIP OF INCOME AND GENDER VARIABLES WITH PERSONALITY DISORDERS

This study aims to reveal the effect of socio-demographic characteristics such as gender and income in predicting predisposition to on personality disorders. In the study conducted with community sample PBQ-SF (Personality Belief Questionnaire-Short Form) is used for measuring values of personality disorders. The subscale scores of 9 personality disorders (avoidant, dependent, passive-aggressive, obsessive-compulsive, antisocial, histrionic, narcissistic, schizoid and paranoid) being PBQ-SF's sub-tests as dependent variable; gender, income, gender and income factors as independent variables were used. According to applied independent-samples t test and one-way ANOVA results, some personality disorders showed differences in terms of gender in significant level,

* Yrd. Doç. Dr., Fatih Üniversitesi, Ekonomi Bölümü (hoztunc@fatih.edu.tr)

** Doktora Öğrencisi, Fatih Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (yldz.blg@hotmail.com)

*** Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü (ysfblg72@hotmail.com)

and some personality disorders could be explained by the income levels have been identified in a significant level.

Keywords: Personality Disorders, Gender, Income, t test, ANOVA.

1. Giriş

Dış dünyadaki varoluşumuzu belirleyen en etkili unsurun kişilik özelliklerimiz olduğunu söylemek oldukça olasıdır. Evde, okulda, işyerinde diğer insanlarla nasıl bir ilişki içine girdiğimiz, bize özgü kişilik özelliklerimizden kaynaklanan davranışlarımız tarafından belirlenmektedir. Kişiliğimiz aracılığıyla ya toplumla uyumlu, sağlıklı ve normal bir birey ya da tam tersi bir durumda olma olarak iki olasılık karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ise “kişilik nedir?” sorusuna verilen cevaplar daha önemli bir hale gelmektedir. Atkinson ve diğerleri (1990) kişiliği, bireyin fiziksel ve sosyal ortamla etkileşimini ortaya koyan düşünce, davranış ve duygularının ayırt edici ve karakteristik örüntüleri olarak tanımlamaktadır. Saddock ve Saddock’a (2005) göre kişilik, bir kişinin objektif olarak gözlemlenebilen davranışları ve onun bildirdiği öznel iç yaşantısının bir bütünüdür. Yapılan çalışmada kullanılan KİÖ (Kişilik İnanç Ölçeği) ölçeği geliştiren ve bilişsel-davranışçı teorinin önde gelen isimlerinden olan Beck ve diğerlerine (2004) göre ise kişilik, bireyin inançları ve bilinçleri doğrultusunda şekillenmekte ve Beck’in “şema” olarak adlandırdığı yapılar bilişsel, duygusal ve güdüsel süreçlerin temel yapı birimlerini oluşturmaktadır.

Kişilik bozuklukları ise normal kişilik özelliklerinin abartılmış bir şekilde ve kişinin hem kendisine hem de çevresine rahatsızlık verecek biçimde yaşanması (Savaşır, Boyacıoğlu, Kabakçı, 1996) şeklinde tanımlanabilir. Yani sahip olduğumuz kişilik özelliklerimizde aşırılık söz konusu olunca kişilik bozuklukları kavramından bahsedilmeye başlanmaktadır. Dolayısıyla kişilik normal tanımlarından uçlara yani anormale doğru kaydıkça artık kişilik bozukluğu adını alır. Psikoloji ve psikiyatride normal ve anormalin sınırlarını belirleyen en önemli unsur tanı kriterleridir. Tanı kriterleri için bir referans kaynağı olan DSM-5’e göre, kişilik bozukluğu, kişinin içinde yaşadığı toplumun beklentilerinden belirgin olarak sapan, süregiden bir içsel yaşantı ve davranış örüntüsüdür. Bu örüntü, biliş, duygulanım, kişilerarası işlevsellik ve dürtü denetimi alanlarından iki ya da daha fazlasında kendini göstermektedir. Esneklikten yoksun, işlevsellikte azalmayla karakterize ve kalıcıdır. Başlangıcı ergenlik ya da erken erişkinlik dönemine uzanmaktadır. Kişilik bozuklukları; A kümesi kişilik bozuklukları (Paranoid, Şizoid, Şizotipal), B kümesi kişilik bozuklukları (Antisosyal, Borderline, Histriyonik,

Narsisistik) ve C kümesi kişilik bozuklukları (Çekingen, Bağımlı, Obsesif-Kompulsif) olarak üçe ayrılmaktadır (Köroğlu, 2013).

Beck kişilik bozukluklarıyla ilgili iki düşünce ortaya koymuştur. Bunlardan birincisi, kişilik bozukluklarının bireyin kendisine ve dünyaya ilişkin uyumsuz bilişsel şemalar geliştirmesiyle ilgili olduğu hipotezi, ikincisi ise, bu şemaların bireyin önyargılı yorumlarda bulunmasına yol açan seçici bilgi işlemeyi tetiklemesi veya canlandırmasıyla ilişkili olduğu hipotezidir. Aynı zamanda bu şemalar, patolojinin sürekliliğini sağlayan unsurlar olarak da kabul edilmektedir (Dreessen ve diğerleri, 1999).

Kişilik bozukluklarının nedenleri açıklanmaya çalışılırken diğer psikolojik rahatsızlıklarda olduğu gibi kalıtsal etkenlerden ve çevresel faktörlerden bahsedilmektedir. Kalıtsal etkenlerin belirlenmesiyle ilgili olarak birçok tıbbi araştırmalar yapılmaktadır. Çevresel faktörlerle ilgili çalışmaların devam etmesinin yanı sıra bu faktörlerin neler olduğu ve nasıl geliştiğiyle ilgili birçok kişilik kuramının (psikanaliz, davranışçılık, bilişsel davranışçı teori, var oluşçuluk gibi) hâlihazırda var olduğu da bilinmektedir. Ancak bir psikopatolojinin açıklanması konusunda kalıtsal veya çevresel nedenler kadar belirleyici olmamakla beraber bir psikopatolojinin tetikleyicisi olarak değerlendirilebilecek çeşitli risk faktörlerinin varlığı da unutulmamalıdır. Çünkü geçmiş yaşantıların psikolojik sağlığı belirlemesi gibi mevcut hayatımızda sahip olduğumuz şartların da kişilik bozukluklarını tetikleyici bir rol oynayabileceği yani bir risk faktörü oluşturabileceği düşünülmektedir. Örneğin, düşük gelir kişilik yatkınlığı olan birinin patolojik düzeye geçişini kolaylaştırabilmekte veya cinsiyet faktörü bir kişinin belli bir kişilik bozukluğuna daha fazla yatkın olması için kolaylaştırıcı bir unsur olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, kişilik bozukluklarının nedensel temelleri üzerinde durmaktan çok sahip olunan demografik özelliklerin hangi kişilerde hangi kişilik bozukluklarının oluşumuna katkıda bulunduğunu belirlemeye dair bir değerlendirme yapmaktır.

Kişilik bozukluğuna sahip kişilerin çoğunluğu sapkın ya da uç davranışlarını uygun ve kabul edilebilir olarak algırlar, yani ego-sintoniktirler ve kendilerini değil başkalarını değiştirmeye çalışırlar, yani alloplastik bir tutum içindedirler (Svrakic, Cloninger, 2007). Ayrıca içinde buldukları patolojik durum, bu kişilerin normal yaşam aktivitelerini pek fazla bozmamakta, daha çok sosyal ilişkilerdeki bozulmalarla kendini göstermektedir. Bu yüzden de kişilik bozukluğuna sahip bireylerde diğer insanlar tarafından bir aşırılık ve abartı durumu fark ediliyor olsa da özellikle normal yaşam aktivitelerini sürdürebiliyor olmaları nedeniyle bu kişiler

çoğunlukla bir tedavi arayışına girmemektedirler. Kişilik bozuklukları ancak sosyal ilişkileri ciddi düzeyde bozarak iş, arkadaş ve evlilik kaybı gibi bir noktaya geldiğinde kişiler bir problemin varlığını düşünmeye başlamaktadırlar. Yaşanan problemler bu noktalara ulaştığında ise doğal olarak toplumsal yapı ve düzen de olumsuz yönde etkilenmekte ve dolayısıyla da bu tür problemlerin tespiti ve sağaltımı önemli bir hale gelmektedir. Şenyuva'ya (2007) göre kişilik bozuklukları, kişilerin hem kişiler arası ilişkilerine yansıyan sorunlara (suç işleme, hırsızlık yapma gibi) hem de kendi bedenlerine yönelttikleri olumsuz davranışlara (intihar, madde ve alkol kullanımı veya diğer kendine zarar verici davranışlar gibi) neden olmaktadır. Bu yüzden de kişilik bozukluklarına yol açan risk faktörlerinin belirlenmesi ve ayrıca bu tür bozuklukların erken tespit edilmesi toplumsal sağlığın korunmasına katkıda bulunacaktır.

Ruh sağlığı epidemiyolojisi, ruhsal hastalıkların tespiti ve toplumdaki dağılımı bağlamında yürütülen risk gruplarını belirleme ve ruhsal sorunların nedenlerini bulmaya yönelik olarak yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Epidemiyolojik bilgilerin ışığında kalıtsal, bölgesel, kültürel ve ekonomik etiyolojilerin tanınması mümkün olmaktadır (Baltaş, 2008).

Normal toplum örneğinde % 10, hapisane gibi seçilmiş gruplarda ise % 80'lere varan görülme sıklığıyla kişilik bozuklukları, sık karşılaşılan durumlardır (Casey, 2000). Gelişmiş batı toplumlarında genel popülasyonun en az % 5-20'sinde kişilik bozukluğu olduğu söylenmektedir. Yatan psikiyatrik hastaların yarısından fazlasında, ayaktan izlenenlerin de % 30-40'ında tek başına ya da başka bir ruhsal hastalığa eşlik eden bir kişilik bozukluğu olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'ye özgü epidemiyolojik çalışmalar henüz yetersiz olmakla birlikte, kişilik bozukluklarının ülkemizin kentsel yörelerinde, batıdaki kadar sık olduğunu düşündüren bulgular bulunmaktadır. Ayrıca kişilik bozukluklarının erkeklerde kadınlara oranla en az 4-5 kat daha fazla olduğu düşünülmektedir (Gökalp, 2002). Gökalp'e benzer şekilde Küey ve arkadaşları (1987) da ülkemizde ruhsal hastalıkların toplum içindeki dağılımını inceleyen çalışmaların son derece az olduğunu ifade etmektedir.

Özellikle Türkiye'de fazla belirgin olmakla birlikte genel olarak kişilik bozukluklarının yaygınlığının ve risk faktörlerinin belirlenmesi anlamında yürütülen çalışmaların yeterli olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca bulgular henüz belli ortak noktalarda birleşecek kadar çok sayıda değildir. Oysaki depresyon, panik atak, şizofreni, sosyal fobi, yeme bozuklukları ya da anksiyete bozuklukları gibi birçok psikolojik problemle ilgili olarak yapılmış daha fazla sayıda

çalışma bulunmaktadır. Dolayısıyla, kişilik bozukluklarına yönelik olarak yapılan çalışmaların artırılması bu bozuklukların tanılanması ve tedavisi açısından oldukça gereklidir. Çalışmamızın bu alandaki boşluğu doldurmaya yönelik bir katkı sağlayacağı da düşünülmektedir.

2. Literatür Taraması

Bu alandaki çalışmaların sınırlı olmasının yanı sıra yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunun sadece yaygınlığı yordamak amacıyla yapıldığı, daha çok tanımlayıcı (betimsel) istatistiklerin kullanıldığı ve çok az bir kısmında ilişkisel yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir.

Baltimore’da yapılan bir çalışmada, obsesif-kompulsif kişilik bozukluğunun genel popülasyondaki oranının % 1.7 olduğu ve beyaz, erkek, evli ve çalışan bireylerde daha yaygın olduğu görülmüştür (Nestadt, G., Romanoski, A. J., Brown, C. H., Chahal, R., Merchant, A., Folstein, M. F., Gruenberg, E. M., McHugh, P. R., 1991). İsveçli 557 kişilik bir uygulamadan elde edilen sonuçlara göre, kişilik bozuklukları gençlerde, öğrencilerde ve işsizlerde ya da ev hanımlarında daha çok görülmüştür ve bu kişilerin büyük bir çoğunluğunun psikiyatrik tedavi almamakla birlikte, sık sık sosyal problemler yaşadıkları ifade edilmektedir (Ekselius, L., Tiffors, M., Furmark, T., Fredrikson, M., 2001). Yetişkin Amerikalılarla yapılan başka bir çalışmada ise, toplumun % 14.79’unda, en az bir kişilik bozukluğu olduğu ve en yaygın kişilik bozukluğunun obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu (% 7.88) olduğu görülmüştür. Sırasıyla diğer kişilik bozukluklarının oranları ise şöyledir; paranoid kişilik bozukluğu % 4.41, antisosyal kişilik bozukluğu % 3.63, şizoid kişilik bozukluğu % 3.13, çekingen kişilik bozukluğu % 2.36, histrionik kişilik bozukluğu % 1.84 ve bağımlı kişilik bozukluğu % 0.49’dur. Bu çalışmaya göre, çekingen, bağımlı ve paranoid kişilik bozukluğu riski ($p < .05$) erkeklere göre kadınlarda belirgin derecede fazladır; antisosyal kişilik bozukluğu riski kadınlarla ($p < .05$) karşılaştırıldığında erkeklerde daha fazladır. Genel olarak, kişilik bozuklukları için risk faktörleri ise, Kızılderili ya da siyah genç yetişkin olmak, düşük sosyoekonomik statüye sahip, boşanmış, ayrı, dul veya hiç evlenmemiş olmak şeklindedir (Grant, B. F., Hasin, D. S., Stinson, F. S., Dawson, D. A., Chou, S. P., Ruan, W. J., Pickering, R. P., 2004). 2007’de Amerika kıtasında yaşayan büyük bir örneklem grubuyla yapılan korelatif bir çalışmada ise kişilik bozukluklarının toplumda görülme oranı % 9.1 olarak belirlenmiştir (Lenzenweger, M. F., Lane, M. C., Loranger, A. W., Kessler, R. C., 2007:553-564). İngiltere, İskoçya ve Galler’de yaşayan, toplum örnekleminde 16-74 yaş arası 626 kişiyle yapılan bir başka çalışmada ise, kişilik bozukluğu yaygınlığının % 4.4 olduğu ve yaygınlık oranlarının

kentsel yerlerde, erkeklerde ve işsizlerde daha fazla olduğu görülmüştür (Coid, J., Yang, M., Tyrer, P., Roberts, A., Ulrichh, S., 2006). İlk gebeliğini yaşayan 625 kadında hamileliğin son üç ayı ve doğum sonrası 18 ay boyunca sürdürülen bir çalışmada ise, kişilik bozukluklarının yaygınlığının % 6.4 olduğu ve uzun süreli ruhsal sorunlara sahip olmanın, genç olmanın ve sosyoekonomik statünün risk faktörleri olduğu tespit edilmiştir (Börjesson, K., Ruppert, S., Bagedahl-Strindlund, M., 2005). Norveç'te Çekingen Kişilik Bozukluğu tanısı almış 280 kişiyle Çekingen Kişilik Bozukluğu tanısı almamış ve rassal seçilmiş 5 kişilik kontrol grubu arasında yapılan bir çalışmada, Çekingen Kişilik Bozukluğu olanların kontrol grubundan daha fazla bir oranda yalnız yaşayan, düşük eğitim ve düşük gelir düzeyine sahip kişiler oldukları bildirilmiştir (Olsson, I., Dahl, A. A., 2012).

Son on yılda gerçekleştirilen toplum çalışmaları kişilik bozukluklarının epidemiyolojisi hakkındaki bilgilerimizi arttırmaktadır. Yaygınlık, dağılım ve kişilik bozukluklarının gelişimi için potansiyel risk faktörleri gözden geçirildiğinde toplumdaki bireylerin tahmini % 6-10'unda kişilik bozukluğu olduğu, kişilik bozukluklarının yaygınlığının ayrılmış veya boşanmış olanlarda ve yüksek okulu bırakanlarda daha fazla olduğu bulunmuştur. Kişilik bozuklukları duygu durum bozuklukları, anksiyete bozuklukları, alkol ve diğer madde kullanım bozuklukları ve Eksen I bozuklukları ile de ilişkilidir. Ayrıca çocukluk dönemindeki istismar ve ihmal, kişilik bozukluklarının gelişimi için potansiyel risk faktörleri arasında yer almaktadır (Samuels, J., 2011).

Sprock (2000) makalesinde histrionik bozuklukta cinsiyetin ayırt edici bir özellik olduğunu ve kadınlarda histrionik bozukluğun görülme olasılığının daha fazla olduğunu ifade etmektedir.

Türkiye'de yapılan çalışmalar gözden geçirildiğinde ise, kişilik bozukluklarına yönelik olarak normal popülasyonun veya klinik örneklemin kullanıldığı birkaç çalışmanın bulunduğu görülmektedir. Şenyuva (2007) 246 kişilik normal popülasyondan oluşan çalışmasında DIP-Q ölçeğini kullanarak bir tarama yapmış ve paranoid kişilik bozukluğunun 6.1, şizoid kişilik bozukluğunun 4.1, şizotipal kişilik bozukluğunun 6.9, antisosyal kişilik bozukluğunun 4.5, borderline kişilik bozukluğunun 5.7, histriyonik kişilik bozukluğunun 3.7, narsistik kişilik bozukluğunun 4.9, çekingen kişilik bozukluğunun 5.3, bağımlı kişilik bozukluğunun 2.0, obsesif-kompulsif kişilik bozukluğunun 6.1 ve toplam kişilik bozukluğu görülme olasılığının ise 13.8 olduğunu tespit etmiştir.

Şenol, Dereboy ve Yüksel (1997) yaptıkları bir çalışmada 738 yatan hastaya ulaşmış ve borderline kişilik bozukluğunun % 10,2; histriyonik kişilik bozukluğunun % 5; antisosyal kişilik bozukluğunun ise % 3,8 oranında olduğunu bulmuşlardır. Sadece antisosyal kişilik bozukluğunun temel alındığı başka bir çalışmada ise, davranım bozukluğu ile antisosyal kişilik bozukluğu arasındaki ilişki incelenmiş ve 994 kişiden oluşan normal popülasyonda bu kişilik bozukluğunun yaygınlık oranı % 3,02 olarak bulunmuştur (Doğan, Önder, Doğan, 2004). Evren, Kural ve Erkıran'ın (2006) yaptığı bir başka çalışmada ise madde bağımlılarında antisosyal kişilik bozukluğunun yaygınlığı ele alınmış ve bu oranın % 23,5 olduğu görülmüştür.

3. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, normal toplum örnekleminde kişilik bozukluklarına yatkınlığı yordamada cinsiyet ve gelir gibi sosyodemografik özelliklerin etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır ve kişilik bozukluğu değerleri için KİÖ-KF (Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form) kullanılmıştır.

3.1. Problemler

1. Cinsiyet faktörünün kişilik bozukluklarını yordamada bir etkisi var mıdır?
2. Gelir düzeyi faktörünün kişilik bozukluklarını yordamada bir etkisi var mıdır?
3. Cinsiyet ve gelir düzeyi faktörlerinin bir arada kişilik bozukluklarını yordamada bir etkisi var mıdır?

4. Yöntem

4.1. Örneklem Seti

Çalışmamız İstanbul ilinde yaşayan 18-60 yaş aralığında ve yaş ortalaması 35,80 olan 175'i kadın, 154'ü erkek olmak üzere toplam 329 kişilik toplum örnekleminde elde edilen veriler kullanılarak yapılmıştır. Katılımcıların medeni durumları 84'ü "bekar", 237'si "evli", 6'sı "ayrılmış" ve 2'si "eşi vefat etmiş" şeklindedir. Eğitim durumları ise 74'ü "ilköğretim", 117'si "lise" ve 138'si "üniversite ve üstü" şeklinde bir dağılım göstermektedir. Gelir düzeyleri açısından ise düşük gelir grubundan 20 kadın, 13 erkek, toplam 33 kişi; orta gelir grubundan 142 kadın, 118 erkek, toplam 260 kişi ve yüksek gelir grubundan 13 kadın, 23 erkek, toplam 36 kişi bulunmaktadır. Gelir düzeyinin belirlenmesi 2013 TÜİK verilerinden

yararlanılarak belli rakam aralıkları şeklinde düzenlenmiştir. 0-4.000 arası düşük gelir düzeyini; 4.000-13.000 arası orta gelir düzeyini; 13.000 ve üstü ise yüksek gelir düzeyini temsil etmektedir. Bahsedilen rakam aralıkları test materyalinin önüne ilştirilmiş ve diğer demografik bilgilerin de bulunduğu bir soru formunda yer almaktadır. Ancak istatistiksel kolaylık açısından bu üçlü grup analizlerde düşük, orta ve yüksek gelir düzeyi olarak tanımlanmıştır.

4.2. Veri Toplama Aracı

Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Türkçe Form (KİÖ-KTF) (Personality Belief Questionnaire-Short Form; PBQ-SF): Türkçe'ye Kişilik İnanç Ölçeği (KİÖ) olarak çevrilen ölçek, bilişsel kurama ve klinik gözlemlere dayanarak Beck ve arkadaşları tarafından DSM-IV Eksen-II kişilik bozuklukları için geliştirilen, özel inanç ve varsayımlardan oluşan şemaları içermektedir. Bu şemalar DSM-IV'teki borderline kişilik bozukluğu dışındaki 9 kişilik bozukluğuna karşılık gelmektedir. Uzun formu her bir kişilik bozukluğu için 14 sorudan oluşan ölçek toplamda 126 madde içermektedir. Test maddeleri kişinin kendisi, diğer insanlar ve dünyayla ilgili temel inançlarını belirlemeye dönük ifadelerden oluşmaktadır. Katılımcılar her bir maddedeki ifadeleri okuduktan sonra bunun kendilerine ne kadar uyduğunu sıfır (hiç inanmıyorum) ile dört (tamamıyla inanıyorum) arasında işaretlemektedirler. KİÖ geliştirildiği 1991 yılından bu yana hem normal popülasyonda hem de psikiyatrik hastalarda bilişsel bir profil çıkarmak ve tedavide kullanılabilir fonksiyonel olmayan inançları tespit etmek amacıyla kullanılmıştır. KİÖ'nün orijinal formunun Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Türkçapar ve arkadaşları tarafından yapılmış olup 0.67 ile 0.90 arasında iç tutarlılık katsayısı elde edilmiştir (Türkçapar ve ark. 2007).

Ölçeğin orijinal formunu geliştiren çalışmacılar aynı değerlendirme özelliğine sahip ancak daha kısa ve pratik bir ölçek elde etmek amacıyla KİÖ orijinal formda ayırt edici özelliği yüksek olan maddelerini seçerek 65 maddeden oluşan Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Formu geliştirmişlerdir. Orijinal formda yer alan 14 sorudan en yüksek puana sahip 7 soru çekilerek PBQ kısa form oluşturulmuştur (Butler, Beck ve Cohen, 2007). Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Taymur ve arkadaşları tarafından (2011) yapılan KİÖ Türkçe kısa form, orijinal kısa ölçekte olduğu gibi, KİÖ Türkçe uzun formdaki sorular arasından çekilerek oluşturulmuştur. Kısa formun Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması 18-29 yaş arası toplam 232 üniversite öğrencisinden oluşan grupla yapılmıştır. Ölçeğin toplam Croanbach güvenilirlik katsayısı 0.92 iken alt ölçeklerin güvenilirlik katsayıları 0.61 ilâ 0.85 arasındadır. 100 öğrenciye 4 haftalık arayla yapılan test-tekrar test çalışması

sonucunda korelasyon katsayıları 0.66 ilâ 0.87 arasında bulunmuştur. 65 sorudan oluşan KİÖ'deki 9 alt testin her biri için 7'şer soru bulunmaktadır. 64 ve 65. itemler ise testin değerlendirmesi dışındadır ve testin bir kesme noktası bulunmamaktadır. 5'li likert tipi testin puanlanması her bir alt test için katılımcının verdiği cevabın ağırlıklı puanı toplanarak yapılmaktadır.

4.3. İşlem

Araştırmamızda kullanılan KİÖ-KF ölçeği gönüllü kişilere rassal olarak ulaşılabilirlik-elverişlilik ilkesine göre uygulanmıştır. Uygulama materyalinde KİÖ-KF ölçeği, Demografik Bilgiler soru formu ve yönerge bulunmaktadır. Materyal katılımcılara tek tek verilmiş, katılımcılardan yönergenin dikkatle okunması ve hem testin hem de demografik bilgilerin eksiksiz doldurulması istenmiştir. Uygulama için gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra katılımcı testi doldurmayı bitirdiğinde araştırmacılar tarafından teslim alınmıştır.

5. Veri Analizi

Araştırmamızda öncelikle katılımcıların demografik özelliklerini betimleyici istatistikler kullanılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre kişilik bozukluklarını analiz etmek için normal dağılım özelliği gösteren değişkenlerde ($n>30$) parametrik bağımsız gruplar t testi, gelir değişkenine göre kişilik bozukluklarını analiz etmek için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve tamamlayıcı analiz teknikleri (varyanslar homojen ise Bonferroni, varyanslar homojen değil ise Tamhane's T2) kullanılmıştır. Cinsiyet ve gelir değişkeninin bir arada kişilik bozukluklarıyla karşılaştırılması için ise iki yönlü varyans analizi (iki yönlü ANOVA) uygulanmıştır.

5.1. Bulgular

Çalışmanın verileri SPSS 20 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerinde betimleyici istatistiklerden yararlanılmıştır. Tablo 1'de örneklem grubunun cinsiyet ve gelir düzeyine göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo-1. Gelir Düzeyi ve Cinsiyet

		Gelir			Toplam
		Düşük	Orta	Yüksek	
Cinsiyet	Kadın	20	142	13	175
	Erkek	13	118	23	154
Toplam		33	260	36	329

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmamıza katılan kişiler 175’i kadın, 154’ü erkek olmak üzere toplam 329 kişidir ve düşük gelir grubunda 20 kadın, 13 erkek toplam 33 kişi; orta gelir grubunda 142 kadın, 118 erkek toplam 260 kişi ve yüksek gelir grubunda 13 kadın, 23 erkek toplam 39 kişi bulunmaktadır.

Çalışmamızın bağımlı değişkenleri KİÖ-KF’nin alt boyutları olan çekingen, bağımlı, pasif agresif, obsesif-kompulsif, antisosyal, histrionik, narsisistik, şizoid ve paranoid kişilik özellikleriyle ilgili olarak KİÖ-KF’nin alt ölçeklerinden alınan puanlardır. Bağımsız değişkenler ise cinsiyet ve gelir düzeyi faktörleridir. Bu iki demografik özelliğin bağımlı değişkenler üzerinde bir etkisi olup olmadığına ya da başka bir deyişle kişilik bozukluklarının cinsiyet ve gelir değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığının anlaşılması için bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testinin kullanılması uygun görülmüştür.

5.1.1. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulguların Yorumlanması

Tablo 2. Cinsiyet ve Kişilik Bozuklukları Puanlarının Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Kişilik Bozuklukları	Kadın (N=175)		Erkek (N=154)		t	df	p
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss			
Paranoid	7.77	5.09	7.21	5.25	.982	327	.327
Şizoid	10.85	4.84	11.41	4.68	1.064	327	.288
Antisosyal	7.44	5.74	7.81	5.28	.601	327	.549
Histrionik	8.11	4.67	6.64	4.66	2.845	327	.005
Narsisistik	10.16	5.13	9.12	4.87	1.877	327	.061

Çekingen	11.59	5.58	9.50	5.47	3.417	327	.001
Bağımlı	9.23	4.96	7.37	4.62	3.510	327	.001
Obsesif Kompulsif	12.51	5.64	10.00	5.36	4.129	327	.000
Pasif Agresif	11.16	5.00	10.75	5.05	.733	327	.464

Tablo 2’de de görüldüğü gibi örneklem grubunu oluşturan katılımcıların KİÖ-KF ölçeğinde yer alan kişilik bozuklukları puanlarının, cinsiyet değişkenine veya kadın ve erkek olma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında bazı kişilik bozuklukları için anlamlı bir farklılık bulunurken bazı kişilik bozuklukları için anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Cinsiyet değişkenine göre aralarında anlamlı fark bulunan kişilik bozuklukları; histrionik kişilik bozukluğu ($t_{(327)}=2.84$; $p=.005$ ve $p<.05$), çekingen kişilik bozukluğu ($t_{(327)}=3.41$; $p=.001$ ve $p<.05$), bağımlı kişilik bozukluğu ($t_{(327)}=3.51$; $p=.001$ ve $p<.05$) ve obsesif kompulsif kişilik bozukluğudur ($t_{(327)}=4.12$; $p=.000$ ve $p<.05$). Bu dört kişilik bozukluğu için de söz konusu farklılığın kadınlar lehine anlamlı olduğu görülmektedir. Paranoid, şizoid, antisosyal, narsisistik ve pasif agresif kişilik bozuklukları ise cinsiyet değişkenine göre bir farklılık göstermemektedir.

Kısaca özetleyecek olursak cinsiyet faktörünün kişilik özelliklerini yordamada etkili bir faktör olduğu görülmüştür. Bu etki düzeyi toplamda kadınlarda erkeklerden daha baskındır. Ortalamalara bakıldığında da histrionik, çekingen, bağımlı ve obsesif-kompulsif kişilik bozuklukları puanları açısından kadınların ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülecektir. Ayrıca kadınların bu dört kişilik özelliği puan ortalamalarının daha yüksek olması, kadınlarda histrionik, çekingen, bağımlı ve obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu görülme olasılığının erkeklerden daha fazla olduğu anlamına gelmektedir.

5.1.2. Gelir Değişkenine İlişkin Bulguların Yorumlanması

Tablo 3. Gelir Düzeyi ve Kişilik Bozuklukları Puanlarının ANOVA Testi Sonuçları

Kişilik Bozuklukları	Düşük (N=33)		Orta (N=260)		Yüksek (N=36)		F	P
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss		
Paranoid	11.53	6.38	7.15	4.90	6.43	4.27	12.18 4	.000
Şizoid	13.60	4.64	11.03	4.66	9.45	4.87	6.961	.001
Antisosyal	10.70	5.85	7.57	5.62	6.47	3.97	5.875	.003
Histrionik	9.64	6.25	7.24	4.58	6.71	3.52	4.346	.014
Narsisistik	11.25	6.75	9.42	4.86	10.06	4.18	2.062	.129
Çekingen	13.88	5.30	10.52	5.71	8.31	3.63	9.059	.000
Bağımlı	11.67	5.87	8.33	4.76	5.55	3.07	14.62 2	.000
Obsesif Kompulsif	13.59	5.01	11.33	5.78	9.33	4.38	5.031	.007
Pasif Agresif	14.42	5.08	10.66	4.99	10.03	5.02	9.375	.000

Kişilik bozuklukları puan ortalamalarının gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gelir gruplarının ortalamaları arasındaki fark narsisistik kişilik bozukluğu dışındaki kişilik bozuklukları için anlamlı bulunmuştur. Sonuçlar paranoid kişilik bozukluğu için $F_{(2,326)}=12.18$, $p=.00$ ve $p>.05$; şizoid kişilik bozukluğu için $F_{(2,326)}=6.96$, $p=.00$ ve $p>.05$; antisosyal kişilik bozukluğu için $F_{(2,326)}=5.87$, $p=.00$ ve $p>.05$; histrionik kişilik bozukluğu için $F_{(2,326)}=4.34$, $p=.01$ ve $p>.05$; narsisistik kişilik bozukluğu için $F_{(2,326)}=2.06$, $p=.12$ ve $p<.05$; çekingen kişilik bozukluğu için $F_{(2,326)}=9.05$, $p=.00$ ve $p>.05$; bağımlı kişilik bozukluğu için $F_{(2,326)}=14.62$, $p=.00$ ve $p>.05$; obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu için $F_{(2,326)}=5.03$, $p=.00$ ve $p>.05$; pasif agresif kişilik bozukluğu için $F_{(2,326)}=9.37$, $p=.00$ ve $p>.05$ 'tir (Tablo 3). Sonuçlarda elde edilen farklılığın hangi gruplar arasında

olduğunu belirlemek için tamamlayıcı testlere geçmeden hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmıştır. Levene testine göre paranoid kişilik bozukluğu (LF=3.01;.05), Şizoid kişilik bozukluğu (LF=0.13;.87), antisosyal kişilik bozukluğu (LF=2.06;.12), obsesif kompulsif kişilik bozukluğu (LF=2.50;.08) ve pasif agresif kişilik bozukluğu (LF=1.53;.21) için varyansların homojen olduğu ancak histrionik kişilik bozukluğu (LF=3.73;.02), narsisistik kişilik bozukluğu (LF=4.94;.00), çekingen kişilik bozukluğu (LF=6.19;.00) ve bağımlı kişilik bozukluğu (LF=5.50;.00) içinise varyansların homojen olmadığı saptanmıştır. Varyansları homojen olan gruplara Bonferroni testi ve homojen olmayanlara ise Tamhane's T2 testi uygulanmıştır.

Bonferroni testi uygulanan grupların sonuçları şöyledir: Paranoid kişilik bozukluğu için söz konusu farklılığın düşük gelir grubu ile orta gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.000$ düzeyinde; düşük gelir grubu ile yüksek gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.000$ düzeyinde anlamlı bir sonucun gerçekleştiği ve orta gelir grubuyla yüksek gelir grubu arasında ise anlamlı bir farkın olmadığı ($p=1.00$) saptanmıştır. Şizoid kişilik bozukluğu için söz konusu farklılığın düşük gelir grubu ile orta gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.010$ düzeyinde; düşük gelir grubu ile yüksek gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.001$ düzeyinde anlamlı bir sonucun bulunduğu ve orta gelir grubuyla yüksek gelir grubu arasında ise anlamlı bir farkın olmadığı ($p=.178$) görülmüştür. Antisosyal kişilik bozukluğu için söz konusu farklılığın düşük gelir grubu ile orta gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.007$ düzeyinde; düşük gelir grubu ile yüksek gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.005$ düzeyinde anlamlı bir sonucun gözleendiği ve orta gelir grubuyla yüksek gelir grubu arasında ise anlamlı bir farkın olmadığı ($p=.778$) tespit edilmiştir. Obsesif kompulsif kişilik bozukluğu için sadece düşük gelir grubu ile yüksek gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.005$ düzeyinde anlamlı bir farkın gerçekleştiği fakat düşük gelir grubuyla orta gelir grubu arasında ($p=.085$) ve orta gelir grubuyla yüksek gelir grubu arasında ($p=.136$) anlamlı bir farkın bulunmadığı gözlenmiştir. Pasif agresif kişilik bozukluğu için söz konusu farklılığın düşük gelir grubu ile orta gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.000$ düzeyinde; düşük gelir grubu ile yüksek gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.001$ düzeyinde anlamlı bir farkın gerçekleştiği ve orta gelir grubuyla yüksek gelir grubu arasında ise anlamlı bir farkın olmadığı ($p=1.00$) bulunmuştur.

Tamhane's T2 testi uygulanmış grupların sonuçları şu şekildedir: Histrionik kişilik bozukluğu için söz konusu farklılığın düşük gelir grubu ile orta gelir grubu

arasında düşük gelir grubu lehine $p=.017$ düzeyinde; düşük gelir grubu ile yüksek gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.029$ düzeyinde anlamlı bir farkın gerçekleştiği ve orta gelir grubuyla yüksek gelir grubu arasında ise anlamlı bir farkın olmadığı ($p=1.00$) bulunmuştur. Narsisistik kişilik bozukluğu için gelir grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (düşük ve orta gelir grubu için $p=.365$; düşük ve yüksek gelir grubu için $p=.769$; orta ve yüksek gelir grubu için $p=.792$). Çekingen kişilik bozukluğu için söz konusu farklılığın düşük gelir grubu ile orta gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.003$ düzeyinde; düşük gelir grubu ile yüksek gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.000$ düzeyinde anlamlı bir farkın gerçekleştiği ve orta gelir grubuyla yüksek gelir grubu arasında ise anlamlı bir farkın olmadığı ($p=.072$) görülmüştür. Bağımlı kişilik bozukluğunda ise söz konusu farklılığın düşük gelir grubu ile orta gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.000$ düzeyinde; düşük gelir grubu ile yüksek gelir grubu arasında düşük gelir grubu lehine $p=.000$ düzeyinde ve orta gelir grubuyla yüksek gelir grubu arasında ise orta gelir grubu lehine $p=.003$ düzeyinde anlamlı bir farkın bulunduğu saptanmıştır.

Yapılan analizlerden yola çıkarak narsisistik kişilik bozukluğu dışındaki kişilik bozuklukları için gelir düzeyinin etkili bir faktör olduğu ve düşük gelir grubunda yer almanın kişilik bozukluğuna sahip olma riskini arttırdığı ancak gelir düzeylerinin artmasıyla bu kişilik bozukluklarının görülme olasılığının azaldığı söylenebilir.

5.1.3. Gelir ve Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulguların Yorumlanması

Gelir ve cinsiyet değişkenlerinin birlikte kişilik bozuklukları üzerinde bir farklılığa yol açıp açmadığının değerlendirilmesi için iki yönlü ANOVA testi uygulanmış ancak yapılan analiz sonucunda hiçbir kişilik bozukluğu için bu iki değişkenin bir arada anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür.

6. Sonuç ve Öneriler

Toplumda yaygınlığının arttığı düşünülen kişilik bozukluklarının insanların sahip olduğu demografik özelliklerle ne düzeyde açıklanabileceğini yordamak amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızda kişilik bozukluklarının cinsiyet, gelir düzeyi ve cinsiyetle gelir düzeyinin etkileşimi durumlarında bir farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Bu bağlamda cinsiyet değişkenini analiz etmek amacıyla bağımsız grup t testi ve gelir değişkenini analiz etmek için ise tek yönlü ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen veriler kişilik bozuklukları

üzerinde hem cinsiyet hem de gelir düzeyi değişkenlerinin bir farklılık oluşturduğunu göstermektedir. Ancak cinsiyet ve gelir değişkeni bir arada değerlendirildiğinde kişilik bozuklukları açısından anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmektedir.

Cinsiyet değişkenine göre, histrionik, çekingen, bağımlı ve obsesif kompulsif bozukluklar için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunurken diğer kişilik bozuklukları için anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Söz konusu farklılığın ise bu dört kişilik bozukluğu puanlarında da kadınlar lehine anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre histrionik, çekingen, bağımlı ve obsesif kompulsif bozuklukların kadınlarda erkeklerden daha fazla görüldüğü ve dolayısıyla kadın olmanın bu dört kişilik bozukluğu için bir risk faktörü olduğu düşünülebilir. Diğer bağımlı değişkenler için sınırlı şekilde de olsa cinsiyet değişkeninin baskın bir etkisi olduğundan bahsedilemez. Böylece çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçlar, benzer şekilde literatürde bazı kişilik bozukluklarının belli bir cinsiyet için daha fazla söz konusu olduğunu yordayan araştırmalara uygunluk göstermektedir. Örneğin Grant ve diğerleri (2004), çekingen, bağımlı ve paranoid kişilik bozukluğu riskinin erkeklere göre kadınlarda daha fazla olduğunu, antisosyal kişilik bozukluğu riskinin ise erkeklerde daha fazla olduğunu saptamışlardır. Sprock (2000) ise kadınlarda histrionik kişilik bozukluğunun görülme olasılığının daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Bu araştırmada ortaya çıkan cinsiyet değişkeniyle kişilik bozukluğu puanları arasındaki anlamlı ilişki ve bazı kişilik bozuklukları için kadınların daha fazla risk taşıyor olmalarının altında kız çocuklarının yetiştirilme tarzı ve toplumumuzun kültürel yapısı gibi unsurların yatabileceği düşünülmektedir. Türkiye’de kadın ve erkek rollerinin oldukça belirlenmiş ve ayrıştırılmış bir durumda olması ve aile yapısının ataerkil bir yapıyı temsil etmesi bu durumu ortaya koyan etmenlerdendir. Örneğin “kadın ev işleriyle uğraşırken erkek para kazanmakla yükümlüdür”, “evde erkeğin sözü geçer”, “erkek çocuk bir ailenin soyunu devam ettirir o yüzden de önemlidir” gibi yazılı olmayan fakat toplum yapısında kendisini hissettiren bakış açıları kız ve erkek çocukların kişiliğinin oluşumunda etkili unsurlardır. Buna bağlı olarak kadınlar için sürekli ev işlerinin sorumluluğunu almalarından veya fazlasıyla toplumsal kontrol altında tutulmalarından dolayı düzenle veya kurallarla ilgili obsesyonların ya da kompulsiyonların olması son derece olası bir durumdur. Yine kadınların dış dünyadan çok ev içinde aktif olması beklendiği için çekingen bir yapı geliştirmeleri ve bunu kişilik bozukluğuna kadar götürmeleri erkeklerin dış dünyada bulunmalarına dair algıyla birlikte düşünüldüğünde çıkan sonuçların anlaşılması kolay bir hale gelmektedir. Benzer şekilde kadınların erkekler veya dış dünyayla ilgili bir baş etme yöntemi olarak histrionik bir yapı sergiledikleri söylenebilir.

Geçtan'a (2003) göre özellikle histrionik kişilik bozukluğu tanısı daha çok kadınlar için kullanılır ve bunun nedeni toplumdaki cinsiyet rolleridir. Bu durum çalışmamızda elde ettiğimiz bulgularla uyumludur. Bütün kişilik bozukluklarının % 2.5'ini oluşturan ve kadınlarda daha fazla görülen bir diğer bozukluk olan bağımlı kişilik bozukluğunda da (Köroğlu, 2012) yine ailelerin çocuklarını cinsiyet ayrımıyla eğitmelerinin sonuçlarını görebiliriz. Örneğin, toplumsal olarak kadınların bekârsa babasının soyadını evlendikten sonra eşinin soyadını taşıması adeta bir devir teslim gibidir ve kadınların kendilerini hayatlarındaki erkek imgelerine bağımlı hissetmelerini kolaylaştıran bir sembol niteliğini de taşımaktadır.

Gelir değişkenine göre, narsisistik kişilik bozukluğu dışındaki kişilik bozuklukları için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunurken narsisistik kişilik bozukluğu için anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Kişilik bozukluğu puan ortalamalarına baktığımızda bu kişilik bozukluklarının en fazla düşük gelir grubunda daha sonra orta gelir grubunda ve en az ise yüksek gelir grubunda görüldüğü sonucuna varılmıştır. Gruplar arası fark için uygulanan Bonferroni ve Tamhane's T2 testlerine göre obsesif kompulsif kişilik bozukluğu hariç diğer kişilik bozukluklarında düşük gelir grubu orta gelir grubundan ve düşük gelir grubu yüksek gelir grubundan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Orta gelir grubuyla yüksek gelir grubu arasında ise anlamlı düzeyde bir fark gözlenmemiştir. Obsesif kompulsif kişilik bozukluğunda ise sadece düşük gelir grubuyla yüksek gelir grubu arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu, orta gelir grubuyla düşük gelir grubu arasında anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle düşük gelir düzeyinin kişilik bozuklukları için bir risk faktörü olduğu söylenebilir. Dolayısıyla gelir düzeyi arttıkça bu bozukluklara daha az rastlanıyor olması araştırmamızın önemli sonuçlarından biridir. Literatüre bakıldığında araştırmamızda elde ettiğimiz sonuçlara benzer şekilde gelir düzeyinin özellikle de düşük gelir düzeyinin kişilik bozuklukları için bir risk faktörü olduğunu tespit eden çalışmalar bulunmaktadır (Grant ve diğerleri, 2004; Coid ve diğerleri, 2006; Börjesson ve diğerleri, 2005; Olsson, Dahl, 2012).

Giriş kısmında vurguladığımız gibi ülkemizde Şenyuva (2207) ve diğer araştırmacıların yaptığı çalışmalar sadece kişilik bozukluklarının görülme sıklığını belirlemeye yöneliktir. Kişilik bozukluklarının tanılanmasının diğer psikolojik problemlere oranla daha geç bir gelişim göstermesi sebebiyle kişilik bozukluklarıyla ilgili olarak yapılan epidemiyolojik çalışmalar gerek ülkemizde gerekse yurtdışında henüz az sayıdadır. Dolayısıyla bu yöndeki çalışmaların artırılması kişilik bozukluklarıyla ilgili risk faktörlerinin neler olduğuna dair bilgileri de arttıracaktır. Bu bağlamda ele alındığında araştırmamız sadece görülme sıklığına değil risk

faktörlerinin neler olabileceğine dair bir çalışma olması açısından bu alanda yapılmış öncül bir çalışma niteliğindedir. Bu noktada üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise risk faktörlerinin çeşitliliğinin arttırılması ve eğitim, yaş, meslek, medeni durum gibi başka risk faktörlerinin de etkisinin araştırılması gerekliliğidir.

Bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında, çoğunlukla kişilik bozukluklarının yaygınlıklarının ve bazı risk faktörlerinin belirlenmeye çalışıldığı ve elde edilen bulguların da betimsel ya da ilişkisel analiz yöntemleri kullanılarak incelendiği görülmektedir. Oysa bu tür araştırmalarda karşılaştırmalı analiz tekniklerinin kullanılması daha güvenilir sonuçlar etmek adına yararlı olacaktır. Çünkü bilindiği gibi değişkenler arasında çıkan ilişkiler gerçek bir etkileşim anlamına gelmemektedir. Bunun yanında ileride yapılacak benzer çalışmaların daha büyük örneklem gruplarıyla, farklı ölçekler ve kendini değerlendirme ölçeklerinin yanı sıra görüşme teknikleri ve vaka analizleri gibi değerlendirme araçları kullanılarak yapılmasının bu alanda yeniliklere kapı açacağı düşünülmektedir. Ayrıca örneklem grubunun kentte yaşayan katılımcılarla yapılması da çalışmamızın bir başka sınırlılığıdır ve toplumsal temsil düzeyini arttırmak için farklı şehirlerde ve kırsal kesimi de içine alacak şekilde daha geniş kapsamlı çalışmalar yapmak yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

Atkinson, R. L. ve diğerleri, (1990). *Introduction To Psychology*. Geneva: Cosmopress (tenthedition).

Baltaş, Z. (2008). *Sağlık Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 4. baskı.

Beck, A. T., Freeman, A., Davis, D. D., (2004). *Cognitive Therapy of Personality Disorders*, 2th ed., The Guilford Press, New York.

Börjesson, K., Ruppert, S., Bagedahl-Strindlund, M., (2005). “A Longitudinal Study of Psychiatric Symptoms in Primiparous Women: Relation to Personality Disorders and Sociodemographic Factors”. *Archives of Women’s Mental Health*. c.: 8, s.: 4.

Butler, A. C., Beck, A. T., Cohen, L. H., (2007). “The Personality Belief Questionnaire-short Form: Development and Preliminary Findings”. *Cogn Ther Res*, 31: 357-370.

Casey, P., (2000). “The Epidemiology of Personality Disorders”. İçinde: *Personality Disorders: Diagnosis, Management and Course*, 2nd edn., ed.: Tyrer, P. Oxford: Butterworth Heinemann, p. 71-79.

Coid, J., Yang, M., Tyrer, P., Roberts, A., Ulrichh, S., (2006). “Prevalence and Correlates of Personality Disorder in Great Britain”. *The British Journal of Psychiatry*. c.: 188.

Doğan, O., Önder, Z., Doğan, S., (2004). “Distribution of Symptoms of Conduct Disorder and Antisocial Personality Disorder in Turkey”. *Psychopathology*, 37 (6): 285–289.

Dreessen, L., Arntz, A., Hendriks, T., Keune, N., Van Den Hout, M. (1999). “Avoidant Personality Disorder and Implicit Schema-congruent Information Processing Bias: A Pilot Study with a Pragmatic Inference Task”. *Behaviour Research and Therapy*, 37 (7), 619-632.

Ekselius, L., Tilfors, M., Furmark, T., Fredrikson, M., (2001). “Personality Disorders in the General Population: DSM-IV and ICD-10 Defined Prevalence as Related to Sociodemographic Profile”. *Personality and Individual Differences*. c.: 30, s.: 2.

Evren, C., Kural, S., Erkıran, M., (2006). “Antisocial Personality Disorder in Turkey Substance Dependent Patients and Its Relationship with Anxiety, Depression and a History of Childhood Abuse”. *Psychopathology*, 39 (5): 248–254.

Geçtan, E., (2003). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları, 16. baskı.

Grant, B. F., Hasin, D. S., Stinson, F. S., Dawson, D. A., Chou, S. P., Ruan, W. J., Pickering, R. P., (2004). “Prevalence, Correlates, and Disability of Personality Disorders in the United States: Results from the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions”. *J Clin. Psychiatry*. c.: 65, s.: 7.

Gökalp, P. G., (2002). *Kişilik Bozukluklarının Epidemiyolojisi*. İçinde: Psikiyatrik Epidemiyoloji. Ed.: Doğan, O., Çelikkol, A. İzmir: Ege Psikiyatri Yayınları.

Köroğlu, E., (2013). *DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Köroğlu, E., (2012). *Klinik Psikiyatri*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Küey, L., Üstün, T.B., Güleç, C., (1987). “Türkiye’de Ruhsal Bozukluklar Epidemiyolojisi Araştırmaları Üzerine Bir Gözden Geçirme Çalışması”. *Toplum ve Hekim*, 44, 16-30.

Lenzenweger, M.F., Lane, M.C., Loranger, A.W., Kessler, R.C., (2007). “DSM-IV Personality Disorders in the National Comorbidity”. *Survey Replication*. c.: 62, s.: 6.

Nestadt, G., Romanoski, A. J., Brown, C. H., Chahal, R., Merchant, A., Folstein, M. F., Gruenberg, E. M., McHugh, P. R., (1991). “DSM-III Compulsive Personality Disorder: An Epidemiological Survey”. *Psychological Medicine*. c.: 21, s.: 2.

Olsson, I., Dahl, A. A., (2012). “Avoidant Personality Problems—Their Association with Somatic and Mental Health, Lifestyle, and Social Network. A Community-based Study”. *Comprehensive Psychiatry*, c.: 53, s.: 6.

Sadock, B.J., Sadock, V. A., (2005). *Klinik Psikiyatri*. (Çeviri ed.: Aydın, H., Bozkurt, A.). Ankara: Güneş Kitabevi (2. Baskı).

Samuels, J., (2011). "Personality Disorders: Epidemiology and Public Health Issues". *International Review of Psychiatry*, c.: 23, s.: 3.

Savaşır, I., Boyacıoğlu, G., Kabakçı, E., (1996). *Bilişsel-Davranışçı Terapiler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Sprock, J., (2000). "Gender-Typed Behavioral Examples of Histrionic Personality Disorder". *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, c.: 22, s.: 2.

Şenol S., Dereboy Ç., Yüksel N., (1997). "Borderline Disorder in Turkey: A 2-to 4 Year Follow Up". *Social Psychiatry Epidemiology*, 32: 109-112.

Şenyuva, H. Ş., (2007). *Aydın İlinden Alınan Normal Bir Örneklemde Kişilik Bozukluklarının Yaygınlık Çalışması*. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Anabilim Dalı, Bitirme Tezi.

Taymur, İ. , Türkçapar, M. H., Örsel, S., Sargın, E., Akkoyunlu, S., (2011). "Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Formunun (KİÖ-KF) Türkçe Çevirisinin Üniversite Öğrencilerinde Geçerlilik, Güvenirliği". *Klinik Psikiyatri*, 14: 199-209

Türkçapar, M. H., Örsel, S., Uğurlu, M., Sargın, E., Turhan, M., Akkoyunlu, S. ve diğ., (2007). "Kişilik İnanç Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliği". *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10: 177-191.

ÖĞRENCİLERİN DERS BAŞARISI ÜZERİNDE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ETKİSİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Hasan ABDİOĞLU*
Recep KILIÇ**
Nevzat ÇALIŞ***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, muhasebe ve finans dersi alan öğrencilerin kişilik özelliklerinin ders başarısına olan etkisini ölçmektir. Çalışmada veriler anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Araştırma katılımcılarının sayısı 177'dir. Araştırma sonucunda "sorumluluk" kişilik özelliğine sahip öğrenciler ile genel muhasebe dersi başarısı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuca göre "sorumluluk" kişilik özelliği yüksek olan öğrenciler genel muhasebe derslerinde daha başarılı olabilirler.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe ve Finans Dersleri, Kişilik Özellikleri, Ders Başarısı.

Jel Sınıflandırması: I22, M10, M41.

ABSTRACT

EFFECTS OF PERSONALITY CHARACTERISTICS OF STUDENTS ON THE COURSE SUCCESS: AN INVESTIGATION ON UNIVERSITY STUDENTS

The purpose of this study is to assess the influence of personality characteristics of students on the level of success in accounting and finance courses. Based on a survey with 177 students it is established that there is a significant relationship between the personality characteristic conscientiousness and the level of success in the general accounting course. It is expected that students with the personality characteristic conscientiousness would be more likely to be successful in the general accounting course.

Keywords: Accounting and Finance Courses, Personality Characteristics, Course Success.

Jel Classification: I22, M10, M41.

* Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İ.İ.B.F., İşletme Bölümü (abdioglu@balikesir.edu.tr)

** Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İ.İ.B.F., İşletme Bölümü (krecep@balikesir.edu.tr)

*** Öğr. Gör., Balıkesir Üniversitesi, Bandırma MYO, Muhasebe ve Vergi Programı (nevzat-calis@gmail.com)

Giriş

İnsanoğlu içerisinde yaşadığı toplumsal yaşama uyum sağlayabilmek için yeterli kişisel bir takım niteliklere sahip olmak zorundadır. İnsanın bu süreçte sağlıklı olarak ilerlemesinin yolu, onun ancak başarılı bir birey olmasından geçmektedir. Başarılı olan insan engelleri aşarken, başarısız insanlar günlük doyumlarla yetinmek durumunda kalmaktadırlar. Başarı, genel olarak birey için anlamlı olan amaçların, yapılmış günlük programlarla adım adım gerçekleştirilmesidir (Baltaş, 1997). Başarılı bireylerin genel olarak; kendini tanıyan, sorumluluk alabilen, amacını belirleyen, bir problem karşısında iyice düşünerek hareket eden, zamanı iyi kullanan, dinlemeyi, gözlemeyi bilen, yardım isteyebilen, başarılarıyla övünen ve başarısızlık karşısında yılmadan çalışmalarına devam eden, sebepleri dışında değil içinde arayan, kendini bir işe adayabilen ve kararlı olan bireyler olduğu belirtilmektedir (Köse, 1998; Baltaş, 1997; Davaslıgil, 1990). Başarıyı etkileyen faktörleri bireyin kendisi ve çevresiyle ilgili olanlar olmak üzere iki grup altında toplanabilir. Bireyin başarısını etkileyen faktörlerden, kendisi ile ilgili olanlar; kişilik özellikleri ile zihinsel, fiziksel, duygusal olgunluğu, uyum, kaygı ve motivasyon düzeyidir. Kişilik, bireyi diğerlerinden ayırt eden ve kendine özgü davranışların bütünüdür (Cüceloğlu, 1996; Morgan, 1986; Köknel, 1985). Kişilik özellikleri ile başarılı olmak arasında bir ilişki olup olmadığı, değişik açılardan ele alınarak incelenen bir konudur. Bununla birlikte başarıyı etkileyen çevreyle ilgili faktörlerden en önemlisi ise aile ortamıdır. Ailenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı ile ailedeki geçimsizlikler gibi etkenler öğrenci başarısını doğrudan etkileyen faktörlerdir (Kepçeoğlu, 1995). Ayrıca eğitim ve öğretim kurumları da başarıyı doğrudan etkilemektedir. Kurumun araç, gereç, altyapı ve diğer malzemeler açısından yeterlilik göstermesi gerektiği gibi öğretici ve idarecilerin sergiledikleri tavır ve tutumlarda öğrenci başarısını etkileyen diğer faktörler arasındadır (Başaran, 1994).

Başarılı öğrencilerin; neşeli, daha kolay uyum sağlayan, sosyal ve mantıklı davranan bireyler olduğu, başarısız öğrencilerin ise; içine kapanık, uyumsuz, kötümser ve öfkeli oldukları belirtilmektedir (Özben, 1996; Saral, 1993). Bir öğrenci belirli bir akademik çalışmada, mevcut yeteneklerini yeterince geliştirememişse, kendi potansiyelinin yeterli olmadığı yargısına varabilir. Bu noktada öğrencinin kendini olumlu olarak algılayamamasından dolayı bir başarısızlık ortaya çıkacaktır (Arseven, 1986). Bununla birlikte öğretmenler, öğrencilerin yetenekli olduklarına inandıkları zaman, kendi kararlarını doğrulamak için öğrencilerin yetenek düzeyi ne

olursa olsun, onların başarısını artırıcı tüm yolları kullanarak ve tüm dikkatleri onların başarısına yönelterek beklenen başarıya ulaşmalarını sağlama gayretinde olmalıdırlar (Ülgen, 1994).

Bu çalışmanın amacı muhasebe ve finans dersi alan öğrencilerin kişilik özelliklerinin ders başarısına etkisini ölçmeye yöneliktir. Bu amaçla öncelikle çalışmada kişilik kavramı ve özellikleri üzerinde durulmuş, kişiliği oluşturan unsurlardan bahsedilmiştir. Daha sonra konuya ilişkin literatür taramasına yer verilmiştir. Çalışmanın devam eden bölümünde ise çalışmanın amacı, örnekleme ve veri seti açıklanarak çalışmanın amacı doğrultusunda hipotezler oluşturulmuş, analizler gerçekleştirilmiş ve araştırma bulgularına yer verilmiştir. Çalışma sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

Kişilik Kavramı ve Özellikleri

Kişilik kavramı, insanın sosyal yaşantısının bir parçası olarak yüzyıllar boyunca ilgi görmesine rağmen bilimsel gelişimine 1930'lu yıllarda kişilik psikolojisinin diğer sosyal bilim alanlarından ayrı bir bilimsel disiplin olarak ortaya çıkmasıyla başlamıştır (Mc Adams, 1997). Alport (1937) kişiliğin Latince'deki "persona" kavramından geldiğini ve Roma Tiyatrosu'nda oyuncuların temsil ettikleri özelliği yansıtacak şekilde yüzlerine maskeler takıp oynadıklarını ve bu maskelere de "persona" dediklerini ileri sürmüştür (Butler, 1986). Kişilik, toplumbilim terimleri sözlüğünde, "bireyin toplumsal yaşamı içinde edindiği alışkanlıkların ve davranışların tümü" olarak tanımlanmaktadır (Şimşek vd., 2001: 65). Kişilik kavramına yönelik bazı tanımlamalar aşağıda yer almaktadır. Bu tanımlamalara göre kişilik;

- Bireyin yaşama biçimidir (Dubrin, 1994: 56).
- Bir bireyin çeşitli durumlara verdiği tutarlı tepki şeklindedir (Bovee vd., 1995: 122).
- Günlük olaylara tepki verme şeklini ifade etmektedir (Davies, 1998: 137).
- Bireyin diğer kişilerin yanında gösterdiği davranış özellikleridir (Morgan, 1999: 311).
- Bireyin çevresine özgün ve farklı bir biçimde uyumunu belirleyen psikofiziksel sistemlerin dinamik bir bütünleşmesidir (Güney, 2000: 254).
- İnsanları tanımlayan ve tanıtan, tahmin edilebilir davranışlar setidir (Aghaee ve Ören, 2004: 9).
- Bir bireyi diğerinden ayıran, zihinsel, duygusal ve davranışsal özelliklerin tamamıdır (Ordun, 2004: 48).

Yukarıda yer alan kişilik tanımları incelendiğinde vurgunun kişiliğin özelliklerine yönelik olduğunu görmekteyiz. Bu kapsamda kişiliğin belirgin özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Güney, 2000, s. 257; Şimşek, Akgemci, Çelik, 2005, s. 74).

- Kişilik doğuştan getirilen ve sonradan kazanılan özelliklerden oluşmaktadır,
- Kişilik sosyal ortam içinde sergilenen davranışların toplamıdır,
- Kişilik planlı bir şekilde oluşturulan bir çevrenin ortaya çıkardığı bir olgudur,
- Kişilik bedensel ve zihinsel özelliklerin toplamından oluşmaktadır,
- Kişilik davranışlara yön vermekte ve idare etmektedir,
- Kişilik belirli zaman dilimleri içindeki davranışların bütünleşmesinden oluşmaktadır,
- Kişilik bireysel dengenin oluşturduğu bir bütündür.

Sir Francis Galton sözcüksel varsayım olarak bilinen kişiliği ilk fark eden bilim insanı olmuştur. Ona göre dili örnekleyerek kişilik özelliklerinin ayrıntılı bir sınıflandırması yapılabilirdi. 1936 yılında, Gordon Allport ve H. S. Odbert bu örnekleme uygulamaya koymuşlardır. Araştırmacılar o zaman mevcut olan en ayrıntılı iki İngilizce sözlüğü üzerinde çalışmışlar ve 17.953 kişilik tanımlayıcı sözcük çıkarmışlardır. Daha sonra bu büyük listeyi, gözlemlenebilir ve görece kalıcı olduğuna inandıkları 4.504 sığara indirgemişlerdir. Raymond Cattell 1940'larda Allport-Odbert listesini edinmiş, psikolojik araştırmalardan gelen bazı terimleri ve eşanlam-lıları eleyerek toplamı 171'e indirmiştir. Daha sonra deneklerden tanıdıkları insan-ları bu sıfatlarla oylamalarını istemiş ve bu oylamaları analiz etmiştir. Böylelikle Cattell (1957), "kişilik küresi" olarak adlandırdığı 35 büyük kişilik özelliği öbeğini belirlemiştir. Gelişen bilgisayar teknolojisiyle birlikte etmen çözümlemesi yöntemi kullanılarak yapılan testlerden elde edilen veriler incelenmiştir. Bu araştırmalar, 16 büyük kişilik etmenin oluşturulmasıyla sonuçlanmıştır.

1961 yılında Amerikan Hava Kuvvetlerinde görev yapan iki araştırmacı olan Tupes ve Christal sekiz büyük örnekte gelen kişilik verisini incelemişlerdir. Bu araştırmacılar, Cattell'in kişilik ölçeğini temel alarak 5 adet tekrar eden etmen bulmuşlardır. Bu çalışma, beş büyük etmenin, büyük bir kişilik verisi kümesini karşılayabilecek kadar yeterli olduğunu bulan Norman tarafından tekrarlanmıştır. Norman bu etmenleri Dışadönüklük, Uyumluluk, Sorumluluk, Duygusal Dengelilik ve Kültür olarak isimlendirmiştir. Walter Mischel 1968'de yazdığı Kişilik ve Değerlendirme (Personality and Assessment) kitabında kişilik testlerinin davranışları 0.3'ten

fazla bir bağılaşımla tahmin edilemeyeceğini ortaya koymuştur. Mischel gibi sosyal psikologlar tutum ve davranışların kararlı olmadığını, duruma göre değiştiğini öne sürmüşlerdir. Bunun sonucunda kişilik testleriyle davranışları tahmin etmek olanaksız olarak değerlendirilmiştir. 1970'lerdeki radikal durumcular, o kadar ileriye gitmişlerdir ki kişiliği diğerleri üzerinde dünyada tutarlılık yanılması vermek için insanlar tarafından kurgulanmış bir yapı olarak değerlendirmişlerdir. Gelişen yöntemler 1980'lerde bu görüşe karşı durmuştur. Güvenilmez olan tekil davranış örneklerini tahmin etmeye çalışmak yerine araştırmacılar, büyük sayıdaki gözlemleri birleştirerek davranış örüntülerini tahmin edebileceklerini keşfetmişlerdir. Araştırma sonuçlarında davranış ve kişilik arasındaki ilintiler oldukça artmış ve "kişilik" diye bir olgunun varlığı anlaşılmıştır. Bugün genel olarak kişilik psikologları ve sosyal psikologlar, insan davranışının anlaşılması için hem kişilik hem de durumsal değişkenlerin birlikte incelenmesi gerektiği konusunda uzlaşmaktadır. Lewis Goldberg kendi sözcüksel projesi ile kişilikte beş etmeni tekrar keşfetmiş ve psikologların ilgi alanına sokmuştur. Daha sonra bu etmenler için "Büyük Beş" terimini kullanmıştır. Birçok bilim adamı, bireyin kişiliğinin temel yapısının beş boyuttan oluştuğuna inanmaktadır. Bu boyutlar; *dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge ve yeniliklere açık olmadır*. Bu kişilik özellikleri aşağıda açıklanmıştır (Zel, 2001: 419).

Dışadönüklük: Bu kişilik özelliği sıcakkanlılık, insanları sevmeye, iddialı olma, heyecan arama, hareketli olma, pozitif düşünme gibi özellikleri içermektedir (Demirkan, 2006: 59). Kişiliğin dışadönüklük boyutu aslında dış dünya ile olan ilgiyle ifade edilmektedir. Dışadönük kişiler insanlarla bir arada olmayı severler, enerji doludurlar ve her zaman iyi düşünürler. Heyecan için fırsatlara "evet" diyebilen, istekli ve hareketli kişilerdir. Grup içinde konuşmayı severler, kendilerini ifade eder ve dikkat çekerler. Başkalarına karşı sıcak ve sevecendirler. Kalabalık ortamları ve toplantıları severler (McCrae ve Costa, 2000: 5; Loveland, 2004: 27). İçe dönük kişilik özelliği taşıyanlar ise coşku, enerji ve hareketlilik seviyesinden yoksundurlar. Sessiz ve tedbirli olmayı tercih ederler, sosyal dünya ile ilgilenmezler. Ancak onların bu sosyal bağılılık eksikliği utangaçlık ya da depresyon olarak nitelendirilmemelidir. İçe dönük kişiler dışadönük kişilerden daha az güdülenmeye ihtiyaç duyar ve yalnız olmayı tercih ederler. Ayrıca dışa dönük kişiler olaylara düşünmeden tepki verirken, içe dönük olanlar hareket etmeden önce düşünürler (Ehrler, 2005: 2). Dışadönük kişilik özelliğine sahip öğrencilerin insanlarla bir arada olmayı sevmelerinden, enerji dolu olmalarından ve her zaman pozitif düşüncülerinden dolayı derslerinde başarılı olmaları beklenmektedir.

Uyumluluk: Bu kişilik özelliği güven, dürüstlük, fedakârlık, uysallık,

alçakgönüllülük, hassas düşünme gibi özellikleri içermektedir. Ayrıca kişiliğin bu boyutu, işbirliği ve sosyal uyumlulukla ilgili bireysel farklılıkları yansıtmaktadır. Uyumlu kişiler başkalarıyla birlikte olmaya önem verirler. Çünkü onlar saygılı, arkadaş canlısı, yardımsever ve cömerttirler, başkalarıyla iyi geçinirler. Ayrıca uyumlu insanlar, insan doğasıyla ilgili iyimser bir yaklaşıma sahiptirler. İnsanların temelde dürüst, terbiyeli ve güvenilir olduğuna inanırlar. Uyumlu olmayan kişiler ise, kişisel çıkarlarını, başkalarıyla iyi geçinmenin üstünde tutarlar. Genellikle başkalarının iyiliği ile ilgilenmezler. Bazen bu kişilerin başkaları ile ilgili kuşkuları, onların şüpheci, düşman ve işbirliğini sevmeyen kişiler olmalarına neden olmaktadır (Martinez, Thomas, 2005: 26; Friday, 2004: 25). Uyumluluk kişilik özelliğine sahip öğrenciler her türlü ortama ayak uydurabilme yeteneğine sahiptirler. Bu tip öğrencilerin arkadaşlarıyla ve hocalarıyla uyum içinde olmaları, başarılı birer öğrenci olmalarını sağlayabileceği düşünülmektedir.

Sorumluluk: Bu kişilik özelliği sorumluluğunu bilme, başarmak için uğraşma, ihtiyatlı olma gibi kişilik özelliklerini içermektedir. Sorumluluk, güdülerimizi kontrol ettiğimiz, düzenlediğimiz ve yönettiğimiz durum ile ilgilidir. Bu boyut, başarı ihtiyacı denilen faktörü içermektedir. Sorumluluk sahibi kişiler sıkıntıdan kaçınırlar, amaca yönelik planlama yapar ve sabrederek başarıya ulaşırlar. Bu kişiler aynı zamanda başkaları tarafından zeki ve güvenilir olarak nitelendirilirler. Bu durumun olumsuz yanı ise bu kişilerin bazen mükemmeliyetçi ve işkolik olabilmeleridir. Daha da ötesi, aşırı sorumlu kişiler tutucu ve sıkıcı olarak değerlendirilebilirler. Sorumluluk boyutu düşük olan kişiler ise, güvenilir olmayışları, başarı isteksizlikleri ve tek bir çizgide kalamayışları ile eleştirilebilirler (Perry, 2003: 9). Sorumluluklarının bilincinde olan öğrencilerin derslerini düzenli takip ederek ve zamanında çalışmalarını gerçekleştirmek suretiyle derslerinde daha başarılı olabileceği düşünülmektedir.

Duygusal Denge: Bu kişilik özelliği endişe, öfke, kin, depresyon, kendini bilme, düşüncesizce hareket etme, hassaslık gibi özellikleri içermektedir. Duygusal olarak dengeli kişiler kolay üzülmezler ve duygusal olarak daha az tepki verirler. Bu kişilik özelliğine sahip insanlar sakindirler, istikrarlıdırlar ve kalıcı olumsuz duygulardan uzak dururlar (Martinez, Thomas, 2005: 26; Cook, 2005: 3). Duygusal dengeli olmayan kişiler ise olumsuz duygular yaşama eğilimi içerisindedirler (Hankin vd, 2007: 4). Bu kişiler her şeyden önce endişe, öfke ya da depresyon gibi duygulardan birini yaşamaktadırlar. Fakat bazen bu duyguların birkaçını yaşamaları durumu da olabilmektedir. Duygusal denge kişilik özelliğine sahip olmayan kişiler genellikle endişelenmeye, kendini üzgün, yalnız ve neşesiz hissetmeye meyillidirler. Bu kişiler çoğu insanı etkilemeyecek olaylara duygusal olarak tepki verirler ve tepkileri

normalden daha yoğundur. Olağan durumları korku verici olarak yorumlayabilirler (McCrae ve Costa, 2000:5). Duygusal denge kişilik özelliğine sahip öğrencilerin kendilerini kontrol etme, duygularına hâkim olma ve olayları rasyonel bir şekilde yönlendirebilme yeteneğine sahip olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla bu öğrencilerin derslerinde daha başarılı olacağı beklenmektedir.

Yeniliklere Açık Olma: Yeniliklere açık olma kişilik özelliği gelişmelere açık olma olarak da nitelendirilebilir. Yeniliklere açık olma, entelektüel, sanatla ilgili, duygusal ve özgür olma eğilimidir (Aghaee ve Ören, 2004: 17). Yeni fikirler düşünmeye ve farklılık oluşturan bakış açlarına meyilli olmayı ifade etmektedir. Bu kişilik özelliği estetik duygular, fikirler ve değerler gibi özellikleri içermektedir. Yeniliklere açıklık, yaratıcı ve hayal gücü kuvvetli kişileri geleneksel kişilerden ayıran bir kişilik boyutudur. Yeniliklere açık kişiler entelektüel olarak meraklı, sanattan anlayan ve güzelliğe duyarlı kişilerdir (Turner, 2003: 16). Yeniliklere açık olmayan kişilere nazaran duygularının daha çok farkındadırlar. Yeniliklere açık olma boyutu düşük olan kişilerin ise daha sınırlı ve genel ilgi alanları vardır. Kolay anlaşılır ve sade olmayı tercih eder, karmaşık, şüpheli ve gizli şeylerden kaçınırlar. Sanat ve bilime şüphe ile bakarlar ve bu tür çabaları anlaşılmaz olarak değerlendirirler. Yeniliklere kapalı olan kişiler alışılmışı yeniliğe tercih ederler, muhafazakâr ve değişime karşıdırlar (Ehrler, 2005: 2). Yeniliklere açık olma özelliğine sahip öğrenciler yeni bilgilere ve yeni fikirlere açık bireyler olup bu kişilik özelliğine sahip öğrencilerin konuları daha kolay kavraması ve başarı elde etmesi beklenmektedir.

Bireyin kişiliği değerlendirilirken birçok faktörün dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü kişilik doğuştan gelen potansiyel, eşsiz deneyimler ve sosyo-kültürel etkilerle şekillenmektedir (Chisnall, 1995: 59). Kişiliğin oluşmasında rol oynayan faktörleri beş ana grup içerisinde incelemek mümkündür. Bu faktörler şunlardır; bedensel (fizyolojik-biyolojik) faktörler, sosyokültürel faktörler, aile faktörü, sosyal yapı (sınıf) faktörü ve diğer faktörler. Kişiliğin oluşmasında rol oynayan bu faktörler aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Bedensel (Fizyolojik-Biyolojik) Faktörler: Kişiliği oluşturan temel faktörlerden birincisi bedensel ya da fizyolojik faktörlerdir. Kişilerin fizyolojik yapı ve özellikleri ile kişilik yapıları ve kişiliğin davranışsal yönü arasında ilişki bulunmaktadır. Kişilik ile ilgili çalışmalar yapan bazı araştırmacılar bireyin cinsiyeti, yaşı, bedensel yapısı ile kişiliği arasında ilişki olduğunu ileri sürmektedirler. Bireyin cinsiyetine göre yapabileceği ya da yapamayacağı davranışları kişiliğin oluşmasında etkili olmaktadır. Cinsiyet kadar yaş da kişiliği

etkilemektedir. Toplumun farklı yaş gruplarından beklentileri farklıdır. Bu nedenle kişiler yaşlarına göre toplumun beklentilerini karşılayacak davranışlar sergilemektedirler. Bu durumda kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktadır. Bireyin vücut yapısı da kişiliği üzerinde etkilidir. İlk kişilik kuramlarında bireyler vücut yapılarına dayalı olarak üçe ayrılmış ve bu vücut tipleri ile kişilik özellikleri arasında bağ kurulmuştur. Buna göre kısa boylu ve tombul bir kişinin girişken, rahat ve yumuşak huylu olduğu; uzun, zayıf bir kişinin sakin, kontrollü, sıkılgan olduğu ve yalnızlıktan hoşlandığı; kasları gelişmiş, iri yapılı bir insanın ise gürültülü, saldırgan ve fiziksel olarak aktif olduğu tespit edilmiştir. Ancak cinsiyet, yaş, bedensel yapı gibi kalıtsal özelliklerin kişiliği etkileme derecesi bireyden bireye değişmektedir. Yani kalıtsal özellikler kişiliği her bireyde aynı ölçüde oluşturmamaktadır (Yakut, 2006: 38; Atkinson vd., 1995: 526).

Sosyo-kültürel Faktörler: Kişilik sadece kalıtsal faktörler tarafından belirlenemez (Güney, 2000: 258). Bütün insanlar hem kalıtımın hem de sosyal çevrenin ortak eserleridir. Kalıtım ve çevre şartları arasındaki karşılıklı etkileşme sonucunda meydana gelen gelişmeyle birlikte olgunlaşarak belirli bir kişilik özelliği kazanmaktadırlar. Çevre şartları içerisinde insanları en fazla etkileyen faktör, fertlerin içinde yaşadıkları toplumun sosyo-kültürel özellikleridir. Her fert, kendi kültüründen yoğun bir şekilde etkilenmektedir. Çoğu zamanda fertlerin bazı kişilik özellikleri, seçme şansı olmadığı için kendi kültürünün çeşitli unsurlarıyla şekillenmektedir (Eroğlu, 2000: 140). Aslında kişiliğin bazı yönleri kültürel yapının bir fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı davranışsal özellikler ise kültürel yapıyla birlikte değişip gelişmektedir. Yemek yeme, giyinme şeklindeki değişmeler ve bunun kişilik üzerindeki etkisi düşünüldüğünde kültür-kişilik ilişkisi daha açık bir biçimde anlaşılmaktadır (Yakut, 2006: 39).

Aile Faktörü: Kişiliğin biçimlenmesinde en önemli çevresel faktör ailedir (Kültür, 2006: 69). Bireylerin sosyo-kültürel değerleri ilk öğrenmeye başladıkları yer aile ortamıdır. Çocuklar hem sosyo-kültürel değerleri ve tutumları hem de özel bazı davranış biçimlerini anne babayı örnek alarak öğrenmektedirler. Çocuklar yetişirken, anne babanın birçok kişilik özelliklerini, ahlâki ve kültürel standartlarını taklit ederek öğrenirler.

Sosyal Sınıf ve Sosyal Yapı Faktörü: Toplumsal yaşamda bireylerin ait oldukları sosyal sınıflar ve içinde buldukları alt kültürler de kişiliğin oluşmasında etkilidir. Toplumun kültürel yapısı, kişiliğin genel olarak kabul edilen yönlerini oluşturmaktadır. Her toplumun kültürel yapısı farklı birçok alt kültürden meydana gelmiştir. Bu farklı alt kültürler değişik grupların ve buna bağlı olarak farklı kişilik

tiplerinin oluşmasına neden olmaktadır. Bireyin ait olduğu sosyal sınıf da, onun eğitim imkânlarını, yaşama biçimini, düşünce ve eğilimlerini, tüketim biçimlerini ve kişilik özelliklerini etkilemektedir (Güney, 2000: 261).

Diğer Faktörler: Kişiliğin oluşumunda, insanın içinde doğup büyüdüğü coğrafyanın da etkisi vardır. Coğrafi çevre içerisinde iklimin, tabiat ve yaşanan bölgenin fiziki şartlarının kişilik özellikleri üzerinde belirgin etkileri vardır (Kültür, 2006: 70). Kişiliğin oluşmasında sayılabilecek diğer faktörlerden bazılarını kitle yayın organları, kitaplar, dergiler ve medya olarak belirtebiliriz.

Literatür İncelemesi

Kişilik özellikleri ve bu özelliklerin bireyin davranışlarına ve başarısına etkisini ortaya koyan birçok görgül araştırma yapılmıştır. Konu ile ilgili olan araştırmalardan bazılarını aşağıda yer verilecektir.

Demirci v.d (2007) beş faktör kişilik modelinin işyerinde duygusal tacize etkileri isimli çalışmada kişilik özelliklerinin işyerinde duygusal taciz üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Deniz ve Erciş (2010) kişilik özellikleri, hedonik (ürünün tatmin etme potansiyeli) ve rasyonel fayda, marka duygusu ve marka bağlılığı arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırmada şu sonuçlara ulaşmışlardır: Cep telefonu sahibi tüketicilerin sorumluluk ve uyumluluk kişilik özelliği öne çıkmaktadır ve bu kişiler üründen rasyonel fayda beklemektedirler. Spor ayakkabı sahibi tüketicilerin ise dışadönüklük ve yeniliklere açık olma kişilik özellikleri öne çıkmaktadır ve bu kişiler üründen hedonik fayda beklemektedirler. Ayrıca bu beklentiler onların markaya yönelik duygularını ve sonuçta marka bağlılıklarını etkilemektedir. Bozgeyikli (2001) çalışmasında üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile kişiler arası ilişkilerde farkında olma düzeylerini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; kız ve erkek öğrencilerin kişiler arası ilişkide farkındalık düzeyleri arasında ilişkide bilinç boyutunda anlamlı bir farklılık olduğu, kişilik özellikleri ile ilişkide farkında olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve kişilik özelliklerinin, kişiler arası ilişkide farkında olma durumunu etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bununla birlikte araştırmada öğrencilerin yetiştiği yer ile kişiler arası ilişkide farkındalık düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı ve benzer şekilde öğrencinin yaş, kardeş sayısı ve aynı cins arkadaş sayısı ile ilişkide farkındalık arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Deniz (2007) yaptığı çalışmada uyumluluk, sorumluluk ve yeniliklere açık olma kişilik özellikleri baskın olan kişilerin otomobil satın alma ve kullanma ile

ilgili olarak daha çok psikolojik risk ve performans riski algıladıklarını ortaya koymuştur. Erdheim v.d (2006) dışadönüklük ile duygusal bağlılık, devam bağlılığı ve normatif bağlılık arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Nörotizm, dürüstlük, açıklık ve deneyim ile devam bağlılığı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca uyumluluk ile normatif bağlılık arasında da anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Taher ve Chen (2011) tarafından kişilik özelliklerinin yüksek lisans (master) öğrencilerinin performansına etkisini incelemeye yönelik yaptıkları araştırmada uyumluluk ile yüksek lisans öğrencilerinin performansı arasında önemli ve olumlu bir ilişki bulunmuştur. Duygusal denge kişilik özelliği ile yüksek lisans öğrencilerinin performansı arasında önemli ve olumsuz bir ilişki bulunmuştur. Sorumluluk kişilik özelliği ile yüksek lisans öğrencilerinin performansı arasında önemli ve olumlu bir ilişki bulunmuş ve benzer şekilde yeniliklere açık olma ile yüksek lisans öğrencilerinin performansı arasında önemli ve olumlu bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte dışadönüklük kişilik özelliği ile master öğrencilerinin performansı arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Salgado (1998) yaptığı çalışmada dürüstlük ve duygusal denge kişilik özelliklerinin sivil ve askeri mesleklerde genel bir geçerliliğinin olduğunu aynı zamanda dürüstlük ve duygusal denge kişilik özelliklerinin yaklaşık olarak % 10-% 11 arasında artan bir geçerliliğinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Kaya ve Abdioğlu (2010) Maliye Bakanlığı vergi inceleme elemanlarının örgütten ayrılma eğilimleri üzerine yaptıkları araştırmada kurum politikaları, kurumsal ortam ve özlük hakları ile ilgili hususların meslek mensuplarının kurumdan ayrılma niyetine sahip olma ihtimalini artırdığı tespiti yapılmıştır. Bununla birlikte iş ile ilgili hususların ise kurumdan ayrılma niyetine sahip olma ihtimali üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmada cinsiyetin erkek ve eğitim düzeyinin yüksek olmasının söz konusu meslek mensuplarının kurumdan ayrılma niyetine sahip olma ihtimalini artırdığı; bunların dışındaki yaş, mesleki tecrübe, medeni durum, mesleki unvan ve mesleki gereklilikler hakkında önceden edinilmiş bilginin ise kurumdan ayrılma niyetine sahip olma ihtimali üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kişilik özelliklerinin de araştırmaya katılan meslek mensuplarının kurumdan ayrılma niyetine sahip olma ihtimali üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Dolayısıyla çalışmada Maliye Bakanlığı vergi inceleme elemanları üzerinde kişilik özelliklerinin kurumdan ayrılma niyeti taşıma üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Karcıoğlu, Bilgili ve Yazarkan (2010) muhasebe yükseköğrenimi gören öğrencilerin kişilik özellikleri ve mesleğe yönelik düşünceleri üzerine yaptıkları

araştırmada kişilik özellikleri ile ilgili şu bulguları elde etmişlerdir: Öğrencilerin kişilik özellikleri ile muhasebe mesleğine yönelik düşünceleri arasında ilişkiler bulunmuştur. Öğrencilerin yeniliklere açık, sorumluluk duyma, vicdan sahibi olma, dışadönüklük ve uyumluluk kişilik özelliği gösterme eğilimi arttıkça muhasebe mesleğine yönelik düşünceleri de olumlu yönde artmaktadır. Ancak, öğrencilerin nevrotik kişilik eğilimleri arttıkça muhasebe mesleğine yönelik tutumları olumsuz yönde artmaktadır. Erkuş (2011) çok boyutlu lider-izleyici etkileşiminde kişilik özelliklerinin ve güç kaynaklarının rolü konulu yaptığı çalışmada şu bulguları elde etmiştir: uyumluluk kişilik özelliğinin tek başına lider-izleyici etkileşiminin bütün boyutlarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Ancak, kişilik özellikleri güç kaynakları ile birlikte ele alındığında güç kaynaklarının daha etkili değişkenler olduğu belirlenmiştir. Özellikle, bireysel güç kaynaklarından olan karizmatik ve uzman gücü ile lider-izleyici etkileşiminin bütün boyutları arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler tespit edilmiştir.

Keskin ve Yapıcı (2008) yaptıkları başarılı ve başarısız öğrencilerin kişilik özellikleri ile ilgili öğretmen ve veli görüşleri isimli çalışmada elde ettikleri bulgular şöyledir: Başarılı öğrencilerin kişilik boyutlarına ilişkin öğretmenlerin görüşlerine bakıldığında, öğretmenlerin öğrencilerini; dışadönük, duyumsama, düşünme ve yargılama boyutunda algıladıkları görülmektedir. Başarısız öğrenciler, öğretmenleri ve velileri tarafından dışadönük, sezgisel, düşünme ve yargılama kişilik boyutlarında algılanmışlardır. Ancak, değerlendirmelerde başarısız öğrencilerin velileri, öğretmenlere göre daha fazla kararsız kalmışlardır. İlköğretim 2. kademesindeki başarılı ve başarısız öğrencilerin kişilik özellikleri ile ilgili öğretmen ve veli görüşleri karşılaştırıldığında öğretmenlerin daha objektif oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin branşlarına göre anlamlı farklılıklara ulaşılmıştır. Fen Bilgisi, İngilizce ve Matematik öğretmenleri, Sosyal Bilgiler ve Türkçe öğretmenlerine göre daha gerçekçi ve tutarlı bir tavır ortaya koymuşlardır. Başarılı ve başarısız öğrenci velilerinin görüşleri karşılaştırıldığında başarılı öğrencilerin velileri, başarısız öğrencilerin velilerine göre daha objektif yaklaşımlar göstermişlerdir. Atalay (2005) öğretmen liselerindeki öğrencilerin kişilik özellikleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişkiler konulu çalışmada şu sonuçları elde etmiştir: Anadolu Öğretmen Lisesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları olumlu yönde çok yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Öğrenime devam ettikleri sınıf ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasında önemli bir fark bulunmamıştır. Kişilik ölçeğinin tüm boyutlarında yüksek anlamlı ilişkiler görülmüştür. Duygusal kararlılık ve anti sosyal eğilimler boyutunda düşük ilişkiler görülmüştür. Öğretmenlik mesleği açısından kız ve erkek öğrenciler arasında önemli bir farklılık bulunmuştur. Kız öğrenciler erkek öğrencilere kıyasla öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu

görülmüştür. Kişilik özellikleri ve öğretmenlik mesleğine karşı tutumlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespiti yapılmıştır.

Shahjehan v.d (2012) düşüncesiz ve zorlayıcı satın alma davranışları üzerinde kişiliğin etkisi konulu çalışmalarında daha hayalperest, kültürlü, meraklı, açık fikirli ve zeki olan bireylerin, dürtüleriyle satın alma davranışı gösterme olasılığının daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Arı (1989) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin baskın ben durumları ile kişisel niteliklerinin, ben durumlarına, atılganlık ve uyum düzeylerine etkisini incelemiştir. Çalışma bulgularına göre erkeklerin kadınlara göre daha atılgan oldukları ve baskın ben durumlarının atılganlığı etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Jones, Freemon ve Goswick (1981) yapmış oldukları çalışmada cinsiyetin yalnızlık üzerinde etkili olduğunu ve erkeklerin kızlara göre daha fazla yalnızlık durumunu yaşadıklarını gözlemişlerdir. Ayrıca kişinin karakterinin, iletişimi kurma, ilişkiye geçmeyi engellemek, sosyal olarak çekiciliği azaltmak gibi özelliklerinden dolayı etkilediğini belirtmişlerdir. Coşkuner (1994) iletişim becerisini geliştirme eğitiminin iş görenlerin iletişim çatışmalarına girme eğilimlerine, yalnızlık ve iş doyumlarına etkisi konulu çalışmada, iletişim becerisini geliştirme eğitimi alan deneklerin yalnızlık düzeylerinde istatistiksel olarak oldukça yüksek düzeyde bir azalmanın olduğunu, iletişim çatışmasına girme eğilimlerine ve iş doyumlarına ise anlamlı düzeyde etki edemediğini tespit etmiştir.

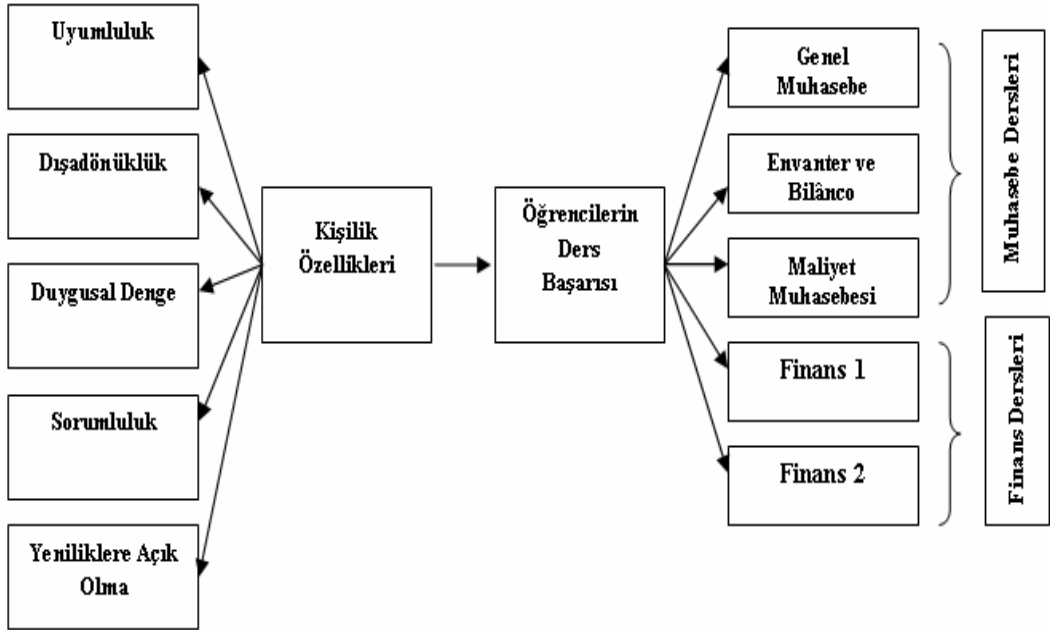
Araştırmanın Metodolojisi ve Bulguları

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın verileri anket yardımıyla toplanmıştır. Anket soruları üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların kişilik özelliklerini belirlemeye yönelik 50 adet soru 5'li likert ölçeği (5: Kesinlikle Katılıyorum; 1: Kesinlikle Katılmıyorum) tipinde hazırlanarak cevaplandırılması istenmiştir. Anket formunun ikinci bölümünde öğrencilerin demografik bilgilerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Anket formunun son bölümünde ise öğrencilere genel muhasebe, envanter ve bilanço, maliyet muhasebesi ve finans gibi temel muhasebe ve finans derslerinden aldıkları harfli başarı notları sorulmuştur. Muhasebe ve finans alanındaki bu derslerin seçilmesinin temel nedeni derslerin araştırma kapsamındaki fakültelerde tüm öğrencilerce alınması zorunlu dersler olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmanın evreni üniversitelerde muhasebe ve finans derslerinin yoğun bir şekilde verildiği ve derslerin önemli bir kısmını da almış bulunan İ.İ.B.F.'de eğitim ve öğretim gören 4. sınıf işletme bölümü öğrencileri olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örnekleme ise benzer ölçme ve değerlendirme

sistemine (bağıl değerlendirme) sahip Balıkesir Üniversitesi Bandırma İ.İ.B.F ve Karadeniz Teknik Üniversitesi İ.İ.B.F’de eğitim gören 4. sınıf tüm işletme bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Her öğrenci anketi kendi dersinde cevaplamıştır. Elde edilen veriler Sosyal Bilimler için İstatistiksel Program (SPSS) ile analiz edilmiş ve sonuçlar regresyon yöntemi ile yorumlanmıştır. Araştırmanın modeli aşağıda şekil 1 de yer almaktadır.

Şekil 1: Araştırma Modeli

Çalışmada aşağıda yer alan hipotezler test edilecektir. Bunlar;

H1: Öğrencilerin **kişilik özellikleri genel muhasebe** dersi başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir.

H2: Öğrencilerin **kişilik özellikleri envanter ve bilanço** dersi başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir.

H3: Öğrencilerin **kişilik özellikleri maliyet muhasebesi** dersi başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir.

H4: Öğrencilerin **kişilik özellikleri finans I** dersi başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir.

H5: Öğrencilerin **kişilik özellikleri finans II** dersi başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir.

H6: Öğrencilerin **kişilik özellikleri muhasebe grubu** derslerinin başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir.

H7: Öğrencilerin kişilik özellikleri finans grubu derslerinin başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir.

Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Geçerlilik ve Güvenilirliği

Üç bölümden oluşan araştırma anketinin ilk bölümünde Goldberg'ın (1990, 1992) yüz değişkenden oluşan ve Türkiye ortamında geçerliliği hakkında destekleyici veriler bulunan (Somer ve Goldberg, 1999) Beş Faktörlü Kişilik Özelliği Ölçeğinin daha kısaltılmış versiyonu (bkz., Goldberg, 1992; Milacic ve Goldberg, 2007; ipip.ori.org, 2009) öğrencilerin kişilik özelliklerini belirlemek için kullanılmıştır. Kısaltılmış versiyonun kullanılmış olmasının nedenleri arasında deneklerin çok fazla soruyu ve ifadeyi içeren anketi doldurmaktan kaçınmalarına engel olmanın yanında envanterin ulaşılabilir oluşu ve Türkiye'deki araştırmalarda kullanılmış olması (Deniz, 2007) yer almaktadır. Öğrencilerin kişilik özelliklerini belirlemekte kullanılan ifadeler kavramsal ve uygulamalı araştırmalara dayandığından ölçeğin, içerik ve kavramsal geçerliliğe sahip olduğu düşünülmektedir. Araştırma anketinin ikinci bölümünü oluşturan demografik sorularda ise öğrencinin yaş, cinsiyet, program türü (gündüz/gece) ve öğrencilerin hangi bölgeden geldiklerine yönelik sorular yer almaktadır. Araştırma anketinin son bölümünde ise öğrencilerin ders başarısını ölçmek için bağlı değerlendirme sistemi neticesinde oluşmuş harf notları (FF, FD... BA, AA) sorulmuştur.

Araştırma sorularının güvenilirliği analiz edildiğinde kişilik özelliklerini ölçmek için kullanılan likert tipi soruların alpha değeri (% 87,8) olduğu tespit edilmiş olup oldukça yüksek güvenilirlikte olduğu görülmektedir. Çalışmada kişilik özelliklerinin boyutlarını belirlemek için yeterli sayıda veri olmadığından dolayı açıklayıcı faktör analizi yapılamamıştır. Goldberg'ın Beş Faktörlü Kişilik Özelliği Ölçeğinde yer alan boyutlar kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir. Kişilik özelliklerinin boyutlarının güvenilirliği ise dışadönüklük (% 76), uyumluluk (% 83,7) sorumluluk (% 81,2), duygusal denge (% 85) ve yeniliklere açık olma (% 75,4)'dır.

Araştırmanın Bulguları ve Bulguların Değerlendirilmesi

Demografik Bulgular ve Bulguların Değerlendirilmesi: Araştırma katılımcıları ile ilgili demografik ve benzeri temel istatistikî bilgiler aşağıda tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Bölge	Frekans	%	Yaş	Frekans	%
Karadeniz	80	45,2	18-20	1	0,6
Marmara	37	20,9	21-23	151	85,3
İç Anadolu	25	14,1	24-26	21	11,8
Doğu Anadolu	15	8,5	27-29	3	1,7
Ege	8	4,5	30 ve üstü	1	0,6
Akdeniz	8	4,5	Toplam	177	100
Güney Doğu Anadolu	4	2,3	Cinsiyet	Frekans	%
Toplam	177	100	Bay	73	41,2
			Bayan	104	58,8
Program	Frekans	%	Toplam	177	100
Gündüz	113	63,8	Üniversite	Frekans	%
Gece	64	36,2	Balıkesir, Bandırma	59	33
Toplam	177	100	İİBF	118	67
			KTÜ, İİBF		
			Toplam	177	100

Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerin Türkiye'nin 7 bölgesinden gelerek araştırma kapsamındaki fakültelerde eğitim aldıkları görülmektedir. Buna göre katılımcıların % 45,2'si Karadeniz bölgesinden, % 20,9'u Marmara bölgesinden, % 14,1'i İç Anadolu bölgesinden, % 8,5'i Doğu Anadolu bölgesinden, % 4,5 oranlarında Ege ve Akdeniz bölgesinden ve % 2,3'ü Güney Doğu Anadolu bölgesinden olduğu anlaşılmaktadır. Aynı tabloya göre, katılımcıların % 63,8'i gündüz öğrencisi (I. Öğretim) ve % 36,2'si ise gece öğrencisi (II. Öğretim) programına kayıtlı öğrenci olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 0,6'sı 18-20 yaş aralığında, % 85,3'ü 21-23 yaş aralığında, % 11,8'i 24-26 yaş aralığında, % 1,7'si 27-29 yaş aralığında ve % 0,6'sının 30 ve üstü yaş aralığında olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 41,2'si bay ve % 58,8'i ise bayandır. Araştırmaya katılan öğrencinin % 33'ü Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İİBF öğrencisi ve % 67'si ise Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF öğrencisi olduğu yine katılımcılara ilişkin demografik bilgilerin yer aldığı tablo 1'den anlaşılmaktadır.

Araştırma Hipotezlerinin Test Edilmesi: Aşağıda araştırma modeline yönelik hipotezlerin test sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre birinci hipotezimiz "H1: Öğrencilerin *kişilik özellikleri genel muhasebe dersi başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir.*" için, genel muhasebe dersi başarısı çoklu regresyon analizi sonuçları aşağıda tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Genel Muhasebe Dersi Başarısı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	R ²	Düzeltilmiş R ²	F Değeri (Anova)	Beta	t değeri	p Değeri	Durbin Watson Testi
Genel Muhasebe Dersi Başarısı	,055	,024	1,785 (Sig.= ,119)	7,738 (Sabit terim)	4,821	,000	1,602
Dışadönüklük				,066	,217	,828	
Uyumluluk				-,267	-,856	,393	
Sorumluluk				,777	2,654	,009**	
Duygusal Denge				-,393	-1,759	,081	
Yeniliklere açık olma				-,216	-,578	,564	

*p< 0,05 **p<0,01

Tablo 2 incelendiğinde, öğrencilerin kişilik özelliklerinin genel muhasebe dersinin başarısı üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda kişilik özelliklerinin genel muhasebe dersi başarısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda H1 hipotezi red edilmektedir. Ancak “sorumluluk” kişilik özelliğinin genel muhasebe dersi başarısında etkili olduğu beta katsayısı (0,77) incelendiğinde görülmektedir. Bu sonuca göre sorumluluk özelliği yüksek olan öğrencilerin genel muhasebe derslerinde daha başarılı olabilecekleri söylenebilir.

İkinci hipotezimiz “H2: Öğrencilerin *kişilik özellikleri envanter ve bilanço dersi başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir*” için, envanter ve bilanço dersi başarısı çoklu regresyon analizi sonuçları aşağıda tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3: Envanter ve Bilanço Dersi Başarısı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	R ²	Düzeltilmiş R ²	F Değeri (Anova)	Beta	t değeri	p Değeri	Durbin Watson Testi
Envanter ve Bilanço Dersi Başarısı	,025	-,007	,783 (Sig.=,564)	6,840 (Sabit terim)	4,821	,000	1,885
Dışadönüklük				,556	1,576	,117	
Uyumluluk				-,336	-,922	,358	
Sorumluluk				,272	,776	,439	
Duygusal Denge				-,208	-,803	,423	
Yeniliklere açık olma				-,080	-,185	,854	

*p< 0,05 **p<0,01

Öğrencilerin envanter ve bilanço dersi başarısı üzerinde kişilik özelliklerinin ne derecede etkili olduğunu belirleyebilmek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde analiz sonucuna göre envanter ve bilanço dersi başarısı öğrencilerin kişilik özelliklerinden etkilenmemekte olduğu görülmektedir. Bu kapsamda H2 hipotezi red edilmektedir.

Üçüncü hipotezimiz “H3:Öğrencilerin *kişilik özellikleri maliyet muhasebesi dersi başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir*” için, maliyet muhasebesi dersi başarısı çoklu regresyon analizi sonuçları aşağıda tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4: Maliyet Muhasebesi Dersi Başarısı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	R ²	Düzeltilmiş R ²	F Değeri (Anova)	Beta	t değeri	p Değeri	Durbin Watson Testi
Maliyet Muhasebesi Dersi Başarısı	,026	-,006	,812 (Sig.=,543)	6,298 (Sabit terim)	2,542	,012	1,449
Dışadönüklük				,138	1,478	,141	
Uyumluluk				-,067	-,767	,444	
Sorumluluk				,085	,950	,343	
Duygusal Denge				,042	,500	,618	
Yeniliklere açık olma				-,118	-1,253	,212	

*p< 0,05 **p<0,01

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerin kişilik özelliklerinin maliyet muhasebesi dersinin başarısı üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda kişilik özelliklerinin maliyet muhasebesi dersi başarısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda H3 hipotezi red edilmektedir.

Dördüncü hipotezimiz “H4: Öğrencilerin *kişilik özellikleri finans I dersi başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir*” için, Finans-I dersi başarısı çoklu regresyon analizi sonuçları aşağıda tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5: Finans-I Dersi Başarısı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	R ²	Düzeltilmiş R ²	F Değeri (Anova)	Beta	t değeri	p Değeri	Durbin Watson Testi
Finans I Dersi Başarısı	,023	-,012	,655 (Sig.= ,658)	7,943 (Sabit terim)	2,983	,003	1,782
Dışadönüklük				-,011	-,112	,911	
Uyumluluk				-,067	-,740	,461	
Sorumluluk				,062	,674	,501	
Duygusal Denge				-,144	-1,634	,105	
Yeniliklere açık olma				,058	,588	,557	

*p< 0,05 **p<0,01

Öğrencilerin finans-I dersi başarısı üzerinde kişilik özelliklerinin ne derecede etkili olduğunu belirleyebilmek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 5 incelendiğinde analiz sonucuna göre finans-I dersi başarısı öğrencilerin kişilik özelliklerinden etkilenmemekte olduğu görülmektedir. Sonuç olarak H4 hipotezi red edilmiştir.

Beşinci hipotezimiz “H5: Öğrencilerin *kişilik özellikleri finans 2 dersi başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir*” için, Finans-II dersi başarısı çoklu regresyon analizi sonuçları aşağıda tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6: Finans-II Dersi Başarısı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	R ²	Düzeltilmiş R ²	F Değeri (Anova)	Beta	t değeri	p Değeri	Durbin Watson Testi
Finans II Dersi Başarısı	,032	-,001	,965 (Sig.= ,441)	3,816 (Sabit terim)	1,512	,133	1,798
Dışadönüklük				,143	1,498	,136	
Uyumluluk				-,062	-,686	,494	
Sorumluluk				,050	,545	,586	
Duygusal Denge				-,051	-,595	,553	
Yeniliklere açık olma				,059	,600	,550	

*p< 0,05 **p<0,01

Öğrencilerin kişilik özelliklerinin finans-II muhasebesi dersinin başarısı üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda kişilik özelliklerinin finans-II dersi başarısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda H5 hipotezi red edilmektedir.

Altıncı hipotezimiz “H6:Öğrencilerin *kişilik özellikleri muhasebe grubu derslerinin başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir*” için, muhasebe grubu derslerinin başarısına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları aşağıda tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7: Muhasebe Grubu Derslerinin Başarısına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	R ²	Düzeltilmiş R ²	F Değeri (Anova)	Beta	t değeri	p Değeri	Durbin Watson Testi
Muhasebe Grubu Derslerinin Başarısı	,040	,007	1,226 (Sig.= ,300)	6,900 (Sabit terim)	4,274	,000	1,404
Dışadönüklük				,142	1,508	,134	
Uyumluluk				-,106	-1,195	,234	
Sorumluluk				,165	1,800	,074	
Duygusal Denge				-,042	-,493	,622	
Yeniliklere açık olma				-,096	-1,006	,316	

*p< 0,05 **p<0,01

Muhasebe ile ilgili derslerde (genel muhasebe, envanter ve bilanço ile maliyet muhasebesi) başarının grup olarak tüm derslerde öğrencilerin kişilik özelliklerinden etkilenip etkilenmediğini belirlemek için çoklu regresyon analizi uygulanmasına karar verilmiştir. Muhasebe grubu derslerinin başarı ortalamaları alınarak kişilik özellikleri ile regresyon analizine tabi tutulmuştur. Tablo 7’de yer alan analiz sonucunda kişilik özelliklerinin muhasebe grubu derslerinin başarısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda H6 hipotezi red edilmektedir.

Yedinci hipotezimiz “H7:Öğrencilerin *kişilik özellikleri finans grubu derslerinin başarısını istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemektedir*” için, finans grubu derslerinin başarısına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları aşağıda tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8: Finans Grubu Derslerinin Başarısına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	R ²	Düzeltilmiş R ²	F Değeri (Anova)	Beta	t değeri	p Değeri	Durbin Watson Testi
Finans Grubu Dersleri Başarısı	,027	-,008	,766 (Sig.=,576)	6,454 (Sabit terim)	2,815	,006	1,783
Dışadönüklük				,075	,758	,450	
Uyumluluk				-,084	-,921	,359	
Sorumluluk				,054	,573	,568	
Duygusal Denge				-,135	-1,521	,131	
Yeniliklere açık olma				,072	,721	,472	

*p< 0,05 **p<0,01

Finans grubu derslerinin (Finans-I ve Finans-II) grup olarak tüm derslerin öğrencilerin kişilik özelliklerinden etkilenip etkilenmediği ölçmek amacıyla çoklu regresyon analizi uygulanmasına karar verilmiştir. Finans-I ve Finans-II derslerinin başarı ortalamaları alınarak öğrencilerin kişilik özellikleri ile regresyon analizine tabi tutulmuş, finans derslerinin başarısının grup olarak da öğrencilerin kişilik özelliklerinden etkilenmediği görülmüştür. Bu kapsamda H7 hipotezi red edilmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada muhasebe ve finans derslerini daha yoğun bir şekilde alan işletme bölümü öğrencilerinin kişilik özelliklerinin, ders başarısına etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Çalışmada veriler anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Araştırma benzer ölçme ve değerlendirme sistemine (bağlı değerlendirme) sahip Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF ve Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İİBF dördüncü sınıf İşletme Bölümü öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada toplanan veriler Sosyal Bilimler için İstatistiksel Program (SPSS) ile analiz edilmiş ve araştırma hipotezleri regresyon yöntemi ile yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda muhasebe ve finans grubu derslerinde öğrencilerin kişilik

özelliklerinin ders başarıları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte “sorumluluk” kişilik özelliğinin genel muhasebe dersi başarısında etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre sorumluluk özelliği yüksek olan öğrencilerin genel muhasebe derslerinde daha başarılı olabilecekleri söylenebilmektedir. Ayrıca bu araştırma sonucuna göre araştırma kapsamını oluşturan öğrencilerin muhasebe ve finans grubu derslerinde başarılarını etkileyen kişilik özelliklerinin dışında da birtakım faktörlerin olduğu söylenebilir. Çünkü muhasebe ve finans alanındaki derslerin daha ziyade sayısal ağırlıklı konulardan oluşması bu derslerde öğrencilerin sosyal ve toplumsal içerikli kişisel özelliklerinin etkili olamayışının bir sebebi olabilir.

Üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin ders başarılarına etkisini daha iyi ölçebilmek için Türkiye’de yer alan diğer üniversitelerinde dikkate alınması genel bir değerlendirme yapmak için iyi olacaktır. Elbette ki bu durumda zaman ve maddi kaynak kısıtını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ancak Türkiye’de üniversite öğrencileri evrenini temsil edebilecek bir örneklem üzerinde böyle bir çalışma yapılırsa daha genel sonuçlar elde etmek mümkün olabilecektir. Ayrıca araştırma katılımcılarının akademik not ortalamalarının da dikkate alınarak kişilik özelliklerinin genel başarı üzerindeki etkileri de incelenebilir. Bundan sonra yapılabilecek çalışmalar için bir diğer öneri olarak da öğrencilerin üniversiteye giriş puanları ile kişilik özellikleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı ya da üniversite öğrencilerinin başarılarını etkileyen kişilik özellikleri dışındaki faktörlerin neler olabileceği araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Aghaee, N-G., M. Kaedi ve T. Ören (2004), “Effects of Cognitive Complexity in Agent Stimulation: Fuzzy Rules and an Implementation”, *Summer Computer Stimulation Conference*, July 25–29, San Rose, İnternet Adresi: <http://www.site.uottawa.ca/~oren/pubs-pres/2005/pub-0511-Marseilles.pdf>, Erişim Tarihi: 15.12.2013.

Allport, G. W. ve H. S. Odbert (1936), “Traitnames: A Psycholexical Study”, *Psychological Monographs*, 47(1), 1-171.

Arı, R. (1989), “Üniversite Öğrencilerinin Baskın Ben Durumları İle Bazı Özlük Niteliklerinin, Ben Durumlarına, Atılgan ve Uyum Düzenlerine Etkisi”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arseven, A. (1986), “Çocukta Benlik Gelişimine Ailenin Etkisi ve Çocuğun Okuldaki Başarısı”, *Eğitim ve Bilim*, 10(60), 11-17.

Atalay, C. (2005), *Öğretmen Liselerindeki Öğrencilerin Kişilik Özellikleri ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atkinson, L. R., C. R. Atkinson ve R. E. Hilgard (2005), *Psikolojiye Giriş-II*, İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Baltaş, A. (1997), *Öğrenme ve Sınavlarda Üstün Başarı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Başaran, İ. E. (1994), *Eğitim Psikolojisi, (Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri)*, Ankara: Gül Yayınevi.

Bovee, C. I., M. Houston ve John V. Thill (1995), *Marketing*, Second Edition: McGraw Hill.

Bozgeyikli, H. (2001), *Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ile Kişiler arası İlişkilerde Farkında Olma Düzeyleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Cattel, R. (1957), "Personality and Motivation", Structure and Measurement, New York: Harcourt, Brace and World, *Journal of Personality Disorders*, 19(1), 53-67.
- Chisnall, P. M. (1995), *Consumer Behaviour*, Third Edition, Berkshire: McGraw-Hill Book Company.
- Costa, P. T., ve R. R Crae (2000), "Revised Neo Personality Inventory", Interpretive Report. İnternet Adresi: http://www.acer.edu.au/documents/sample_reports/neo-pir-sample.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2013.
- Coşkuner, A (1994), *İletişim Becerisini Geliştirme Eğitiminin İş Görenlerin İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimlerine, Yalnızlık ve İş Doyumlarına Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cüceloğlu, D (1996), *İnsan ve Davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Davaslıgil, Ü (1990), "Üstün Çocuklar", *Yaşadıkça Eğitim*, 13, s. 17-22.
- Davies, M (1998), *Understanding Marketing*, New Jersey: Prentice Hall.
- Demirci, M., D. Özler ve B. Girgin (2007), "Beş Faktör Kişilik Modelinin İşyerinde Duygusal Tacize (Mobbing) Etkileri Hastane İşletmelerinde Bir Uygulama", *Journal of Azerbaijani Studies*, 10(3-4), 13-39.
- Demirkan, S. (2006), *Özel Sektördeki Yöneticilerin ve Çalışanların Bağlanma Stilleri, Kontrol Odağı, İş Doyumu ve Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Araştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Deniz, A. ve A. Erciş (2010), "Kişilik Özellikleri, Hedonik ve Rasyonel Fayda, Marka Duygusu ve Marka Bağlılığı Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 141-165.
- Deniz, A (2007), *Kişilik Özellikleri İle Algılanan Risk Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dubrin, A (1994), *Applying Psychology: Individual and Organizational Effectiveness*, New Jersey: Prentice Hall.

Ehrler, D (2005), *An Investigation into The Relation Between Five Factor Model of Personality and Academic Achivement in Children*, The College of Education Georgia State University, PhD Dissertation, Atlanta, Georgia, UMI.

Erdheim, J., M. Wang ve Michael J. Zickar (2006), "Linking The Big Five Personality Constructs to Organizational Commitment", *Personality and Individual Differences*, 41(5), 959-970.

Erkuş, A (2011), "Çok Boyutlu Lider-İzleyici Etkileşiminde Kişilik Özelliklerinin ve Güç Kaynaklarının Rolü", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 127-152.

Eroğlu, F. (2000), *Davranış Bilimleri*, 5. Baskı, İstanbul: Beta Basım A Ş.

Goldberg, L.R. (1990), "An Alternative 'Description of Personality': The Big Five Factor Structure", *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216-1229.

Goldberg, L R. (1992), "The Development of Markers for the Big-Five Factor Structure", *Psychological Assessment*, 4 (1), 26-42.

Güney, S. (2000), *Davranış Bilimleri*, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Hankin, B. L., Z. Lakdawalla., I. L. Carter, J. R. Z. Abela ve P. Adams (2007), "Are Neuroticism, Cognitive Vulnerabilities and Self Esteem Overlapping or Distinct Risks for Depression? Evidence From Exploratory and Confirmatory Factor Analyses", *Journal of Social And Clinical Psychology*, 26 (1), 26-63.

<http://www.ipip.ori.org> Erişim Tarihi: 06.02.2014

Jones, W., H., Freemon, ve R. A. Goswick (1981), "The Persistence of Loneliness: Self and other Determinants", *Journal of Personality*, 449(1), 27-48.

Karcioğlu, R., B. Bilgili ve H. Yazarkan (2010), "Muhasebe Yüksek Öğrenimi Gören Öğrencilerin Kişilik Özellikleri ve Mesleğe Yönelik Düşünceleri Üzerine Bir Alan Araştırması", *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 10 (31), 1-22.